

chaunice

Viri Doctissimi

THOMÆ BARTHOLINI
DE
LIBRIS LEGENDIS
DISSERTATIONES,

Quas

Propter raritatem ac Præstantiam

Publicæ luci restituit,

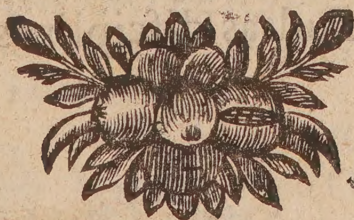
& de

VANA LIBRORUM POMPA

Præfatus est

JOH. GERH. MEUSCHEN,

V. D. M. A. C. Ecclesiæ Haganæ.

HAGÆ-COMITUM,

Apud NICOLAUM WILDT,

Bibliopolam in plateâ vulgo dictâ het Spuy.

CIↃ IↃ CC XI.

MORHOFIUS *In Polyhiſtore Lib. I. cap. XVI.*

THOMAS BARTHOLINUS magni Vir Nominis, non inter Medicos tantum, ſed & inter Polyhiſtores & Philologos, ſub extremam ætatem Bibliothecæ Academicæ Hafnienſi admotus, occaſionem nactus eſt, Commentarium *de Libris Legendis* ſcribendi. Parvæ quidem liber molis eſt, ſed in quo quaſi conſtipata ſunt utiliſſima de Libris monita & notitiæ ad multas diſciplinas utiles.

ILLUSTRI. AC. PRÆNOBILI.

DOMINO.

VALENTINO. ZIGELIO.

SERENISSIMI.
BRUNSUICENSIUM. LUNEBURGENSIUMQUE. DUCIS
CONSILIARIO. GRAVISSIMO.
ET. APUD. POTENTISSIMOS.
BELGII. FOEDERATI. ORDINES.
RESIDENTI. MINISTRO.
VIRO.
ERUDITIONE. SAPIENTIA.
PRUDENTIA.
MAGNISQUE. PER. UNIVERSAM.
GALLIAM. NARBONENSEM. AQUITANICAM. LUGDUNENSEM.
HISPANIAM.
ALIASQUE. DISSITAS. TERRAS.
PYTAGORÆO. MORE. INSTITUTIS.
ITINERIBUS.
VALDE. INCLYTO.
MULTORUM. MAGNATUM. DELICIIS.
VIRTUTIS. AC. PIETATIS. SIMULACHRO.

ANTIQUÆ. FIDEI RARO. EXEMPLO.
BONARUM. ARTIUM. PROMOTORI.
ERUDITORUM. MOECENATI.
ECCLESIÆ. NOSTRÆ. FULCRO.
A C.
FAVITORI. SUO. OPTIMO.
PAUCAS. HASCE. PLAGULAS.
LICET. EX. PARTE. TANTUM. SUAS.
I N.
GRATI. ANIMI.
CULTUS. SUBMISSI.
MAXIMÆQUE. OBSERVANTIÆ.
T E K M H P I O N.
D E V O T A. M E N T E.
L I B A T. A C. S A C R A T.
THURAQUE. ARDENTIUM. PRECUM.
PRO. EJUS.
VITA. ET. FELICITATE.
PERPETUAQUE. SALUTE.
MORE. ANTIQUO. ACCENDIT.
ILLUSTRIS. EJUS. NOMINIS.
CULTOR. PERENNIS.
JOH. GERH. MEUSCHEN.

Lectori Benevolo ac Christiano salutem dicit gratiamque precatur

Joh. Gerh. Meuschen.

§. 1. *Ex quo vere eruditi sapientesque viri universum terrarum orbem eruditionis suæ gloria impleverunt, magnisque ideo honoribus sunt affecti; surrexere statim multi, qui eadem gloria incitati, certatim eam indefesso sapientiæ ac bonarum artium studio assequi conati sunt. Imo tanta fuit hujus gloriæ vis, ut ea quoque ignavissimi ventri grabatoque dediti homines fuerint capti, omnique nisu illustre eruditorum nomen ambierint. Verum, quia hisce nimis arduus ad veræ eruditionis culmen videbatur ascensus, viaque ad id ducens nimis difficilis, & absque multo labore, sudore, diligentia, difficultate ac vigiliis haud conficienda, in aliam a recta via deflexere orbitam, quærentes non tam veræ sapientiæ ac eruditionis incomparabiles gazas, quam*

quam vanam ejusdem externam speciem, vanumque eruditi absque eruditione nomen, contenti, si modo umbram pro Junone amplecterentur.

§. 2. Hunc finem, nempe inane solum eruditi nomen, ut consequerentur, eoque mundo fucum facerent, indoctisque illuderent, varias inclarescendi artes effinxere, ut magnam titulorum Pompam, Curiositatis nimium studium, amorem antiquitatis, studium disputandi, ampullas verborum, genus dicendi obscurum ac inusitatum, Opiniones vel novas vel Paradoxas, multa aliunde exscripta allegata, πολυγραφίαν, *externam* πολυϊστορίαν, *aliaque innumera, alibi in Diss. mea de* Præjudicio Auctoritatis *jam fusius exposita. Præprimis hanc gloriam quæsivere, hodieque quærunt, vana magnaque librorum pompa.*

§. 3. Omne itaque Studium collocant in conquirendis undique libris, ac instruenda magna Bibliotheca, qua si gaudeant, ipsam se possidere sapientiam ac eruditionem sibi persuadent. Occurrunt in dies hujus generis homines quam plu-

plurimi, qui licet literarum ſint rudes, diſciplinarum incapaces, bardi, Davi, tamen eruditorum numero adſcribi volunt, ex ea ratione, quod eruditorum labores, libros ac ſcripta magno pretio, uti olim quidam Epicteti Lampadem, ſibi comparaverint, ac in ſcriniis ſuis non in pectoribus arcte cuſtodiant. Hinc ſi facultates ipſis affluunt, undique ex variis Regionibus ac diſſitis ſæpè terris, exque omnibus Officinis ac Librorum Auctionibus, libros corradunt, comportant, & quidem abſque ſelectu, abſque ordine, abſque ſcopo, abſque ulla Librorum cognitione. Emunt enim ſcripta, quæ ipſos latent, quorum contenta neſciunt, quorum titulis falluntur, quorum uſus eos fugit, quorum Auctores illis ſunt Africa nomina, nunquam ſæpe anteà audita, vel tantum ab aliis ex eodem ſemidoctorum genere commendata. Et quo magis erudita ſuppellex admiretur, operam navant, ut pretioſiſſimas ſplendidiſſimaſque licet ſæpe viliſſimas, quales ſunt plurimæ in uſum Delphini, editiones Auctorum habeant,

utan-

utanturque charactere chartæ, ut dicitur Regiæ, impressæ, quo eo magis splendor Bibliothecæ, ac illustris, si Dîs placet, eorum nominis elucescat. Et ad hunc splendorem promovendum accedit splendida, & quidem vel Gallica, vel Italica, vel Anglica, æqualis Librorum ligatura, denudanturque libri priori, licet adhuc mundo, eleganti, longoque usui inservienti vestimento, & vel Gallico, vel Anglico habitu teguntur, ut eo magis externo aspectu placeant suis possessoribus, ab interna inspectione & lectione abhorrentibus.

§. 4. *Equidem non aversor nec improbo elegantem exteriorem librorum cultum ligaturamque, probe sciens dignos esse pretiosissimis involucris claros scriptores, sed detestor solummodo externum eorum cultum, qui cum interno, in crebra lectione consistente, non est connexus. Non exararunt tanto studio optimi scriptores sua scripta, ut in tegumentis auro argentoque variegatis inclusa Pompæ inservirent, sed ut diurna nocturnaque manu versarentur, iisque homines erudiren-*

erudirentur. *Arridet mihi hic* S. HIERONYMI (in prolegom. in Jobum) *judicium* : Habeant, qui volunt, veteres libros, vel in membranis purpureis auro argentoque descriptos, vel uncialibus, uti vulgo ajunt, literis onera magis exarata, quam codices, dummodo mihi meisque permittant pauperes habere schedulas, & non tàm pulchros codices, quam emendatos.

§. 5. *Exornant porro Bibliothecas suas variis doctorum virorum imaginibus, non ut iis, qui præcipuus ac genuinus harum imaginum in Bibliothecis usus est, velut calcaribus ad imitationem tantorum virorum in virtute sapientia ac eruditione incitarentur, sed ut pompa vanaque gloria magis iis extollatur. Quam & augent multitudine antiquiorum (sed utplurimum fraudulenta ac subtili novi artificis manu confectarum) statuarum deorum dearumque gentilium, picturarum, gemmarum, variarumque, quas Antiquitas coluit, Reliquiarum : Eoque quidam, sive dementiæ sivè temeritatis,*

procedunt, ut non vereantur ostendere Orphæi lyram, Diogenis peram ac baculum, Herculis clavam, apri Calydonii cutem, Anubis simulachrum, Æschiti pugillares, Areopagitarum bacillos & mille alia risum potius quam fidem merentia, quibus hi homines majorem gloriam aucupantur. Taceo manuscripta, quæ sibi quoque comparant, cum tamen ea vix ac ne vix possint legere, nec eorundum ætatem discernere, antiquiorum characterum notitia plane destituti.

§. 6. Bone Deus! quot ubique Terrarum reperiuntur hujus generis homines, elegantissimis instructissimisque sæpe Bibliothecis superbientes, quibus tamen nunquam utuntur, quarum libros per universam ætatem ne semel, fugitivo licet oculo, inspiciunt, imo quos ipsimet ne quidem norunt. Istiusmodi homines Tantalo similes esse videntur, sitientes in mediis sapientiæ undis. Ludovicus XI. Galliarum Rex, ut G. SALDENUS (de Libris cap. VIII. p. 222.) *refert, eos facete comparavit gibbosis; nam cum de illi-*

illiterato quodam audivisset, quod insignem multisque libris refertam Bibliothecam haberet, dicebat: Homo ille gibboso mihi similis videtur, qui licet magnum gestet in tergo gibbi onus, numquam tamen id intuetur.

§. 7. Condonanda interim hisce hominibus facile sua dementia esset, si, licet ipsi libris suis non utantur, alios tamen veræ eruditionis cupidos, ad eorundem usum admitterent. Sed denegant quoque eundem omnibus, & optimos quosque non solum canino more ab aditu suarum Bibliothecarum excludunt, sed & communicationem suorum librorum iis, in totius sæpe rei literariæ damnum, denegant: more avarorum, qui quoque soli suis thesauris inhiant, eorum extero aspectu delectantur, iis incumbunt, eorumque usum aliis invident. Similes profecto dixeris hos homines Gryphis, sævo ac Schytico ferarum generi, qui MELA *teste* (de situ orbis Lib. II. cap. I p. 144) *Thesauros mire amant mireque custodiunt, ac attingentibus sunt infesti. Perstringit hos more solito salsè* LUCIANUS (in Dial.

 Adv.

adv. Indoctum in fin. p. 781.) *iisque irascitur, quod ipsi libris suis non utentes, eos tamen nulli unquam commodare velint, scribitque: eos hac in parte* facere hoc tantum, quod canis in præsepi, qui cum ipse hordeo non vescatur, equum tamen volentem pasci haud sinit.

§. 8. *Sunt Bibliothecæ domicilia Musarum, sedes Apollinis, ac habitacula illustrium animarum, in quibus dulcem animi capiunt quietem: Sunt dapes animarum, quibus sapientiæ inhiantes animæ vescuntur, delectantur, satiantur, pascuntur. Sed invident avari hi Bibliothecarum vani possessores aliis eruditionis cupidis delicatiora hæc fercula, occludunt iis magnifica & splendida sua domicilia, eaque potius relinquunt gliribus, muribus, in quibus tamquam in magnificis Theatris, ludant consuetum ludum. Tradunt eos potius tineis blattisque ut illis tamquam acceptissimis ac sapidissimis eduliis sese delectent, uti* Codrum *olim fecisse auctor est* Juvenalis, *eum sequentibus idcirco exagitans:* (Sat. III.)

Jam-

Jamque Vetus græcos ſervabat ciſta
libellos,
Et divina Opici rodebant carmina
mures.

Elegantiſſima ſunt piiſſimi Iſidori Peluſiotæ *huc quoque ſpectantia verba, quæ* (*ex* Lib. I. Epiſt. 127.) *hic annectam*: Plurimos, *inquit*, ut audio libros emiſti, atque opinione locuples es, eorum lectionem ignorans, atque idem faciens, quod ii qui frumentum comprimunt, ac tineas alunt. Nam libri quoque tinearum Patres ac Nutritii ſunt, cum vinciuntur. Quare aut opibus tuis utere, aut ingentem eruditionem ne læde, nimirum hic quoque comicos ſales colligens, dum librorum corruptor, aut librorum ſepulchrum, aut tinearum altor appellaris.

§. 9. Sed, quæres, quid faciunt hi Speudo-Philomuſi cum tam inſigni multoque librorum apparatu, ſi ipſi eo neque utuntur, neque uti ſciunt, neque aliis ejuſdem uſum permittunt? Gloriæ ſuæ

 hac

hac librorum multitudine, ut jam dixi, litant, ſeque vel ſapientes eſſe exiſtimant, ſi ſapientum ſcripta poſſident, vel ſaltem apud alios ita videri & eruditorum numero adſcribi volunt. Unde ſi in hoc vel iſto eruditionis genere ſeſe excellere aliis perſuadere cupiunt, omnes eò ſpectantes libros ſibi acquirunt; Theologos coemunt ut Theologi videantur; Juriſconſultos, ut inde JCtorum clarorum nomen acquirant; Medicos, ut illuſtrium Medicorum famam æquent; Philoſophos, ut tanquam Philoſophi admirentur; Philologos, ut pro magnis habeantur Criticis; Literatores, ut Polyhiſtoris gloriam apud alios ſibi adſciſcant; Antiquarios, ut univerſæ antiquitatis abdita latibula ſeſe exhauſiſſe alii putent; Auctores Græcos, Hebræos, Syros, Arabes, ut tamquam Literaturæ Orientalis peritiſſimi venerentur, cum tamen ſæpius harum linguarum prima elementa ignorent. Cujuſmodi delirans vanaque oſtentatione diſtentus homo nuper in publica quadam fuit Auctione, qui omnes ferè libros Orientales, præcipue Arabicos ſolus mercabatur,

batur, ut circumſtantes doctos emptores in ſui tamquam excellentis Arabis, pro quo ſe venditabat, admirationem raperet, ſed interrogatus præter opinionem a quodam adſtante de empti cujuſdam libri Arabici titulo ac contentis, obmuteſcebat, ac ſuffuſo in facie rubore prodebat maximam ſuam ignorantiam, ſeque omnium riſui ac ludibrio exponebat.

§. 10. *Faciunt profecto hi docti Impoſtores idem quod circumforanei, qui optima ac prætioſiſſima ſæpe pharmaca in Theatris ſuis imperito ac credulo vulgo oſtendunt, ut ſummi eſſe Medici credantur, cum tamen rei Medicæ ſint ignariſſimi; unde licet ab imperitis ut magni Æſculapii maximis in coelum evehantur laudibus, a peritioribus tamen, ut ſtupidiſſimi Aceſiæ exſibilantur, ridentur ac publice traducuntur. Digni ſane eadem ignominia ſunt ſemidocti hi ſycophantæ, licet imperitum vulgus laudibus quam maximis eos proſequatur, & ut Literarii orbis magnos Atlantes eos colat; tamen rectius à doctioribus ac emunctio-*

ctioris nasi viris excipiuntur sibilo, publiceque deridentur. Facit hoc more suo doctissimus Ausonius, *ita* (Epigram. XLIII.) *festivè canens:*

Emptis quod libris tibi Bibliotheca referta est,
Doctum & Grammaticum te Philomuse putas,
Hoc genere & chordas & plectra & barbyta conde,
Mercator hodie, cras citharædus eris.

Accinit huic semidoctorum flagellum jucundus ille Juvenalis (Lib. I. Sat. II.) *scribens:*

Indocti primum: quamquam plena omnia gypso
Chrysippi invenias, nam perfectissimus horum est,
Si quis Aristotelem similem, vel Pittacon emit,
Vel jubet Archetypos pluteum servare Cleanthas.

Gravissimus morum censor Seneca *carpit quoque hanc inanem Bibliothecarum pompam vanamque inde quæsitam gloriolam, in elegantissimo de* Tranquillitate Animi (cap. IX.) *commentario, inquiens* : Non esse elegantiam illud aut curam, sed studiosam luxuriam. Imo *scribit porro*, ne studiosa quidem, quoniam non in studium sed spectaculum comparuerant : Sicut plerisque ignaris etiam servilium literarum, libri non studiorum instrumenta, sed cœnationum ornamenta sunt.

§. II. *Verum licet hi Amusi ex sua librorum copia sese doctos putent, atque ab aliis ex magnis suis Bibliothecis ipsi Bibliothecæ spirantes & ambulantia Musea judicentur, sapientiores tamen non eadem existimatione eos prosequuntur, nec eruditionem librorum abundantiâ metiuntur, scientes veram eruditionem non in librorum magno numero consistere, darique sæpius doctos absque libris, vel saltem paucissimis libris instructos, quibus ad veræ ac solidioris eruditionis apogæum sunt sublati. Non indiget profectò vera erudi-*

tio tot voluminum acervis, ſed paucioribus doctis inſtrumentis contenta eſſe ſolet. Novimus enim varios Doctiſſimos viros pauciſſimorum librorum ope ac uſu ad maximam eruditionem perveniſſe, ut Philippum Melanchtonem, *communem literaturæ elegantioris ac humanioris in Germaniæ reſtauratorem, cujus Bibliothecam univerſam, præter Sacra Biblia,* Ariſtoteles, Plinius, Plutarchus & Ptolomæus, LOMEIERO (cap. I. de Bibliothecis pag. 5) *teſte, conſtituere; &* Renatum Carteſium, *qui præter* Euclidem *pauciſſimos libros habuit. Imitanda ſunt illuſtria hæc exempla, cumulanda non ſunt præter neceſſitatem Doctorum ſcripta, ne ex nimiâ copiâ animus potius diſtrahatur, quam erudiatur, ne coactâ librorum turbâ ſpiritus ſupprimatur potius quam ſublevetur.*

§. 12. *Dandæ ſunt aures ſalutari* SENECÆ. L. C. *monito, ſuadenti*, comparandum eſſe librorum quantum ſatis ſit, nihil in apparatum. *Quemadmodum quiſque Doctorum certum ſtudii ac laboris ſui ſcopum ſibi præfixit, ita eos*

quo-

quoque ſolummodo libros ſibi acquirat, qui ad deſtinatum ſcopum conſequendum faciunt, & hoc genus ſtudii, in quo præcipue deſudat ac excellere cupit, explicant. Et cum hodierno præcipue tempore nullum fere ſtudiorum ac eruditionis genus extet, quod non infinitis libris, a doctis indoctiſque ſimul ſit illuſtratum, non omnes in eo genere congerendi ſunt libri, ſed præſtantiſſimi ac exquiſitiſſimi, adeòque librorum accuratus ſelectus, præcipue in tanta ſcriptorum copia, quibus mundus jam fere opprimitur, obſervandus eſt, curandumque, ne quam multos, ſed quam bonos uſuique noſtro inſervientes habeamus libros. *Interim librorum numerum, non tam arctis hic circumſcribere volo limitibus, quaſi eos perrumpere ac tranſilire nefas eſſet: Dantur tam vaſta magnaque ingenia, quorum flagrans plura ſciendi fames non niſi multis varii generis libris ſatiari poteſt, quibus itaque major eorundem copia eſt permittenda. Dandum quoque hâc in re aliquid cenſeo eruditorum oblectamento, ità ut*

nonſolum ſervent libros neceſſarios, *ſed & quoſdam* in delectationem, *quam librorum* varietas *parit, ut vario librorum genere langueſcentes ac alta meditatione defeſſi eorundem animi iterum permulceantur refocillentur ac ſuſcitentur. Doctorum muſea ac Bibliothecas vireta eſſe oportet, in quibus floreant nonſolum arbores, frutices, plantæ ac olera in communem uſum neceſſaria, ſed & vario amœnoque colore ſplendeſcentes flores ac dulce fragrantes herbæ, ad majorem animi remiſſionem.*

§. 13. *Præcipuè vario ac majori librorum apparatu indigent illi, qui librorum ſcriptioni ſeſe applicant, egregiiſque ingenii ſui monumentis mundum erudire & nomen ſuum immortalitati commendare geſtiunt. Equidem Philoſophis, in Philoſophia præſertim naturali ſcripturis ſufficere poſſet unicus univerſæ naturæ liber, qui uberrimam & inexhauſtam ſcribendi materiam omnibus pandit, ex aliis ſcriptis non demum hauriendam. Interim & aliorum Philoſophorum cogitata & opiniones illis cognitæ*

eſ-

eſſe debent, antequam cogitationes ſuas in publicam lucem emittunt, ne acta agant, operamque ac impenſam omnem perdant. Quæ ratio & in alia ſcribendi materiâ probe notanda eſt, ſcrutandique prius alii auctores, ne eadem ab illis dudum ſcripta denuò proferamus, aut ſi eandem materiam iiſcum tractemus, operam demus, ut ſaltem magis polita, emendata, aucta & Illuſtrata in publicum prodeat. Ex quo apparet, & claros ſcriptores majori librorum ſuppellectili non eſſe denudandos. Non ſanè Athenæus *eruditiſſimos ſuos* Δειπνοσοφιστῶν *libros nobis reliquiſſet, niſi Laurentii ſui magnâ Bibliothecâ fuiſſet uſus: Non* Plinius *exaraſſet vaſtam ſuam* Hiſtoriam Naturalem, *Bibliotheca Romana deſtitutus: Non* A. Kircherus, Cæſar Baronius *tot procudiſſent ingentia volumina abſque auxilio Bibliothecæ Vaticanæ: Nec Baronio oppoſuiſſet eruditiſſimas ſuas* Exercitationes *illuſtris* Caſaubonus, *ſi non antea habitaſſet in Bibliotheca Regia Pariſina. Taceo* Franciſcum Sylburgium, Salmaſium ac

Grüterum, *qui erudita ſua opera maximam partem debent Bibliothecæ Heidelbergenſi. Prætereo doctiſſimum* C. Barthium, *qui* Adverſaria ſua *compoſuit Bibliotheca Lipſienſi adjutus. Relinquo* Gabrielem Naudæum, *qui Bibliothecâ Cardinalis Mazarini*, Nicolaum Rigaltium, *qui Pariſiana*, Meurſium *qui Leidenſi*, Morhofium, *qui præcipue Gudii ac Gottorpienſi*, Lambecium *qui Vindobonenſi Bibliothecis uſi ſunt, harumque ope tot illuſtria cedroque digna monumenta perpetuæ poſteritate reliquere.*

§. 14. *Magnatibus & Principibus quoque permittendæ magnæ ac illuſtres Bibliothecæ, nam licet magnitudine regiminis & negotiorum publicorum prohibiti, ipſi Bibliothecis ſuis frui haud poſſint, tamen exſtruunt hæc magnifica Minervæ ſacrariâ in uſum aliorum, omnibuſque hujus Deæ cultoribus acceſſionem liberam permittunt, & ita verum Bibliothecarum ſcopum, nempe Vſum, ſi non privatum, tamen publicum, intendunt, atque adeo exſtructione ſplendidiſſimarum Bibliothecarum laudem*

potius

potius quam reprehensionem merentur, quâ multó magis digni omnes illi Principes, Magnates, Respublicæ, Civitates, quæ in erigendis publicis Bibliothecis sunt negligentiores.

§. 15. Minime verò censendum est, quasi Magnatum Bibliothecæ tantum & aliis patere deberent, idem scopus esse debet & Privatarum Bibliothecarum a personis privatis in usum proprium instructarum. Quamvis enim Docti Bibliothecas suas in privatum commodum præprimis extruunt, inservire tamen tenentur quoque commodo aliorum Doctorum, ita ut illis, si opus sit, quoque aperiant docta sua scrinia, recludant literarias gazas, communicentque libros, talibus præcipue, quos bonæ fidei librorumque nitori studentes esse habent compertum. Dantur multi sordidi homines, qui communicatos libros non munde tractant, sed squalore & nescio quâ fœdâ illuvie profanant ac boum Cypriorum more maculant: Hi jure à Doctorum Bibliothecis arcendi sunt, his merito denegandi expetiti libri, uti &

illis,

illis, qui Græcæ Fidei sunt, cultroque Flaciano *frequentius utuntur, lacerando libros, diripiendo Bibliothecas: Quemadmodum hisce jure meritoque aditus ad Doctorum Bibliothecas intercluditur, tamen viri honesti ac candidi non sunt excludendi, sed admittendi potius, librique expetiti iis non denegandi. Nam sicut, secundum Christianæ charitatis regulas, omnia nostra, imprimis si citra damnum nostrum fieri possit, communicanda sunt indigenti proximo; Ita quoque libris nostris ad certum tempus frui proximo permittamus, præcipue si inde nullum in nos damnum, in proximum vero magnum emolumentum redundat.*

§. 16. *Unde aversandi sunt illi eruditi, quos adeo pallida invidia vexat, ut neque Bibliothecarum neque unius sæpe libri usurpationem anxiè petentibus indulgeant, veriti, ne vel alii iisdem alis ad eruditionis gloriam se attollant, vel videant ex quibus fontibus eruditionem sapientiamque suam hauserint. Sed verè Docti, qui cum eruditione simul pietatem conjunctam habent, ab hâc canina ac dete-*

standa

ſtanda invidia ſunt alieniſſimi, gaudentes potius ac gloriæ ſibi ducentes, ſi libris ſuis aliis inſervire eorumque & publicum uſum hoc modo promovere poſſint. Sic Lucullus ac Varro *illuſtrium ſuarum Bibliothecarum frequentationem, nemini invidebant, omnes eo confluentes viros Doctos maximo excipientes favore. Quod & fecere Illuſtres ac celeberrimi Viri*, Thuanus, Beſſarion, Hurtardus, Fuggerus, Peireſcius, *qui promptiſſima voluntate, omnes Bibliothecarum ſuarum fores pulſantes in eaſdem introduxere, libroſque neceſſarios illis ſuppeditavere. Nec tacendus eſt hic ſago togaque clariſſimus ac* Illuſtriſſimus *Dominus Baro* de Waſſenaer & Obdam, *omnium Bataviæ noſtræ Nobilium Primas ac Copiarum Fœderati Belgii Dux, cujus favorem in communicandis ex magna ſplendidiſſimaque ipſius Bibliotheca libris, non ſolum ego ipſe expertus ſum, ſed & alii eundem comperiunt.*

§. 17. *Facillimus quoque in oſtendenda ſua Bibliotheca fuit quondam eruditiſſimus laudemque meam ſuperans* Thomas Bartholinus, *illuſtre illud totius Daniæ Sidus. Antequam enim privata ipſius*

ex multis Librorum exquisitissimorum millibus constans Bibliotheca fatali quodam casu incendio consumeretur, eandem omnium usui sacratam quasi habebat, omnium libros ex ea petentium desideriis annuens. Nec minus promptam suam voluntatem ostendit clarissimus hic vir, postquam à Rege, in majus amissi thesauri sui solatium, Regiæ Hafniensium Bibliothecæ præfectus est, quando nonsolum continua Regiæ Bibliothecæ patefactione discentium studiis serviebat, sed et omnes Musarum cultores humanissimè ad Pallados hoc sanctuarium frequentandum invitabat; imo, ut majorem ex Bibliothecarum Visitatione ac Inspectione fructum caperent, eruditissimum Utilissimumque de Libris Legendis *Tractatum An. 1672. scripsit, An. 1676. demum Haniæ editum. Hunc propter reconditam in eo eruditionem, multumque quem præstat usum hâc nova editione à situ vindicare lucique publicæ reddere volui, præsertim cum priora exempla jam pridem sint distracta, & in Officinis librariis vix compareant. Tu* Lector *Benevole! nova hâc editione fruere meisque studiis fave. Dabam ê Musæo meo Hagæ-Comitum ipsis Nonis Decembribus A. O. R* CIↃ IↃ CC X. *τάχιςα.*

PRÆFATIO
TH. BARTHOLINI.

IN poſſeſſionem univerſæ naturæ nos ea conditione miſit Deus, ut labore mereamur uſumfructum. Cum vero tanta Naturæ ſit amplitudo, ut uno ſpiritu nequeat exhauriri, partimur operas illi dicatas. Per temporum ſpiramenta aſſequimur quod ſimul non licet. In quatuor anni particulas cum Phœbo ſe natura diviſit, & ut ſingularum fructu gauderent mortales, in menſes revocata ſui copiam, ſed diverſa facie, benigna fecit.

Hac duce partimur & nos ſtudiorum vices Naturæ ſacras, ne omnibus ſimul intentus minor ſit ad ſingula ſenſus, Æſtas Floram ſibi vendicat. Autumnus adverſæ valetudinis præſidia ex Pharmacopoliis viſitatis quærit. Hyems in demortuis cadaveribus ſeneſcit. Ver denique omnium memoriam refricat, vel futuræ

messis præludia tentat. Nullum temporis momentum sine linea nobis effluere patimur. Magna enim & ardua res est, tum Naturæ scientia, tum Medicina. Nec alterutra adhuc ulli se totam simul indulsit, nunquam plus laudis merita, quam cum ex intervallo dixit, sicut olim Portius Latro. Satis felix est, qui in penitiores illius partes successivè receptus gloriari potest ad scientiam se longo ævi spatio penetrasse. Quid hactenus inter Medicos Facultatis nostræ bono publico actum sit, omnium memoriæ obversatur. Ne semper Curios aut Luscinios loquamur, ad aliud studiorum genus Medicorum filios ante ferias invitamus, ut vel memoria Libris inspectis confirmetur, vel ad futuros sequentis anni labores animus instruatur. Neque enim sine Librorum lectione perfectum scientiæ Naturalis & Medicæ culmen assequimur, qua ea quæ vel

à

à Magiſtris audivimus, vel quacunque exercitatione accepimus, majorum authoritate & conſilio robur acquirunt & lumen fœnerantur. Optimi Conſultores mortui viventium traditiones animant & perficiunt. Hic tandem ſe exerit judicium noſtrum & decreta ſancit, ut nova cum veteribus inter ſe compoſita, de palma ambigua certent, laudenturque hæc vel excuſentur. Non omnia ignorarunt Antiqui, nec ſciverunt. Maximam remediorum, ſignorum, totiuſque Artis Medicæ cognitionem grati illis referimus acceptam. Ex obſervationibus autem recentiorum, quibus ſe ſupra veterum captum efferunt non pauci, paucæ ita ſua novitate excultæ incedunt, quin plumas ad ſui ornamentum ex veteribus Medendi Auctoribus ſint mutuatæ. Hinc tantam ſapientiam in Hippocrate noſtro deprædicant Doctorum pennæ, ut nemo poſt eum ſciverit, quod
 ipſe

ipſe ignoraverit. Non arrogantius ea dicuntur quam verius. Sine ſtudio partium loquamur. Cuncta medicinæ ſemina in eo animadvertimus, quæ in facienda medecina melius elucent, ex conciſa ſententiarum ſubtilitate, & arguta obſervationum brevitate, ſi juxta mentem Naturæ, quæ ſe cottidie explicat, divini ſenis oracula interpretemur. Errarem verò non parvum errorem, ſi ab omni errore illos abſolverem, & nihil addi ulterius poſſe ſerio vultu profiterer. Multa quidem egerunt, qui ante nos vixere, ſed non omnia peregerunt. Poſteris ex ampla Naturæ meſſe relictum eſt ſpicilegium. Nec ingeniis Juniorum viam Majores præcluſerunt ad patentem rerum utiliſſimarum campum, per quem decurrant. Viam ſtraverunt, quam commodius calcamus. Si breviori ſemita compendium cura noſtra detexerit, non damnamus, ſed laudamus Veterum

veſti-

veſtigia, parem à poſteritate gratiam ſperantes. Ex utriuſque autem veteris pariter & novæ doctrinæ mixtura pulcherrimum animi eruditi naſcitur temperamentum, quemadmodum in choro gravi ſeniorum & acuta juvenum voce perſtrepente, inter ſingulorum voces, ſed occultas, admirabilis oritur concentus incredibili ſuavitate aures mortalium exſatians: Sic Naturæ & Libris imputandum quod docti ſimus, quod cum fiducia morbis imperemus, quod præceptis animum imbuamus & firmemus experientia. Empiricis ſolis ea, ſi DIs placet, prærogativa conceditur, ut ſibi ex ſe ſapiant, & ſine cortice natent. Spernunt Libros nec intellectos nec lectos, & theſaurum publicæ famæ vel negligunt vel contemnunt. Scilicet mel amarum exiſtimant, quod deguſtare linguæ mentiſque vitio nequeunt. At quicunque veri Medici decus tueri vult, ex Hippo-

crate Prognoſtica diſcat, Methodum ex Galeno, Remedia ex Avicenna, Herbas earumque vires ex Theophraſto & Dioſcoride, Chemiam ex Gebero, Pharmaceuticam ex Meſue, Serapione & Nicolao, Anatomen ex Theophilo Protoſpatario; Chirurgiam ex Celſo, Oribaſio, Albucaſe; ut recentiores omittam, qui omnem medicinæ materiam exhauſerunt & monumentis literarum ad poſteritatem tranſmiſerunt, digni ea propter, cum credentes ſibi minimè fallant, qui cum veneratione legantur. Expediet quoque Medicis, aliorum ſcripta evolviſſe, quanquam in alieno argumento verſentur. Rarò quippe oculis occurrit Auctor, quin aliud agendo & ſcribendo, Medicam eruditionem augeat, unde ex non Medicis nata quoque Medicina proſtat. Et hic & ibi invenient Artis filii, quæ uſum exerceant præteritorum, & præceptis ſalutaribus, tot ſeculo-
ip-

rum authoritate firmatis, ſequentia ſtudia informent. Nolim tamen ad Librorum ſervitutem præclara Medicorum ingenia mancipare. Legendi enim Libri à liberis cum delectu & judicio circumſpecto, ne Naturæ ipſi præferamus Naturæ interpretes. Labuntur hi aliquando & oneri cedunt, indulgentes ingeniorum ſuorum & ſeculorum voluptati. Fatigantur ſæpe, ut dormitaſſe videas Demoſthenem & Homerum. Quis miretur? Iliacos intra muros peccatur & extra. Summi fuerunt, homines tamen. Nemo noſtrum ab errorum confinio ſe removit, aut omnia ante oculos poſita cernit. Doctrinæ interim materiam à Natura mutuamur, leges methodi à Naturæ Myſtis. His vitia, illi imputamus emolumenta. Sapientis judicii eſt utrumque diſcernere, ne damnentur non intellecta, nec pro perfectis omnia æſtimentur quæ ex

Auctorum calamis profluxerunt. In his ſe tempore Vernali opportunè exerceant Aſclepiadei; quo Hiemalia ſtudia æſtivis imminentibus locum fecerunt, meque Ducem vel ſequantur, vel ad meliora Sacra ducant. Ad mortuos viam monſtrabo non in tumulis cum fœtore colluctantes, ſed ſcriptis nitidiſſimis in Palladio Bibliothecæ Academicæ ſanctiſſimo doctè loquentes, non clades tantum Romanorum, ſicut olim Publii caput mortuum, nec Cyri interitum, ut Orphei caput, nec Corcydam homicidam, quemadmodum caput olim ſacerdotis Jovialis; ſed, quod clarius, ſemitam vitæ per virtutem, fortem animum, mortiſque terrore carentem, & quævis denique præclara ſaluti mortalium propoſita. Hæc per exemplum docta, præceptis Auctorum animantur, & poſthac docenda, methodo Majorum explicantur, in ſcriptis ex-

expreſſa. Ita in ſecula regredimur & veterum veſtibus laciniam novam atteximus. Ita ingenia majorum nobis nata nobis inſerviunt, & Natura ſe curæ noſtræ ſubjicit. Bibliotheca publica omnium votis ſe accommodans veterum pariter & recentiorum loculos nobis excutiendos aperit, ſeculorumque omnium induſtriam noſtram facit. In fronte Bibliothecæ Sacræ Ægypti Oſymanduas præſcripſit: ψυχῆς ἰατρεῖον, Animi medica officina. Nos noſtræ inſcribimus: Animi corporiſque Medica officina. Hæc omnibus panditur quibus honeſtarum Artium cupidine pectus incaleſcit. Sed ut inoffenſo pede in hac progrediantur, facem accendam, cui, ſuperum beneficio, iſta cura demandata eſt. Antequam enim ad demonſtrandos in publica Bibliotheca Libros per partes deſcendam, ut plena ad omnes ſuſceptæ operæ utilitas dif-

fundatur, tria mihi neceſſario expedienda exiſtimavi. Primò Catalogum Univerſalem ordine alphabetico adornabo, ut ſine mora Liber quicunque legentibus pateat. Deinde Chronotaxin Auctorum ſecundum ſeculorum ſerièm conficiam, ut tempora Librorum diſcernantur. Denique modum cum fructu legendi Libros tradam, ſed breviſſimè velut ſacrum patinæ piper irrorando. Catalogus ubi ad umbilicum perductus fuerit, publicè proſtabit. Chronotaxin ſingulari Tabella adumbratam, publice ſuſpendam. Modus legendi Libros aliquot Diſſertationibus comprehenſus, Librorum vel externa ſpectat vel interna. Illa Auctores expendunt in univerſum, eorumque vitæ genus, genium, ætatem & ſcripta, ſcriptorumque operam, linguam, numerum, valorem. Materiam quoque ad examen vocant in qua Libri olim ſcripti,

lapides, lignum, æs, pergamenam, chartam, ſericum, inſtrumenta quibus Libri conſcribebantur, ſtilum, calamos, modum ſcribendi per varios characteres manu veterum & Typographia recentiorum, formam denique Librorum, editionum varietate, locorum, Typographorum, & involucris diſtinctam. Hæc internam Librorum materiam proponunt, Sacram vel profanam, ſeriam vel ludicram, Formam methodo comprehenſam & verbis propriis. Quo ſpectat ratio accuratior in legendis Libris multis iiſque ſelectis preſſius ſervanda à junioribus, ſenibus, fœminis, Principibus & Opificibus quibuscunque, aſſiduitate, ſed cum lucrubrationum temperantia, cum variis memoriæ ſubſidiis, Imaginum, Tabularum, Locorum Communium & Indicum. Denique ad judicium accedendum, tanquam animam

 Le-

Lectionis, quod de scriptoribus, eorumque tractandi modo & sensu assequendo ferre convenit, adminiculis Lexicorum & Commentatorum, & remotis signorum notarumque obstaculis quæ passim in MSS. & Impressis Libris tyrones remorantur. Hæc erunt Dissertationum argumenta, in Palatio Bibliothecæ Academicæ pertractanda, quibus præmittam primos Natales & incrementa Bibliothecæ nostræ, grata in beatos Testatores Divum Christianum IV, Petrum Albertium, F. Wilhelmi Andream Lemvicum, Casp. Brochmanum, Petrum Gelstrupium, Henricum & Thomam Fuirenium, Joh. Mulenium aliosque Musarum Fautores memoria. Crastina diei hora IX. primam Dissertationem publicè ibidem recitabo, si Deus voluerit, & eandem

B R T H O L I N I.

telam ſequentibus diebus Mercurii pertexam, ſi faverit cœptis

Quiſquis adhuc uno partam colit aſſe Minervam.

Hafniæ xxix April 1672.

Breviaria Dissertationum LIBRARIARUM.

DISSERTATIO I.

AD libros legendos exhortatio. Illorum utilitas, necessitas, præstantia. A flammis furibusque quomodo præserventur. E terra olim protracti. Academicæ Bibliothecæ Natales & incrementa. Testatorum encomia. Propositum explicandi Libros & hujus officii occasio. Medicos Romæ Bibliothecis fuisse præfectos.

DISSERTATIO. II.

De ipsis Librorum Auctoribus. Supposititii nonnulli. Mali fugiendi. Anonymi cur prodeant. Ficti Fucatique metu vel modestia. Plagiarii.

giarii. Ex his excusati Severinus, Kragius nostri, aliique. Autorum Patria & Ætas. Librorum cum seculis immutata scriptio. Per Theologorum, JCtorum, Medicorum secula decurritur. Genius singularum nationum & scriptorum singulorum Ætatum discrimen. Status varius. Autorum vitæ à se vel aliis conscriptæ. Legendæ Patrum. Effigies scriptorum in Libris vel Bibliothecis.

DISSERTATIO III.

De scriptorum Lingua, Ebræa, Græca, Latina: Romana generalis, Arabica quoque, Theologis imprimis & Medicis. Lingua universalis impossibilis. Vernaculi Libri quibus utiles.

les. Milesii Scriptores. Versionibus quid tribuendum. Autorum Opera pondere non numero æstimanda, ex uno sæpe commendantur. Catalogus Operum cujusque.

DISSERTATIO IV.

De materia Librorum vett. Lapidibus & Saxis, foliis arborum & herbarum, ligno & corticibus, cera in pugillaribus, plumbo & ære. Lin*tei privatorum. Membranæ usus ab Eumene inventus, charta succedente, etiam ante Alexandri tempora. Hujus hodie varietas.* Librariorum *vett. in describendis libris opera. Instrumenta Scriptoria. Styli figura. Quid nigra litera Martiali. Calamus arundineus Celsi.* Literarum *Romanarum*

narum diversitas, à Longobardis *corruptarum. De manuscriptorum antiquitate & valore judicium. Codices Danici, Islandici, Gothici. Typographiæ natales & incrementa. Meliorum Editionum Notæ, quæ primæ, vel notis auctiores, viventibus Autoribus. Typographi correctiores. Biblia in membranis. Forma librorum magna ad pompam, parva ad commoditatem. Volumina antiquorum qualia. Tabellæ complicatæ. Libri pumice lævigati, ornati coronide. Luxus in involucris recentiorum.*

DISSERTATIO V.

De interna Materia Librorum, quæ vel sola est unius generis vel mixta. Titulos sæpe fallere. Invi-

 dia

dia multorum. Hiſtoricorum differentia. Singulare Antiquariorum ſtudium. Philologorum, imprimis Salmaſii, libertas in transgreſſionibus. Damnanda ἀλλώτρια multa. Variæ eruditionis Scriptores varii. De Libris amœnioribus tolerandis, ſed obſcænis inutilibus, fugiendis. De Deo ubique ſcribendum. Forma Librorum interna explicatur. Methodus Philoſophis adſtricta, Philologis libera pro cujuſvis genio & multiſcientia. Verbis propriis æqualibuſque quomodo res ornandæ. Mediocritas laudatur. Barbaries in eruditis toleranda, ſed ornatus decens præferendus.

DISSERTATIO VI.

De modo legendi, Senioribus junioribuſque

ribuſque

ribusque servando. Fœminæ an & quid legere debeant. Principum & Mechanicarum Artium libri evolvendi. Quinam omnes libros legunt. Pagani cautè lectitandi. Nullum tempus lectioni eximitur, sed cavenda nox, cœna & nimia assiduitas. Interrupta studia probantur. Intemperantiæ damna. Magna Volumina quomodo explicanda. An multos Libros *habere conveniat. Memoriæ subsidia varia, imprimis Repetitio. De Arte Mnemonica, quid statuendum. Tabularum usus. Excerpendi modus.* Loci *communes ex compendiis. Indicum utilitas, rerum, verborum, Capitum, Autorum. Registrum quid. Vett. libri sine distinctione Capitum & Versuum.* Κεφάλαια *N. T. olim diversa.* Κεφαλὶς *explicatur. Autorum Chronotaxis. De*

 Lexi-

Lexicis Facultatum singularum. Indicum generalium varius ordo.

DISSERTATIO VII.

Judicium de scriptoribus ferendum à peritis. Electio ex optimis & necessariis, pro cujusvis usu vel genio. Ordo lectionis per Compendia singularum Facultatum. Methodi brevissimæ Autores. Virtus Interpretum. Obstacula legentium ex Notis. Punctorum origo. An Codici Ebræo coæva. Accentuum mysteria. Veterum scribarum notæ, ex primis literis, earumque ambiguitas. A Justiniano abrogatæ. Quid Sigla. Notarum celeritas periit. Chinensium hieroglyphica. Notæ Caballisticæ. Abbreviaturæ JCtorum, in allegationibus præsertim. Signa ponderum

derum in Celso, & Chemicorum damnata. Numerorum notæ ex literis. Ziffræ à Mauris introductæ, Basilio quoque usitatæ. In Algebra & Musica notæ. Magicæ periculosæ. Synalephæ vett. Scribarumque inscitia vel celeritas errorum causæ. Pandectæ Florentini an authentici. Permutatio literarum in Manuscriptis ex Scioppio deducitur.

TH. BARTHOLINI
DISSERTATIO I.
DE
LEGENDIS LIBRIS.

Ad libros legendos exhortatio. Illorum utilitas, necessitas, præstantia. A flammis furibusque quomodo præserventur. Ex terra olim protracti. Academiæ Bibliothecæ Natales & incrementa. Testatorum encomia. Propositum explicandi Libros, & hujus officii occasio. Medicos Romæ Bibliothecis præfectos.

TUrpe semper nostrisque moribus indecorum existimavi, quibus animus ad honesta & ingenua meliorum literarum Scientiarumque Studia altius assurgit, ut ignorentur a nobis Libri, vel non satis usus Librorum perspiciatur, quos ad acquirendas rerum

variarum ſcientias veterum recentiorumque induſtria nobis reliquit, & tanto apparatu in Bibliotheca publica, liberalitate magnorum deque Republica noſtra meritiſſimorum Virorum, ſuo ordine per pulpita & capſas ornatiſſimas diſpoſitos, omnium in ſe oculos convertere videmus. Periret certè his illiſque labor, publico bono tantis lucubrationibus & impenſis exantlatus, ſi ad pompam venuſta hæc ſolam ſpectarent, oculos magis curioſos ſatiatura, quam animos eruditioni inhiantes. Habent quidem etiam Agricolæ hybernis menſibus, ab opere ruſtico ſilentibus, inſtrumenta quaſi in cuſtodiam incluſa, vomerem, buram, raſtrum, cylindrum; ſed ubi ad opus ventum fuerit vere primo jubente, niſi ſingulorum uſum & fabricam exactius ſciverint, perverſus arandi conatus turbabit ſementem, ut dentale pro ſtiva ſubſtituatur. In armario ſuo miles ſuſpenſa arma, loricam, galeam, ſcutum, gladios, ſicas, haſtas, ſagittas, arcus, bombardas, pyrobolos, aliaque in perniticm humani generis excogitata organa ſervat, ſed hoſtibus innoxia, niſi modum utendi perſpectum habuerit, noveritque pulverem ſclopo infundere, ea menſura quam capit canalis, glandem proportionatam ingerere, rotam intendere & remittere, arcum ſinuare, vi-

vibrare haſtam, gladium diſtringere, caſtriſque, quod ſuaſit *Epaminondas*, uti, non palæſtra. Quicunque igitur ſemina diſciplinarum pectori ſuo inſerere conſtituit, quicunque ſe contra barbariem & ignorantiam, peſtes vitæ hoſteſque infenſos armare generoſo propoſito in animum induxit, non nudos libriſve ornatos parietes intueri debet, tanquam Echionis tabulas, aut ſignum aliquod Polycleti, ſed ad penetralia intima admiſſus, reſeratiſque clauſtris preſſius libros explicare cujuſvis commodo inſervituros. Non juvabit aſpectus pulchræ Veneris, niſi uſus concedatur concupitæ.

Quid juvat ad ſurdas ſi cantet Phæmius artes?
Quid miſerum Thamyra picta tabella juvat.

Quid ampliſſima regna, ſine uſu? quid fortuna, niſi ea fruaris? quid opes longo labore terra marique quæſitæ, ſi ab illis poſſideantur, qui neſciunt, quid valeat nummus, quem præbeat uſum, congeſtis undique ſaccis indormientes. Ne de nobis fabula hæc narretur in opulentiſſimo hoc optimorum Librorum ærario, curæ nobis erit, ut tantis bonis ſine precio conceſſis ad ſatietatem bonæ mentis fruamur, ne Eunuchos imitemur, qui Dominas ſuas cuſtodiunt, nulla tamen Veneris

gaudia experiuntur. Pulcherrima Dearum Pallas, cujus hoc domicilium, cujus hic opes congeſtæ viſuntur, nobis blando nutu procatur, uſumque ſui offert, omnibus ſuo merito raras dotata per artes placitùra. Non feret illa repulſam. In amplexus ejus ruimus, & ne oblati muneris parte meliore privemur, totâ perfruamur, quæ ſe totam nobis gratioſe pandit, ut totam nudamque inſpiciamus, nunquam pœnitenda animi ad tantam Deæ familiaris conſuetudinem admiſſi voluptate. Quanquam caſtiſſimæ Deæ tunicam poſuiſſe ſit pudori, zonam tamen ſibi ſolvi benigno aſſenſu patietur. Neque enim induci poſſum ut credam, eſſe inter Vos, quotquot honeſtæ Deæ amore inflammati intra Palatium hoc Literarium adoraturi mecum conveniſtis, qui inutilem Liberorum ſupellectilem exiſtiment, dignam illorum induſtriæ quorum tempora vel otio deſtinantur, vel minus proficua. Reipublicæ habentur, malintque haſtam Palladis trementem venerari, quam vigilantem Ululam. Enimverò ſine hac malè illa vibratur, ut utriuſque nexus illis videatur per neceſſarius, qui ad ſumma enituntur. Non patitur ſuſceptæ brevitatis filum, ut longius in hoc argumento extendatur. In tranſcurſu ſaltem divini hujus inventi omnibus neceſſarii, omni-

nibus ſapientibus in pretio habiti meminiſſe conveniet, cujus auxilio Numen in mundo conſervatur, memoria Majorum apud nos perennat, & Orbis viget. Hujus beneficio animi ad ſapientiam, prudentiam, pietatem inſtruuntur, & ſupra plebem ſe efferunt. Huic debemus commercia cum Deo noſtro, juſtitiæ normam, valetudinis præſidia, artium omnium origines. Hoc eſt, quod jucundiſſimam tot rerum, locorum, gentium, urbium, recordationem ſuggerit, exempla virtutum deſignat, religionem animat, ſpemque æternitatis felicitatiſque recti amantibus ingerit. Verbo: ſine libris Deus jam ſilet, juſtitia quieſcit, torpet medicina, Philoſophia manca eſt, literæ mutæ, omnia tenebris involuta Cimmeriis. Non tamen ſoli libri vel ſapientes nos reddunt vel beatos. Jungenda mens hominis, accedat ingenium, experientia advocetur, ut librorum contenta augeantur vel corrigantur. Hoc inſtituto magni quidam Philoſophi, qui inter eruditos caput efferunt, novam Philoſophiam ex ingenio condentes, Libros omnes ſeponi jubent. At niſi lecti eſſent Libri veterum, quid boni vel mali inventum olim ſit ante ætatem noſtram & ſcriptum, ignorare cogimur. Horum auſpiciis in præterita revolvimur, omnium

nium ſapientum cogitationes perſpicimus, Principum arcana propalantur, & ea per compendium diſcimus, quæ longam curam poſtulant, denique majorum inventis quid addendum aut ſubtrahendum intelligimus. Hinc apud magnos parvoſque omni ævo, etiam non ſatis cutlo, librorum dignitas invaluit, quovis ære præſtantior. Nolo multorum exemplis rem notam tueri. Ptolemæus certè Rex pignoratis quindecim argenti talentis ab Athenienſibus *Sophoclis*, *Euripidis*, *Æſchylique* libros habuit deſcribendos. Idem Rex ob verſionem ſcripturæ ad Eleazarum Pontificem auri miſit talenta quinquaginta, argenti centum, & gemmas non paucas. Illud *Galeno* noſtro, hoc *Euſebio & Juſtino Martyri* credimus. Sed fruſtra ſum, qui in libris commendandis plura verba conſumo. Quis unquam Herculem vituperavit, niſi ignavus? Quis libros damnavit, niſi barbarus? Nemo noſtrum tam inficetum cerebrum extra calcaneum gerit, quin immenſam Dei omnipotentis clementiam exinde metiatur, quod Verbum ſuum pretioſiſſimum, oracula Prophetarum & ipſius Filii Chriſti, & Sanctorum in Eccleſia Patrum ſcripta, & res geſtas Literis ad noſtra tempora ſalvis & incorruptis propagari voluerit. Vere enim D. *Hieronymus*: Audia ſcripturarum, & Librorum mu-

multitudine, & ſilentio, ac Librariorum ſedulitate indigent. Nemo cordatus famam ſpernit præclarorum factorum, ſive majoribus meritam, ſive acquirendam. Annales doctorum, laudes Heroum in ſecula mittunt ut ſemper

——— Ingenio ſtet ſine morte decus.

Fama Mortales terrâ ſublimes levat, fortunata Doctorum celebrata libellis. Quippe eam tutius Libri conſervant, quam vel Pyramides Ægyptiorum, quæ collapſæ, vel ſaxa Runica, quæ exeſa, vel Inſcriptiones Romanorum, quæ vaſtatæ, & ut conſervarentur Libris Criticorum debebant inſeri, vel columnæ quæ perierunt, vel alia Mauſolæa, quæ neque mortis conditione vacant. Habent quidem etiam ſua fata libri, teredinibus & ſtammis infeſtati: Sed multitudine ſua ſe defendunt ab interitu. In eo quippe deſudarunt olim Autores vel Amici, ut pluribus ſcribarum manibus Codices in ævum victuri ſcriberentur, quod Orientales, Turcæ, Perſæ, aliique adhuc imitantur, &, inventâ Typographiâ, Librarii id ſedulo curant, ut exemplarium copia & ſibi de lucro, & auctoribus de perenni fama proſpiciant. Hinc quoque nata ingens ſollicitudo meliorum Herœum, ut Bibliothecæ ſecuro a flammis vagis loco locentur, muro undique vallatæ,

&

& librorum fingulorum involucra ligno, corio, charta craffiore, aloë aliifque amaris follicitius confecta, vermes abigant. Romani iccirco privatas bibliothecas in balneis & Thermis çollocarunt, non tam ut otiofè corpora curantes illis vacarent, quam ut à flammis tutarentur in Thermis magnifico opere & robufto pariete lapideo exftructis, & aquarum beneficio minus conflagrationi expofitis. Publicæ in Porticibus Templorum tutæ credebantur. Ingens autem illa Bibliotheca Alexandrina Voluminum feptingenta millium flammas evadere non potuit, quia apud Serapéum conftitit, vicinum portui & navalibus. Cum enim Cæfar in bello Pompejano tuitionis fuæ caufa ignem in naves mififfet, vicina navalibus ipfaque Bibliotheca illo infcio confumpta igne fuere. Prudenter ideo cautum eft Oxoniæ, ne in Bibliothecam Bodlejanam lumen aut accenfa lampas inferatur. Contra furunculos ferreis catenis fibulifque armati funt Codices in plerifque Italiæ Bibliothecis, & fic quoque in Veteri noftra Bibliotheca publica fervatos meminimus. In nova hac Palladis Officina Clauftris fuis muniti latent.

Quamquam verò quod in his vitemus, nunquam ulli cautum fatis hactenus fit, cum, fi recte calculum ponas, ubique libro-

rum

rum ſit naufragium, multiſque inſidiis Martis furentis, Jovis fulminantis, Vulcani comburentis, Neptuni devorantis, Æoli diſſipantis & aliorum ex tartaro Dæmonum potius quam Deorum exponantur Volumina quibus verus Deus continetur, ſapientesque ſeculorum priorum ingenii diligentiæque teſtimonium referunt: efficere tamen omni conatu nunquam potuere, ut interirent Divina artium ſcientiarumque inſtrumenta, quibus vel ad pietatem admonemur, vel ad ſapientiam inſtruimur.

Nam chartis nec furta nocent nec ſecula proſunt,
Solaque non norunt hæc monumenta mori.

Apud Sinas diluvium evaſerunt, apud Græcos incendium Trojanum, apud Ebræos arma Nebucadnezaris, apud Romanos barbarorum vaſtationes. Delituit diu Liber Divinæ Legis ab impiis Regibus neglectus, tandem tamen cum nummis inventus fuit ab Hilkia Regique Joſiæ oblatus. In Archivis Darii repertus inter cimelia Liber Annalium, quo ad Templi Hieroſolymitani reſtaurationem Rex excitabatur. Græca Bibliorum Verſio in dolio inventa, imperante Cara-

calla. Sic ubique Libris ſuis tuta loculamenta, DEUS præparavit, cæteriſque humanæ ſocietati neceſſariis. Inter tot Hunnorum, Vandalorum, Longobardorum, & Gothorum furias, Libri *Juſtiniani* Legum Romanarum in Bibliotheca quadam ſarti tecti remanſerunt, quos everſa Melfitana civitate Apuliæ a Piſanis repertos, Lotharii Imperatoris tempore *Irnerius* vel Wernerus evulgavit, & Jura Juſtinianea Occidenti poſtliminio cum *Pepone* Bononienſe reſtituit, barbarorum imperio vel ſilentia vel corrupta. Libros *Ariſtotelis* ſub terra conditos à blattis & tineis vitiatos Apelliconi Tejo magna pecunia addictos fuiſſe prodidit *Arabo*, qui eroſos laceroſque deſcribi curavit. Homeri Iliada atque Ulyſſeam in templo ipſo Vulcani Memphi ſecuram delituiſſe autor eſt *Euſtathius*. Medicis ſi invidit fatum Regis Salomonis Libros Medicinales & Botanicos, pluſculoſque *Hippocratis* & veterum Medicorum, DEI tamen indulgentia non pauci ex Græcis nobis ſuperſunt, extra patriam inter Arabes & Saracenos ab interitu vindicati. In minoribus etiam curam ſuperum ſatis admirari non poſſumus, quod tot ſeculorum viciſſitudinibus injurias temporum & bellorum evaſerint, ut ſi tutam ſtationem ne-

negarent homines, inferos custodes invenerint. Id quod *Dictym Cretensem* etiam expertum accepimus, qui bello Trojano interfuit, scripsitque, *Suida* teste, acta istius belli ab *Homero* prætermissa: deinde post multa secula collapso per vetustatem, vel terræ motum apud Gnoson, olim Cretensis regni sedem, sepulchro ejus, a pastoribus inter cæteras ruinas exloculo in lucem demum Nerone superstite productus fuit, & ex Punica in Græcam, ex hac in Latinam linguam à L. Septimio Romano, si vera fama, translatus. Quod si denique inter mortales terra marique exularent Libri, in cœlo tuti forent. Perennabit Liber vitæ Psalmographo laudatus, & in solio Apocalyptico sedens librum manibus suis excuti non patietur soli agno concedendum.

Huic Librorum Curatori Optimo Maximo vota solvimus, quod Academiæ nostræ Bibliothecam non tantum à primis Academiæ nascentis annis conservarit, sed ingenti augmento cum virili ætate crescere voluerit. Ex parvis quippe initiis ad eam magnitudinem jam excrevit, ut Augusto isto amplissimoque Palatio novo contineri vix possit, sed colonias suas ad minus illud Musæum Basilicæ B. Virginis contiguum miserit. Ne-

que interim silentio prætereundi munifici Testatores, qui ad ampliandam Bibliothecam publicam, Libros hactenus contulerunt, & numero plures & pretio inæstimabiles, posteritatis cura tacti.

Manibus tuis benè precamur *Petre Alberti*, qui prima fundamenta jecisti, non Academiæ tantum tuo consilio erigendæ, sed Bibliothecæ tua liberalitate instruendæ. Prudentia tua magna in civibus regendis, quorum Consul eras, in Academiæ negotiis, quibus Professor præeras, in Legationibus Regis Tui nomine obeundis emicuit, sed major pietas in Librorum donatione eluxit, sine quibus studia docentium pariter & discentium florere non posse, qua eras Juris Civilis & Medicinæ sapientia, credidisti. Parem in promovenda Bibliotheca animum *Francisci Wilhelmi* Canonici & Telonarii circa eadem tempora deprædicamus posteri, laudemque ejus recentem volumus.

Quibus tertius successit, quanquam unius pene seculi intervallo *Andreas Lemvicus* Academiæ Medicus, suam Librariam supellectilem, sic satis pro temporum ratione instructam, augendæ publicæ addens.

Sed præcedentium liberalitatem longissimè superavit, de Ecclesia & Academia optimè, si

ſi quis alius, meritus *Caſparus Eraſmus Brochmand*, Selandiæ Epiſcopus, qui ter mille nongenta & nonaginta quatuor Volumina Theologica, Juridica, Medica, Philoſophica & Philologica Bibliothecæ legavit, quæ latus Palatii noſtri Bibliothecarii Boreale totum implent ornantque, & æternam beati Teſtatoris famam loquuntur, nunquam apud nos morituram. Auxit hoc beneficium alia quoque liberalitate, quam *Cæcilia* conjunx, femina gravis, benigna & antiquorum morum, poſt mariti fata, ſua pietate extendit, ampla pecuniæ ſumma ſuperaddita, ex cujus annuis Uſuris Bibliothecarius & ſub Bibliothecarius pro Bibliothecæ publicæ cura remunerarentur. Tanta ratione facultates ſuas, quas DEI munere amplas nactus fuerat, beatus ſenex Brochmannus, eſt metitus, ut bonæ mentis candidati & rerum inopia preſſi, uſu illarum fruerentur.

Neutiquam hic nobis tacendus *Henricus Fuiren*, Medicinæ & rerum Naturalium peritiſſimus Doctor, cujus tamen ſine lacrymis meminiſſe vix poſſum. Ferreis columnis appenſa in medio Palatii Librarii ambulacro videntur pietatis ejus monumenta, à Fratre *Thoma Fuiren*, publici boni amantiſſimo,

 ſed

fed nuper, quod dolemus, nobis erepto, exaucta, felectorum nempe in Re Medica & Naturali Librorum, fingulari judicio & magnis impenfis collectorum thefaurus, qui de fincero utriufque publica Mufarum & Apollinis ftudia juvandi animo femper teftabuntur, velut trophæa æterno nomini fufpenfa, ferro perenniora. O candidiffimæ Fuireniorum animæ, quæ inter fidera in cœlo fulgetis, in fplendido Mufarum ifto domicilio perpetua recordatione meritorum apud nos eritis fuperftites, quotiefcunque Librorum veftrorum titulos infpicimus. In famam hominum, Literatorum ore perveniffe fe Gordianus Junior gaudebat, nactus Bibliothecam morientis *Sereni Sammonici*, in qua 62. millia Librorum cenfebantur: *Fuirenii* vero noftri ex propriis libris, numero quidem paucioribus, fed pretio dignioribus, ad cœlum ferri merentur nomine æterno inter Medicos relicto. Laudent alii divitias, quibus immerfi ferviunt. Sapientiores *Fuirenii* virtutem in divitiis explicuerunt, fortuna, quam acceperant, in publicum emolumentum, inque gloriam patriæ & fuam, converfâ.

Ingens & fupra quam dici poteft immenfum beneficium *Johannis Mulenii* Georgii Fi-

Filii, grati recolimus, qui ingenita generoſæ mentis indole, & amore bonarum Literarum, quibus ipſe præter cæteras virtutes Reipublicæ utiles excelluit, incredibilia Muſis noſtris officia præſtitit, non tantum Bibliothecæ Theologis, Hiſtoricis, Philologis magno numero, ingenti ære inſtructæ, quæ meridionale Muſei publici latus & occidentale univerſum occupat, acceſſione luculentiſſimâ, ſed legato pio & provido aliquot mille Thalerorum, cujus reditus partim libris novis emendis, partim ſub Bibliothecarii ſalario amplificando impendendos, voluit & teſtamento juſſit. Non ponimus Tibi, Muleni beate, ſtatuam, quam viventis modeſtia repudiaret, ſed monumentum chartaceum erigimus, quod non imber edax, non Aquilo impotens poſſit diruere, nec innumerabilis annorum ſeries, nec Juga Temporum.

Denique *Petri Gelſtrupii* Profeſſoris Philoſophi donarium, quo vacantes locuti & vacunæ deficientes ſupplerentur, illaudatum, nec alios magnos parvoſque oblivione ſepeliri ſinemus, qui ad Palladis hoc Muſeum ornandum libros contulerunt, quorum nomina, ne beneficii periret memoria, in albo, quod ſervamus, æternitati conſecravimus.

Sed

Sed dum cæterorum inhæreo laudibus; oculos meos perſtringit mentemque & calamum ad ſe revocat glorioſiſſimæ inter omnes recordationis Rex Divus *Chriſtianus quartus*, Pater Patriæ, & dum fata ſinebant, optimus innocentiſſimarum Muſarum ſtator. Faſtos rerum Tuarum magnitudine illi impleant, quorum cothurni ſufficiunt. Ego, Rex Magne, ſiquidem aliquis cineribus Tuis beatis ſenſus ſuperſit, tanto

Si vacat exiguis rebus adeſſe Jovi,

Tuam umbram adoro, in vicino pariete per rariſſimos Codices diffuſam, quos maximo in Academiam tuam favoris argumento, ut Muſas foveres & illuſtriores in Borea redderes, à nobis poſſideri clementiſſime voluiſti. Et ut commodius auguſtiuſque habitarent, illuſtre illud Palatium Librarium Regali Pyramidum ſtructura ſplendidius, tuis auſpiciis, velut Cæſaris Bibliotheca, incœptum, per Filium, Succeſſorem Regnorum & Heroicarum virtutum Divum *Fridericum Tertium* Auguſtum conſecrari cum ſtupore vidimus. Scilicet talem Muſæ noſtræ locum requirebant, qui ſanctiſſimo Trinitatis Templo innixus, undique DEI tutela munitus, ſupra

ſupra ſe cœlum, infra vero calentes DEI veneratione aras reſpiceret, & inter DEI ſedem piorumque ſupplicationes verſaretur. Veterum Bibliothecæ, Ægypti, Græcorum, Romanorum publicæ in Templis Deorum vel illorum vicinia exſtructæ fuerunt. Sed immortalis DEI ſacro loco incumbens Bibliotheca noſtra, ab interitu erit tutior. Hæc igitur in Bibliothecam Academicam pietati ſapientiæque dicatam cura Regia & ſollicitudo Paterna plenis honorum muneribus, Tuas, *Auguſte*, virtutes & publicos favores in ævum per titulos, ſi pares meritis Tuis inveniantur, memoreſque faſtos æternabit.

Tot tantiſque Autoribus nata Bibliotheca Academica & adulta, tantis auſpiciis inaugurata, & ad invidiam uſque ornata, uſui publico omnibus panditur, & bona ſua pulcherrima vult eſſe communia.

Operam quippe & Oleum perdidiſſent beatiſſimæ animæ, quarum benevolo ſtudio crevit & ad eam, quam admiramur, magnificentiam erecta eſt, niſi cultores ſuos invenire & publicos proſtantium bonorum helluones. Non canes ad Nilum requirunt, non Tantalum mediis in undis ſitientem admittunt, ſed omnes ſapientiæ avidos, ſi cum voluptate frui velint, pleno alveo ſatiabunt.

bunt. Hoc instituto Museum Alexandriæ, diuturnum illud præstantium hominum domicilium, Hadrianus Imperator nonnunquam ingrediebatur, ut quæstiones multas Professoribus proponeret, aut propositas dissolveret. Hoc animo idem museum, sed altero addito Claudius Cæsar amplificavit, ut Græcæ illius historiæ ibi quotannis velut in auditorio recitarentur. Quodsi vel ille vel iste nos invisere dignabitur, neutiquam vel in respondendo vel recitando nostram promptitudinem desiderabit. Omnibus officia nostra prostabunt, velut in publico mercatu, singulorum gustui accommodata.

Ut autem cum fructu sperato bonis oblatis sine ἀπεψία lautissimarum epularum perfruamur, ne nos tantis majorum largitionibus censeamur indigni, ne Autores pœniteat beneficiorum, pereatque optimi instituti fructus laudabilis, ne amplissima hac hæreditate abutamur, magno famæ nostræ & conscientiæ damno, ne immortales denique animæ, quæ hic loquuntur, nostra culpa obtumescere, & sibi non nobis loqui videantur, mearum duxi partium paucis Dissertationibus modum tradere in legendis cum fructu Libris occurate servandum, cujus deinde ductu velut filo ariadnæo per singulos li-

libros ſe quiſque diffundat, proprioſque ſibi reddat, quos voto ſuo aptos judicaverit. Ferre non debui Andabatarum more hoſpites hujus loci Auguſti in tenebris ceſpitare, & Librorum tantum titulos noviſſe, corticique externo inhærere, nucleo neglecto. Debeo hanc operam Majorum indulgentiæ, qui mihi curam Bibliothecæ concrediderunt, debeo ſtudioſorum commodis, quibus me meaque ſtudia hactenus nuncupavi. Et quanquam hæc rectius a magnis Uiris qui in Officio iſto Librario præceſſerunt, *Thoma Bangio* & *Chriſtiano Oſtenfeld*, in omni Re Literaria verſatiſſimis, didiciſſe è re communi fuiſſet; attamen cum ille in adornanda Bibliotheca occupatur, hic a valetudine juſtiſſimam excuſationem meruerit, ne ego ulterius publica juventutis commoda remorarer, etiam non paucas inter occupationes alias, malui in gratiam meliorum ingeniorum balbutire, quam diutius damno omnium tacere. Video enim fato quodam ad has docendi partes me vocatum. Jactura privatæ meæ Bibliothecæ ad hanc publicam ſtravit viam. Namque ut ſolarentur Academici Patres infortunium noſtrum à Vulcano, claudo alias furcifero, ſed in exitio fortunarum mearum velociſſimo procuratum, ſuperioribus annuen-

tibus, me publicæ Bibliothecæ præficere decreverunt, pronâ in immerentem voluntate benignè testati, quanquam digniori *Varroni*, Cæsaris exemplo, tantum thesaurum & ex publica utilitate rectius concredidissent, sibi & fortunam meam & famam cordi esse, scilicet

Notior est factus Capaneus fulminis ictu,
Notus humo mersis Amphiaraus equis.
Si minus errasset notus minus esset Ulysses:
Magna Philoctetæ vulnere fama suo est.
Si locus est aliquis magna inter nomina parvis,
Nos quoque conspicuos nostra ruina facit.

Gloriam meam non minus hinc auctam existimavi, quam si sacerdos à Regibus olim mox Cæsaribus Museo Alexandrino præficerer. Non equidem sacerdos Ægyptius sum, sed DEI veri servus, sed, si profanum nomen non aversamur, Apollinis sacerdos, &, si is nemo nullus mihi invidet qui felicius in Parnasso somniat, *Pancratis* Poëtæ, sed sine adulatione, æmulus, cui in Museo Alexandrino Hadrianus Imperator locum & victum concessit. Nec Medicos Roma indignos judicavit, quibus Bibliothecarum curæ committerentur, sicut ex veteri Inscriptione pa-

patet Romæ infra Capitolium in quadam Domo:

DIS. MANIBUS

CLAUDIÆ - - - EUTYCHIÆ
CONJUGI. SANCTISSIMAE.
BENE. MERENTI. ET. Q.

DOMITIO. HELICI. TI. CLAUDIUS.
AUG. L. HYMENÆUS. MEDICUS.

A. BIBLIOTHECIS. ET. DOMITIA.
PANNYCHIS. SIBI. ET. SUIS.
POSTERISQUE. EORUM.

Igitur ne judicia Patrum Conſcriptorum, quæ benigna expertus ſum, conceptamque de mea fide & induſtria ſpem fallerem, ne in otioſum collata beneficia ſint, ſpartam concreditam pro virili ornare conſtitui, triplicique jam munere defungi, ut gratia Patribus & Mecænatibus cederet, utilitas ad omnes derivaretur, mihi operæ fideliter navatæ conſcientia relicta. Agite bonæ mentis & Muſarum Candidati, theſauro avide inhiate, quem provida Majorum gratia nobis communem voluit. Utimini eo, ſed cum delectu, ſed ad ſatietatem. Æſtimate calli-

de Majorum ſtudia, &, mecum, more ſapientum, propria verecunde. Ad Librorum cognitionem uſumque optatum eo candore vos perducam, ut aliorum tamen meſſis intacta relinquatur, *Platonis* eruditiſſimi modeſtiam imitatus, qui conductores ſacræ arcis de modo & forma ejus ſecum ſermonem conferre conatos, ad *Euclidem* Geometram ire juſſit, ſcientiæ ejus cedens, imo profeſſioni. In cæteris, quicquid humeri valebunt, labori ſubmittam, ut *Varronis* exemplo, in eodem lectulo & ſpiritus meus, & operum beneque de omnibus merendi curſus extinguatur.

TH.

TH. BARTHOLINI
DISSERTATIO II.
DE
LEGENDIS LIBRIS.

De ipsis Librorum Autoribus. Suppositii nonnulli. Mali fugiendi. Anonymi cur prodeant. Ficti fucatique metu vel modestia. Plagiarii. Ex his excusati Severinus, Kragius nostri; aliique: Autorum Patria & Ætas. Librorum cum seculis immutata scriptio. Per Theologos, JCtos & Medicos decurritur. Genius singularum nationum & Autorum. Ætatum discrimen. Status varius. Autorum Vitæ à se vel aliis conscriptæ. Legenda Patrum. Effigies scriptorum in Libris vel Bibliothecis.

SAt hactenus verborum. Rem aggrediamur, quid in Libris legendis observandum necessario sit expositituri, sed, quam fieri potest, brevissimè, cum re-

rerum dicendarum copia nos in arctum cogat. In Libris legendis quædam externa nos remorantur, interna alia mentem calamumque ad se trahunt. Externa circa Autores versantur, editiones Librorum & involucra. Interna nos occupant in argumento, seu argumenti Libris comprehensi materia & forma, in judicio de iisdem ferendo & modo legendi. Singula strictim percurrenda, ut ad metam propositam deveniamus.

De Auctoribus Librorum sollicitos nos esse convenit, non tantum ut debita pro exantlato in Reipublicæ Literariæ commodum labore laus rependatur; sed quia ex auctore sæpe de operum dignitate judicamus. Nihil certe æquius quam meritam laboribus cuique mercedem solvere: At siquidem rari Mecænates sunt, qui aliquid esse putant Doctorum Virorum lucubrationes, aut præmiis remunerant, sola laus à posteritate remanet, ut postera gloria recentes crescant. Hoc præmio animati ad majora accenduntur, hoc applausu contenti, nominis immortalitati acquiescunt. Hoc solatio eriguntur torpentes calami, & salutari sepia implentur: Quanquam desint majorum præmia, non defutura posterorum encomia: nec omnes morituros cum seculo ingrato,

sed

ſed multam partem ſui vitaturam Libitinam. Non nocent erectis ingeniis ſilentia Mecænatum, nec invidiæ malevolorum, cum pleno ore à meliori poſteritate narrentur.

Famaque poſt cineres major venit.

De paupertate triumphant, quia virtute & rerum bene geſtarum laude inſtructi, poſſeſſione æterni præmii diteſcunt. Nomina clara omnes venerantur, quibus honeſti amore pectora incaluére; hæc Librorum limini præfixa omnes titulos ſuperantia Operum ſuorum commendationem præferunt, & ad ſui lectionem, velut Orpheus ſaxa, alliciunt. Dici non poteſt quantum laudis Operi ex Autore accedat, cum ex cerebro Jovis Minervam naſci ſit neceſſe. Hinc veterum non pauci ut ſcriptis ſuis fidem & auctoritatem mutuarentur, magnorum Virorum nomina emendicata præfigere ſategerunt. Unde tot ſuppoſititii Libri ad noſtram ætatem transmiſſi, *Hippocratis*, *Ariſtotelis*, *Galeni* nominibus ſuperbientes, digni quidem lectu, ſed tantis auctoribus indigni, pondere rerum & verborum. Inter ſacros Auctores non pauci quoque irrepſerunt purpura aliena veſtiti, quorum fides ſuſpecta

creditur, & si nomen, quod mentitum, excipias, nihil sani coloris habentes. Quo referuntur *Manethon*, *Berosus*, Chaldæus, *Barnabas*, Epistolæ *Senecæ* ad S. Paulum, & *Abgari* ad Christum, Protevangelium *Jacobi*, Prochorus, Linus. Inter Patres primos posterioresque inveniuntur, quibus dica hæc falsorum titulorum scribitur. Quanquam & hic judicium nonnunquam sit suspendendum, cum diversa ætatis ratio ejusdem auctoris & mentem & dictionem sæpe immutet. Ex Auctorum notitia id præterea commodi haurimus; ut de doctrina vel damnanda vel recipienda censeamus, & libros pravos fugiamus: mali corvi mala ova, quæ hæretica perversitate infecta, legentium, præsertim juniorum, sensus à vero deflectunt. Ita sibi libenter DEO deditæ mentes cavent à Libris qui *Pomponatii* aliorumque atheorum nomina præferunt, quique ex *Socini* Schola de DEO male sentiendi libertatem concedunt. Tituli remedia salutis promittunt, sed pyxides venena condunt; sic ut conqueritur *Lactantius* de illo, qui cum veritatem Christianam penitus excidere connixus esset, ausus tamen fuit libros suos nefarios ac DEI hostes Φιλαλησεῖς annotare. Fugienda hæc nomina scriptorum, non male inter

inter Libros prohibitos recenſita : licet & hic peccetur nimia ſeveritate, cum cujuſcunque Auctoris diverſum aliquando ſentientis Opera nigro obeliſco ſignentur, in quibus nihil facile invenias, quod pium Lectorem offendat. Quandoque olitor eſt opportuna loquutus. Et in re bona non pudet nos mali Auctoris, *Seneca* judice, optimo morum magiſtro. Non tam in Libris conſiderandum quis ſcribat, ſed quid ſcribatur. Ut plurimum tamen Auctori ſuo ſcripta conſentiunt, quem idcirco noviſſe expedit. Fuere inter antiquos, & tales hodieque in Nundinis Librariis incogniti reperiuntur, qui ſive modeſtia, ſive aſtu & dedita prudentia, ne innoteſcant, ſive quod infra dignitatem putent, nomina ſua reticeant, & ſine Auctore in vulgus ſcripta diſſeminent. Veteres pleroſque hæc modeſtia commendat, qui Volumina ſua Anonyma eſſe voluerunt, unde inter Criticos ortæ diſputationes, de Auctore vero litigantes. Vix ulli Veterum ſuorum Commentariorum quiquam prænotabant, ſed nomina ab Amïcis vel Librariis adjecta. Ita Acta Apoſtolica *Lucam* Evangeliſtam non præferunt, quo Auctore ſcripta eſſe ad Theophilum non dubitatur, & Epiſtola ad Hebræos ſanctum *Paulum*, ejus ſine

dubio auctorem, consulto, ut videtur, omisit. Modestiam hanc alii pudore imitantur, rebus obscœnis, ut Priapeja, vel fabulis vicinis diffidentes. Nonnulli convitiis refertas chartas infamant, nominique suo parcunt, ne pœnas infamiæ incurrant. Satyrici non pauci ita impunè in mores vitamque aliorum grassantur. Alii prudentiores sub hac larva latitantes, vel vitia Principum vel rerum publicarum arcana vel alia propalant, quæ sine famæ vitæque detrimento eliminare esset nefas. Isti vero quocunque indicio proditi malè mulctantur. Ita Il Divortio Celeste, Il Curiero squalisato *Pallavicinum* auctorem dissimulatum prodidit, ferro expiantem pennæ licentiam. Sic *Tullio* narrante Stalenus ea locutus fertur bonis Viris subauscultantibus pariete interposito, quibus patefactis, in judiciumque prolatis, rei capitalis jure damnatus est. *Naso* exul librum suum, metu Cæsaris offensi, sine titulo in urbem misit. Ita enim ille ad Librum:

Ut titulo careas, ipsò noscere colore:
Dissimulare velis, te liquet esse meum.

Eruditi quidam experiundi gratia, aliorumque judicia & censuras eliciendi, sine nomine

Opu-

Opuſcula ſua prodire patiuntur, Apellem imitati, qui poſt tabellam latens etiam ſutoris de crepida & anſulis monitum excepit. Hoc animo *Thomas Brouwne* Religionem Medici religioſe divulgavit. Hac mente magnus Philoſophus *Renatus des Cartes*, Methodum diſcendi artes Mathematicas ſine titulo Leidæ lingua Gallica in lucem emiſit, quam deinde pro ſuo fœtu agnovit auctore tanto digniſſimam. *Gaſſendus* quoque de Chyli motu eruditis ſine nomine propoſuit Diſſertationem paradoxam, nec à Medicis receptam, quam tamen inter opera ſua poſtea legi non erubuit Vir candidus. Titulos alii quidem Libris ſuis inſcriptos amant, ſed fictos, ne vulgo noſcantur. Noſtro ſeculo hæc nominum vel inverſio vel mutatio magis uſitata quam apud antiquos, qui vel nomina ſua in fronte Librorum profitebantur aperté, quanquam rariſſimè, vel prorſus omiſerunt, Noſtris temporibus hunc fucum vel timor expreſſit, vel modeſtia. Concilii Tridentini Examen, ſeu Hiſtoriam, Pater *Paulus Sarpa* Venetus edidit, ſed nomine Petri Suavis Polani, tranſpoſitis literarum notis. Celebris ille Criticus *Caſparus Scioppius*, Comes de Claravalle, amicus noſter Patavii, ſe mutatis literis *Paſchaſium* Groſippum, vel ficto

nomine *Alphonsum* de Vargaz (qui olim Archiepiscopus Hispalensis) prodidit, cum contra Patres Societatis Jesu pennam instrueret. *Petrus Servius*, Medicus Romanus, cum illi controversia esset de sero Lactis cum *Stephano Roderico Castrense*, Persium Trevium, confusis characteribus se appellavit. Amicus noster *P. Angelicus Aprosio Vintimiglia*, Ordinis Augustiniani Monachus eruditus, Venetiis famæ fuga vel invidiæ, varia Opusculis suis Italica lingua nitide conscriptis nomina præfigere maluit, imprimis Sapricii, quam proprium. Polyhistor *Salmasius* Alexium de Messalia se nuncupavit, cum de Mutuo, an sit alienatio, contra *Cyprianum Regneri* Juris Consultum, quem Coprianum vocavit, disputaret. Wallonis Messalini nomen elegit, contra *Petavium* de Episcopis differens. simplicii Verini, Justi Pacii nomina præfixit Epistolis suis de Transsubstantiatione, adversus *Grotium*. Majores gentium Dii fictis nominibus se quoque posteritati commendarunt. *Augustus* Brunsvicensium & Luneburgensium Dux literatissimus, Gustavum Selenum se appellavit in lusu schaccio, & Libris Cryptographiæ. Et ne foris exempla petam, cum domi se offerant, Nobilissimi in Patria Viri *Oligerus Rosæcranzius*, divina scien-

ſcientia incomparabilis Heros, Filiique ejus Illuſtres *Gundæus*, *Georgius* & *Ericus Roſæcranzii*, flores Nobilitatis Danicæ, variis Opuſculis ſacris, ſed tectis nominibus, optimè de publico meriti ſunt. Vir ad ſtuporem uſque doctus *Jo. Wandalinus*, Epiſcopus Selandiæ magnæ famæ, Nubem ſine Aqua ſcripſit, mutuato diſcipuli nomine, & Clariſſimus noſter *Borrichius* in Deuſingio Heautontimorumeno, ut *Deuſingii* mordacitatem evitaret, Blotteſandæi nomen expreſſit eruditiſſimis illis Epiſtolis, quas fictis titulis exaravit. Ut de Annulone Oroſio, noſtroque *Beringio*, heu quanto Viro, nihil dicam, qui ænigmatico titulo Regis ſui Majeſtatem & jura, rerum & verborum ingenti pondere, tutatus non ita pridem eſt. Facile tamen, quorumcunque fuco oblinentur veri Auctorum tituli, ex ungue Leones in ſpecubus ſuis latitantes dignoſcuntur, & ſuo ſe indicio produnt, ſive dictione, ſive argumenti, quod tractant, robore, & modo docendi. Mos nomina fingendi nuſquam frequentior quam apud Academicos, ut vocant, Italos, Gallos, Germanos, linguæ vernaculæ ſtudio variis Libris, Satyris & Mileſiis ſcriptis orbi inclareſcentes Præivit Euphormio Luſininius in Satyrico, hoc eſt *Joannes*

nes Barclajus, qui ficto nomine, florentissimo stylo & genio terrarum scelus, ut ipse loquitur, acerbé ultus est. Mitius de illis judicandum, qui nomina aliena vel ficta libris suis adoptarunt, quam qui alienis Operibus sua nomina obtruserunt. Temeritatis hi maculam incurrunt & plagii, illis modestiæ laus debetur. His aliena vitula, illis propria, campus aratur. Hi famam & honores malo astu, illi labores & opera referunt. Illi versiculos faciunt, hi præmio gaudent & meritam illis lauream suffurantur. Vel enim universa Volumina alieno labore parta in se transscribunt, vel flosculos ex vicinorum pratis suo horto inserunt, alienis se plumis ornantes, cum propriis, paupere penu careant. De tuo largire puer, ut de proprio liberalis dicaris. De his similibusque quidam Veterum præclarè dixit: magis esse impium suffurari scripta mortuorum, quam eorum vestimenta, quod vocant sepulcra, effodere. Virorum lucubrationes pro suis venditare, majus me judice piaculum. At ingenui scriptoris est, palam cum laude & gratiarum actione profiteri, per quos profecerit, ut suum cuique tribuatur. Non dubito tamen multis, qui pro plagiariis traducuntur, injuriam fieri manifestam. Inno-

cen-

centes abſolvendi & excuſandi, præſertim cum ſœpe ſimili genio multi animentur, in eodem argumento occupati. Hos manes paſſi ſunt nullo merito quamplures, quorum catalogum non texam. *Homerum* antiquiſſimum Naucrates quidam plagii accuſavit, ex repertis Libris in Ægypto à Phantaſia fœmina ſcriptis. *Richardus Montacutius* aſſerit *Juſtum Lipſium* omnia ſua per plagium transſcripſiſſe ex *Onuphrio* nunquam eo compellato. *Petrum Galatinum*, omnia ſua, ſuppreſſo tamen nomine, deſumſiſſe ex Libro *Raymundi Medici*, qui ante 400 vixit annos, magna confidentia affirmat *Scaliger* & *Scioppius*. *Wowerii* Polymathia *Joſepho Scaligero* tribuitur, *Zamoſci* de Magiſtratibus Romanorum *Sigonio*, *Rondeletii* Liber de piſcibus *Peletario*, *Petri Severini* Idea Medicinæ Paracelſicæ *Pratenſi* Collegæ adſignatur. Pro reliquis intercedant alii. Ego de *Severini* noſtri innocentia ſecurus *Hartmanni* præceps de eo judicium admiror, qui *Pratenſi*, Academiæ noſtræ olim Profeſſori Medico, cujus ad *Severinum* carmen Votivum in fine legitur, operis laudem concedit. Abſolvunt virum de Re Medica bene meritum manu ipſius ſcriptæ chartæ & maculatæ, quæ in patria ſervantur, ejuſque

defenfionem *Ambrofius Rhodius* editis Commentariis fufcepit, qui *Severini* neptem uxorem duxit. At *Nicolaum Kragium* noftrum auctorem doctiffimum Librorum de Republica Lacedæmoniorum, cujus fratrem *Andream* male in Cifta Medica *Hornungus*, & ab eo deceptus *Lindanus* in Catalogo Medicorum Crugium appellat, à Calumniis eorum qui *Cujacio* fcriptum tribuunt, vindicavit *Henricus Ernftius* Juris fcientia & literis inclytus, ut hac opera fuperfedere poffim. Reverendi *Tomafini* manes lædunt, qui operum Variorum famam cum *Rhodio* noftro partiuntur. Limam fubinde illis à *Rhodio* adhibitam non ignoramus, & fi forfan loca Auctorum defiderarentur pro amicitia, quæ utrique interceffit maxima, ficut inter doctos fieri folet, communicata, utriufque amicus teftari bona fide debeo. Nec aliud hujus modeftia & fueta longo fcribendi ufu penna fuadet. *Tobiæ Aldini* Botanici Pontificii Hortus Farnefianus, qui *Petri Caftelli* opera concinnatus fertur (nec etiam id ipfe Caftellus, quem Meffanæ in Sicilia conveni, diffitebatur, taciteque in Præfatione operis indicavit) autorem cujus nomen gerit, facile prodit, in re herbaria verfatiffimum, licet ad formam conciliandam & illuftrandum

te-

textum opera amici *Castelli* usus sit. Iniqui quippe sunt Censores, qui Auctoribus benè meritis & in argumento quod susceperunt peritis, ideo debitam laudem invident, quia vel in digerendo vel emendando vel nitori restituendo subsidium imploratur amicorum, quibus vel plus otii, vel latina verba promptius fluunt. Actum sane esset de *Casserii* operibus Anatomicis, aliisque quibus recensendis in præsenti supersedeo. Tantum igitur in Auctoribus noscendis momenti positum, ut ex illorum vel pietate vel eruditione vel parta fama libris increscat autoritas. In illorum porro vitam, ætatem & vivendi genus inquirendum non minori sollicitudine, ut expeditius in legendis eorum laboribus versemur. Vita inter virtutes omnes & experimenta artis, quam quisque profitetur, acta, fidem apud nos operum præclarorum conciliat. Patria seu nacale solum ingenii fœcunditatem prodet, si vel externo Phœbi calore incalescant, vel interno pectoris etiam inter frigidos Getas algentemque perpetua nive Boream calore excitati vim mentis exserant. Nulli quippe nationi noverca natura est, si ingenium diligentia acuatur, si latitantes igniculi bonarum rerum assidua ventilatione suscitentur. Cœlum undique su-

pra, & ignavia ſola nos opprimit ne ſidera ſublimi vertice feriamus. Quanquam non ſegnem operam ſectionibus Anatomicis hominum brutorumque olim impenderim, Proſectoreſque per Europam maximi nominis viderim, hactenus tamen nec lynceis oculis inſignem differentiam in cerebro, corde, epate, cæteriſque viſceribus obſervare potui, nec obſervare aliis licuit, quæ Arabes, Græcos, Hiſpanos, Italos, Galloſque à Germanis, Anglis, Danis, Suecis, Norwegis, Iſlandis & qui in ultima Thule habitant, ſi partium conformationem conſideres, ſeparent, ut ab eruditione & rerum bonarum vel inventione vel exercitatione, ſeu hi ſeu illi ſeu iſti excludantur. Sed ex cujuſque nationis temperie diverſa varii animorum motus repetendi, & diverſa ſtudia accerſenda, quibus populi diſcernuntur. Cæterum patet cunctis gloriæ campus, per quem decurrant. Et apertæ *Petri Apoſtoli* Confeſſioni credimus, Deum non reſpicere perſonas, ſed in quavis gente acceptum ei eſſe quemvis, qui eum timet & operam dat juſtitiæ. Hinc Auctorum ætas proſpicienda, ſive ſeculi, in quo vixere, ſive annorum, quos exegere, ratione habita. Secula de moribus & rerum tractandarum capacitate teſtantur, cum, ut eleganter more

ſuo

ſuo *Barclajus* diſſerit, omnia ſecula genium ſuum habeant, qui in certa ſtudia animos mortalium ſolet inflectere. Sub Auguſto, pacis ſeculo, ad faſtigium latina venuſtas provecta, produxit Poëtas feliciſſime numeris ludentes, Rhetores & aureæ ætatis Auctores, quorum deinde nitor & vigor labente poſt Neronem imperio Romano ſenſim expiravit, donec tandem irruentibus barbaris in barbariem Roma laberetur. Succeſſis mox ſeculorum infelicitate Philoſophia diſputationibus miſerè involuta, & Juſtitiæ cura inconditis voluminibus ad tædioſos diſcentium labores aucta. Tandem ſub *Carolo Magno*, ſpiritum receperunt ſcientiæ diu cum barbarie ſua luctatæ, & avorum noſtrorum memoria literæ in Europa renaſcebantur, nunc ſanæ Philoſophiæ ardore increſcente juxta *Ariſtotelis* ejusque Interpretum mentem, nunc Auctorum, Græcorum Latinorumque emendatione à Philologis Criticiſque acerrimo ingenio procurata, Quorum omnium jam fatalem terminum adeſſe cerminus, pleriſque vel experimentis Naturæ & Artis, Peripatetica ſubtilitate relegata, ſuperiorum credulitatem caſtigantibus, vel vernaculæ linguæ decus, excuſſa meliore literatura, reſtituentibus. Ad ſacrorum in Eccleſia Chriſtiana Docto-

rum fata si proprius oculos reflectamus, secundum seculorum mutationes genium quoque mutabilem & scribendi genus mutatum deprehendemus. Purissimam Evangelii doctrinam in incunabulis suis nobis tradiderunt *Evangelistæ*, *Apostoli* & qui proxime Apostolorum tempora sequuti sunt *Patres* Ecclesiæ primitivæ. Ætatibus sequentibus primo *Origenis* errore, Evangelium ad Philosophiam inflectentis, moxque *Pelagii* cœno inquinata tempora *Augustino* ingens negotium facesserunt, sicut ex scriptis ejus manifestum. Crescentibus deinde Ecclesiasticorum imperiis & opibus, Dominicanorum & Franciscanorum modesta vita & innocens emersit ad Theologica studia mortales revocans, quæ transformare deinceps cœpit, duce *Alberto Magno* aliisque Scholasticis, Ecclesiæ doctrinam in Philosophiam. Unde *Thomæ* & *Scoti* invaluit contentio, quam nupera secula turbarunt, quibus reformandæ Ecclesiæ zelo intenti Doctores Germaniæ, in varias Sectas divisi amplam & dissensionum & Librorum Theologicorum messem, hodieque sine fine perennantem, reliquerunt. Æstimare ex hac seculorum serie pronum est, quibus rebus vel hic vel ille Ecclesiæ Doctor scripta sua condiat.

liat. In brevi compendio ingentia aliorum Voluminum contenta refero. Nec enim nostri est instituti accuratius, quam ad rem nostram, hæc exponere. In jure Romano quid secula immutarint, ex Antiquitate Romana liquet. Regio statu durante leges Regiæ latæ, à Papirio in Librum relatæ. Exactis Regibus & in Reipublicæ formam mutata Roma, abrogatæ illæ, & ex Græciæ Rebuspublicis per Decemviros allatæ X. *Tabulæ* ex propriis Legibus Romanorum ad XII. auctæ. His addiderunt Senatus Consulta, Plebiscita & Magistratuum Romanorum Edicta, quæ annua plerumque prout ipsi Magistratus annui, licet deinde lege Cornelia perpetua fuerint, & jussu Hadriani Imperatoris à *Juliano* Jurisconsulto in ordinem digesta, ut Edicti perpetui privilegio gauderent. Imperatoria dignitate succrescente, successerunt variæ Jurisconsultorum Sectæ, sicut fieri solet, Legum mutatio vel de sensu legum altercatio in mutationibus Regiminum, *Labeone* ex ingenio multa innovante, *Capitone* vero antiquarum Legum vestigiis presse insistente.

Ex horum discipulis & Sectatoribus tanta Juris commentaria emerserunt, ut numerus librorum ad duo millia & versuum trecenties

ties decem millia excreverit, quæ *Justinianus* Imperator ope *Triboniani* aliorumque Juris Consultorum contraxit & in ordinem redegit, in Digestis & Codice duplici, & pro status sui varia conditione, negotiisque variis in Imperatoria dignitate emergentibus, Novellas Constitutiones addidit. Labente post Justinianum Imperio, neglecti Juris libros novis Voluminibus resarcivit *Leo* Philosophus, sed omnium oblivionem induxere Longobardi & Gothi, qui suis juribus pro ratione temporum vivebant, donec illis expulsis, Lotharius per *Irnerium* leges Romanas revocaret, additis Authenticis. Cum post Phocam Pontificum Romanorum authoritas publico Imperatorum Juri nonnihil detrahere cœpisset, Constitutiones & Decreta nova Ecclesiastica condita sunt, quæ *Gratianus* Monachus in unum Volumen collegit, & Juris Canonici nomine confirmarunt Pontifices. Hoc adhuc apud suos valet, sed ab illis rejectum, qui his secutis postremis novas pro cujusvis confessione Constitutiones Ecclesiasticas sanciverunt. At Jus Civile Justinianeum hodie quoque in Imperio Romano Germanico vim legis obtinet, & apud alias Europæ gentes olim Romano Imperio subjectas servatur, nisi quod de meliore metho-

methodo cogitent Juriſconſulti quidam recentiores *Weſenbecius*, *Vultejus* aliique interpretes doctiſſimi. Noſtris vero moribus *Waldemarus* II. Rex Daniæ Jus Cimbricum condidit, & ſucceſſores in imperio Danico pro temporum ratione Receſſus addiderunt, quæ mutata jam per Divum *Fridericum III.* regiminis forma, novus Codex Juris Danici vel emendabit vel illuſtrabit. Ad Medicos propero, quorum ſecula noviſſe convenit, ut de Autoribus rectius ſententiam feramus. Parcior tamen in his ero, ne medicinæ ſcientia, quam profiteor, aliis videatur fraudi eſſe aut quicquam detrahere. *Hippocrates* Artis noſtræ princeps conditor, in infantia medicinæ vixit ævo Artaxerxis, & cum pleraque ex Æſculapii templo præcepta collegiſſet, propriaſque in Coo Inſula obſervationes addidiſſet, pro rerum temporumque cruditate ſcripta ſua nervoſo brevique dicendi genere confecit. Medicinam rationalem, quam ex Empirica Hippocrates acceperat, ſine æmulo non ſine imitatore, à Græcis ad Romanos tranſtulit, qui tot ſeculis ſine medicis, non ſine medicina vixerant, poſt fata ejus *Cornelius Celſus* ex fontibus ſuis, h. e. *Hippocraticis* derivans & ad robur virile deducens, quanquam interea Empirici experi-

mentis faciundis cum *Scribonio Marcello* & *Sexto* occupati fuerint, nec non Methodici sua dogmata adstricta & laxa disseminarint. *Galenus* deinde post annos sexcentos, Romæ ab Hippocrate nonnihil desciscens Dogmaticam rem strenue egit, & Asiatica loquacitate, quia docere & *Thessalum* aliosque Sectarios debellare debebat, gravitatem *Hippocratis* vel Sententiarum brevitatem compensavit. Quem *Trallianus*, *Ægineta*, *Aetius*, *Oribasius*, *Actuarius*, alii secuti sunt. Horum doctrina ad Arabum tempora ubique floruit ad seculum Christi novum, ad quos, Saracenorum tyrannide licet infesta, medicina transiit, *Avicennæ*, *Averrhoës*, *Mesuæ*, aliorumque amplis Compositionibus & Syrupis, pro delicati seculi gustu, ditata. Horum placita ad seculum tertium decimum in Scholis Europæ & Gymnasiis viguerunt, Librique in Cathedris lecti, tot Interpretum Commentis, barbaris & nauseam excitantibus repleti, donec superiori seculo naturam ipsam sollicitare Medici cœperint, partim Chemiæ studio per *Paracelsum*, partim Anatomes, duce *Carpo* & *Vesalio* quod sensim etiam nostra ætate beneficio Naturæ benignæ & Medicorum contentione ad illum perfectionis gradum vidimus provectum, ut ipsa

ipſa Natura invidere poſſit tot quotidie experimentis ſollicitata, tot obſervationibus omnium oculis expoſita. Hiſce ſingulorum ſeculorum fatis, quibus auctores vixiſſe conſtat, ſi ſpiritus ille impetuſque addatur, qui ſingulis regionibus proprius, naſcentibus hominibus ingeneratur, & ad varium ſtudiorum genus impellit, de Auctoribus judicandi promptior via aperietur. Illum autem mores animoſque mutantem ex temperamento nationum ſingularum æſtimamus, ex quibuſcunque denique principiis repetendo, in quibus eruendis præclare occupatur *Huartus* Hiſpanus, ejuſque cenſor *Poſſevinus*. Hinc in hiſtoriis ſatyriſque conſcribendis nonnulli felicius verſantur. Alii artes mechanicas bellandique gloriam præferunt. Mathematica hi ſectantur genii quadam inclinatione, illi ſacra, medicinam iſti, plures amœniora ſtudia, alii per experimenta naturam venantur, alii ratione, ſingulæ nationes ſuo modo Palladi procantur. Cujuſque Auctoris genium, ſi in univerſum conſideremus, ſeculum & patria prodit. Et, ne hic ſubſiſtamus, ætatis quoque ratio tenenda in ſingulis. Alia enim juvenilia ſunt ſtudia, ſenectutis alia, illa ingenii plus, hæc prudentiæ habent. Ex poſterioribus ſe æſtimari vo-

 lunt

lunt Auctores, cum non raro impetum juvenilium scriptorum matura senectus sistat. Unde nati retractationum Libri, post Curæ, & δεύτεραι φροντίδες σοφώτεραι. Temeritas quippe, ut *Tullius* censet est florentis ætatis, prudentia senectutis. Injuriâ tamen juventuti detrahunt famam, ingenio meritam, qui cum *Nævio* Poëta inclamant. *Proveniebant Oratores novi, stulti, adolescentuli.* Omnes ad Rempublicam literariam operas partiuntur, sicut in navi malos alii scandunt, alii per foros cursant, alii sentinam exhauriunt, alii anchoris præsunt, ad clavum alii sedent. Non faciunt ea senes quæ juvenes, sed juvenum labores vel supplent ætate vel judicio moderantur, fundamentis adolescentiæ constituti. Non damnanda Auctorum juniorum monumenta, sed laudanda; neque enim histrioni, ut placeat, peragenda est fabula, modo in quocunque fuerit actu probetur. Nec omnia senectutis vitia amplectimur. Memoria enim imminuta cespitare nonnunquam & dormitare bonos Homeros cogit. Cui tamen senectutis morbo remedium inventum scimus. Resistendum senectuti mente vegeta, ut diligentia defectus tacitè obrepens compensetur, sic ad extremum spiritum posteritatis nos cura conficiet.

Du-

Dubitandum non eſt, ſi Medicus cum *Abenzoare* centeſimum & triceſimum annum attingat, & a 25. ætatis anno medicinam exerceat, quin rerum uſu & judicandi dexteritate præferendus ſit præcoci Medicorum juniorum audaciæ, qui cruda ſua ſtudia in Noſocomia protrudunt, noctèque una naſcuntur Doctores, ut fungi. In vitæ inſtituto occurrunt non pauca, quæ faciunt ad legendos libros. Quis fidem ſacris ſcriptis denegabit, quæ DEUM auctorem habent, vel à DEI inſtinctu ſcriptores θεοπνεύςȣς. Quis Libro ſapientiæ non amet innutriri à Regum ſapientiſſimo *Salomone* concinnato? Quis belli artes aciemque inſtructam melius deſcribet, quam *Julius Cæſar*, qui primis in bello Civili & Gallico partibus functus eſt? *Salluſtius* in Curia princeps Jugurthæ & Catilinæ nefandas artes depingere in hiſtoria potuit, quia talibus ad ſenatum referri ſolitis aſſueverat. Inter recentiores *Cominæus* & *Guicciardinus* bellis ipſis præſentes fuerunt, quæ ſcriptis conceperunt, hic dux, ille conſiliarius. Oratorem nemo melius delineabit, quam *Tullius* Oratorum ſummus. Agriculturam niſi à peritis fruſtra expectaveris. Quam laudem ſibi *Varro*, *Cato*, *Palladius*, *Columella*, ſumunt. Medicinam Medici, tractant-

tractantque fabrilia fabri. Monachorum vitas & regulas Monachi clauſtris ſuis devoti, optimè perſequuntur. Nec idcirco commentaria Monachorum in *Meſuen* vileſcunt, ſiquidem Monaſteria ſingula ſuos ex ordine habent Pharmacopœos, nonnunquam & Medicos, eoſque doctiſſimos. Non diffiteor extra profeſſionis ſuæ terminos non paucos evagari, ut Reges de Tabaco & Agricultura, Principes de concionibus ſacris, Nobiles de Pſalterio, ſartores de animalibus, ſacerdotes de morbis diſſerant, ſutores de pictura cruris judicent, de clericis Laici. Sed hanc damus veniam petimuſque viciſſim. Nam utinam totus populus Jehovæ eſſent Prophetæ, indente Jehova ſpiritum ſuum illis. Sunt vaſta ingenia, quæ intra anguſtos unius ſcientiæ fines ſe neſciunt continere, ſicut nec Euripus intra limites ſe conſtringi patitur, quin ſubinde increſcens extra alveum prorumpat. Regum, qui nihil neſciunt, verba, ut edicta ſubmiſſe admittimus & veneramur. Principum Nobiliumque pietatem exoſculamur. Paſtores ad Decretalia amandamus, ſartores alioſque inſigni curioſitate rerum Naturæ contemplationibus deditos laudamus, ſutores denique cum *Apelle* ſupra plantam aſcendere inhibemus.

Ne-

Neque enim familiis ſe eruditio adſtringit, magnis parviſque per Librorum monumenta inclareſcentibus. Illi generoſam majorum ortuſque ſui famam ingenio docili ad artes optimas perficiendas conferunt: hi obſcuros natales propria induſtria & rebus præclarè geſtis vel ſcriptis illuſtrant. Sic *M. Porcius Cato* nomen ſuum Tuſculi ignobile Romæ nobiliſſimum reddidit. Ornata enim ſunt ab eo literarum latinarum monimenta, adjuta diſciplina militaris, aucta Majeſtas Senatus, prorogata familia, in qua maximum decus fuit poſterior Cato ortus: *Euripidis* mater olera, *Demoſthenis* pater cultellos venditans nihil prorſus obfuit, quin ille Tragica, hic Oratoria vi ſe orbi conſpiciendum præberet. Hæc *Naſonis* confidentia eſt:

Sit quoque noſtra domus vel cenſu parva, vel ortu;
Ingenio certe non latet illa meo.

Salva omnibus ſunt ſua jura nativitatis pariter & ingenii, modo, quod *Flacci* eſt conſilium, qui ſcribunt, materiam ſuis viribus æquam ſumant. Indicia indubitata præbet indoles, educatio, peregrinatio, ſtudium me-

meditatione assidua, lectione antiquorum recentiorumque, experientia haud fallaci continuatum & cæteris auxiliis, quæ bonæ mentes ad perficienda ea quæ Cedro digna sunt requirunt, sublevatum. Auctorum de his vitæ testabuntur, quas expediet evolvisse. Pauci sunt, qui propriam vitam descripserunt, inter quos *Cæsar Augustus*, *Tiberius*, *Claudius*, *Antoninus* Philosophus, *Severus*, *Carolus IV.* Imperator, Jac. Aug. Thuanus, Mareschallus Bassompierre. Hi quippe, ut *Tacitus* loquitur, suam ipsi vitam narrare, fiduciam potius morum, quam arrogantiam arbitrati sunt. Nec id Rutilio & Scauro citra fidem aut obtrectationi fuit. Plures aliorum virorum illustrium vitæ curriculum sibi describendum sumpserunt, ut *Suetonius*, *Laertius*, *Plutarchus*, aliique ex antiquioribus. Inter Christianos vitas Sanctorum bona fide nonnulli recensuerunt, nonnulli fabulis inspersis corruperunt, quæ in *Legendis Patrum* eminent. De quibus dolenter potius quam contumeliose dixit *Melchior Canus*, multo à *Laërtio* severius vitas Philosophorum scriptas quam à Christianis vitas Sanctorum, longeque incorruptius & integrius res Cæsarum exposuisse *Suetonium*, quam exposuerunt Catholici Martyrum, Virginum

ginum & Confessorum: Idem de *Abdiæ* historia Apostolorum fabulosa judicat *Bellarminus*. Nostro seculo historicorum Græcorum & Latinorum vitas erudite *Ger. Jo. Vossius* pertexuit, Eruditorum Scriptorum Germaniæ *Melchior Adamus*, Italiæ *Tomasinus*, *Lauretanus*, *Crassus*, Belgii *Meursius*, Daniæ *Vindingius* noster, Sueciæ *Schefferus*, ut prioris seculi decora, Crinitum, *Gyraldum* prætercam, quibus curæ fuit Poëtarum vitas recensere & illustrare. De Medicis *Capellanus* sollicitus fuit, & uberiorem illorum historiam à *Jo. Henr. Meibomio* conscriptam à Filio ejusdem *Henr. Meibomio* expectamus. Juris Consultorum recentiorum Vitas *Fichardus*, *Mantua*, *Zilletus*, *Freymonius* attigerunt, ut taceam hinc inde Virorum Clarissimorum vitas, a variis sparsim editas, quas & referre difficile & perlegere operosum. Quibus lucem offerunt effigies magnorum Auctorum olim in statuis, auro, argento, ære, gypso in Bibliothecis, imo & nummis, hodieque in ære conspicuæ. Latentem enim ingenii vim & genium scriptorum ex imaginibus & vultu dijudicamus. Multorum imagines æri incisas novem partibus congessit in Chalcographia *Ammonius*

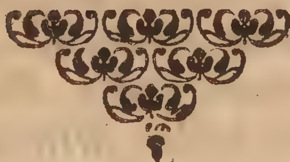
G à

à *Boiſſardo* inchoatas. Illuſtrium Juris Conſultorum effigies ex Muſæo *M. Mantuæ* prodierunt. Et Medicorum *Sambucus* dedit. Non culpanda plerorumque hodie conſuetudo, libris à ſe editis imaginem ſui præficere, non terriculamentum avium aut Zoilorum, ſicut jocatur *Riolanus*, in quod conſpuant, ſed ut lutum illuſtri facie conſpiciatur. Olim quoque in Librorum fronte effigies expreſſas indicat *Seneca*, Iſta, inquiens, exquiſita & cum imaginibus ſuis deſcripta ſacrorum opera ingeniorum. In Bibliothecis Romæ ſuſpendebantur, vel in Atrio, quod inventum Pollioni tribuit *Iſidorus*, vel in pluteis ante ſuos quæque libros, *Juvenalis* indicio, de quibus plura monuit *Lipſius* quam enarrare in præſenti queamus. *M. Antonius Philoſophus* tanti præceptores ſuos æſtimavit, ut imagines illorum aureas in larario haberet. Adduci nunquam potuit *Caſpar Scioppius*, quanquam ſœpe ab amicis rogatus, ut effigiem ſuam vel coloribus pictorum vel æri cælatorum committeret. Neſcio an faſcini metu, quod adverſariorum, quos & magnos & multos habuit, præſtigias timeret. Hinc maluit cum *Actio* poëta voluminum, non imaginum certamina exercere.

Cer-

Certe nec *Palæottus*, nec *Velſerus*, nec *Pinellus*, viri magni ſe vivos depingi voluerunt, ſicut *Calceolarius* in Muſeo prodidit. Mens ſcilicet illis cum *Naſone* eadem, qui amicum imaginem auro inſculptam habentem ita alloquitur:

Grata tua eſt pietas: ſed carmina major imago
Sunt mea; quæ mando qualiacunque legas.

TH. BARTHOLINI
DISSERTATIO III.
DE
LEGENDIS LIBRIS.

De ſcriptorum lingua. Ebræa, Latina omnibus utilis. Romana communis. Arabica quoque, Theologis imprimis & Medicis. Lingua univerſalis impoſſibilis. Vernaculi Libri quibus utiles. Mileſii ſcriptores. Verſionibus quid tribuendum. Autorum opera pondere non numero æſtimanda, ex uno ſæpe commendantur. Catalogus operum cujuſque.

AUctores eorumque præclara nomina nos ad ſe operaque edita alliciunt, magna fiducia accenſos, exactam genii & eruditionis teſſeram ibidem inventuros, præſertim ſi ita publice loquantur, ut privatim legi & intelligi poſſint, ne uſu

usu nobis Lectoribusque aliis eveniat, quod *Accursio*, magni alioqui nominis Juris Consulto, sed variarum linguarum ignaro, accidisse legimus; qui ad Græcas voces substitit, causatus, Græcas esse eas, nec posse legi. Iccirco circumspiciendum Lectoribus statim erit, qua lingua Auctores in conscribendis Operibus suis utantur. Est vero illa vel Eruditorum communis, vel vulgaris cujusque nationis. Inter eruditas linguas Hebræa, Græca, Latina recensetur, quas, etiam in cruce Christi sacratas, illi plerumque callent, qui inter eruditos nomen ambiunt, quippe, quibus omnis sapientia divina & Humana consignata extat, ideoque omnibus Facultatum Studiosis intellectu necessariis. Et quanquam cum Imperiis Ebræorum, Græcorum & Romanorum linguæ hæ Cardinales fatali quadam revolutione interciderint, successeritque corruptela singularum, nam Rabbini Ebræam vel ex orientalibus Syriaca, Arabica, Persica, Græca, corruperunt, in *Talmude Babylonico* nec vulgo satis intellectam, ut etiam Lexicis novis indigent, vel ex linguis gentium ubi conspersi degunt, conflarunt, & solis literis Ebræis detruncatis legi voluerunt, sicut Ebræi Lusitani Lusitanicam, Germani Germanicam, Poloni Polonicam hodieque

 suis

characteribus exhibent. Græcos pariter pergræcantes potius quam Græcè loquentes invenias; Romani denique Ramano ore loqui docendi jam sint: singulorum tamen incorrupta lingua in Libris ad finem seculorum perennabat, in Codice Ebræo, in Græcis sacris & profanis, & Latinorum voluminibus singulari cura ad nos posterosque conservatis. Omnium adhuc usus est in sacris peragendis, Bibliorum Ebræorum in Synagogis Ebræorum, Novi Testamenti in Templis Græcorum, & Latinæ Bibliorum Vulgatæque, ut vocant, Versionis in Ecclesiis Christianorum Occidentalium, ut omnibus istarum linguarum notitia adhuc opus sit. Theologis in pretio est Ebræa, libros *Veteris Testamenti* & *Rabbinorum* lecturis, Græca, LXX *Interpretes*, *Novum Testamentum & Patres* Græcos *Canonesque Conciliorum* evolventibus, Latina propter *Patres Latinos.* Juris Consultis Ebræa lingua vel utilis vel ornatui est. Leges enim Ebræorum forenses inspiciendæ, quas *Seldenus* JCtus enodavit. Respublica Judaica pernoscenda, quam nervose descripsit *Cunæus* JCtus. Græcam ignorare non possunt propter *Theophili* Institutiones Juris Græcas, Orientales leges Græcas, editas a *Stephano*, Novellas *Leonis* & alio-

liorum, Historiam Græcam, imprimis *Agathiæ* de imperio Imperatoris Justiniani & βασιλικῶν libros. Ipse *Justinianus* ex Græcis legibus multa additamenta suis inseruit, & in *Florentinis Pandectis* multa legum interpretamenta Græcè addita observavit *Scipio Carteromachus.* Latina familiaris illis esse debet & domestica, Imperatoris *Justiniani* in gratiam, ex cujus Digestis Latina lingua, si periisset, ut *Valla* pronunciavit, restaurari posset. Medicis quoque meis istarum Linguarum peritia vel scientiam afferet vel famam. Ebræa morbos, herbas & alia ex *Sacro Codice* docebit. Græca *Hippocratem*, *Theophrastum*, *Dioscoridem*, *Galenum* aliosque hujus commatis interpretabitur. Latina *Celsum*, *Scribonium*, *Aurelianum*, *Plinium*, cœterosque posteriorum temporum Interpretes bene multos necessario conciliabit. Omnes denique, quos vel Philosophia delectat, vel Historiæ afficiunt, vel amœniora studia oblectant, in Libris Ebræa, Græca & Romana lingua loquentibus invenient, quod & prodesse possit & delectare. Quanquam Versionibus superficiaria rerum cognitio acquiratur, nihil tamen certius est, quam dulcius ex ipso fonte bibi aquas. Sed ex omnibus Linguis Romana inter eruditos

max-

maxime adorari cœpit, qua animi sui sensa, ut omnibus innotescant, exprimunt, quia singulas nationum linguas addiscere, nec vacat scriptoribus, nec lectoribus tempus sufficit. Hac dialecto inter doctos recepta, plerique eruditarum gentium Scriptores sua volumina consignarunt, & adhuc utuntur in Fœderibus Magni parvique. Ipsi Ebræi se huic submittunt, & Græci, quicunque nostro seculo ab omnibus legi & intelligi cupiunt. *Castrenses, Lusitani Amatus & Zacutus, Chebibi*, Medica tradiderunt, *Menasseh ben Israel* de Creatione, resurrectione, Conciliatione locorum pugnantium, Termino vitæ, latino idiomate libellos divulgavit Græci *Allatius*, *Cotunius*, aliique Philologica & Philosophica nuper tractarunt, & priori seculo *Argyropylus* & *Trapezuntius* in traducendo Aristotele fatigati: Tantumque invaluit communis hæc lingua, ut hodieque custodiat secreta Principum & Eruditorum. Nec aliter oportet scribere, quam ejus Monarchiæ sermone, cujus etiam nunc vestigia integra supersunt. Huic tamen, quia Orientale imperium ab Occidentali divisum, in Oriente post Græcam protritam & exulantem, succedit Lingua Arabica, qua *Alcoranus* scriptus, & passim per vastas nationes illas se diffundit. Innume-

ros Libros variarum materiarum ea ſcriptos, ex oriente advectos vidi. Hæc certe non tantum propter commercia, quæ nobis cum Oriente intercedunt, & utinam majora non immineant, Europæis addiſcenda, ſed egregiorum Voluminum cauſa, quæ dedecus eſſet vel non legere vel non intelligere. Habet Theologus in Alcorano quod ſatagat. Pulchrius ſane & Chriſtiano orbi utilius in illo refellendo, convertendiſque ad fidem Chriſtianam Mahometanis occupatur, quam ſæviendo, in propria viſcera. Non facile autem ſectæ lativagæ ſe opponet, niſi linguæ, qua *Coranus* conſcriptus eſt, ſit gnarus. Unde *Gisb. Voëtius* multiſcius Theologus, exoptavit Alcoranum edi Arabicè cum verſione latina & notis textualibus, ut & *Sunam*, alioſque libros, qui parem aut proximam ab Alcorano autoritatem obtinent. Quanquam quam plures recenſeantur, qui oppugnationem ex Chriſtianis moliti ſunt, irrideri tamen nonnunquam à Mahometanis Chriſtianos mihi teſtabatur *Jacobus Golius*, vir clariſſimus, quod congrediantur de religione diſputaturi, qui linguæ imperitiâ, falſa dogmata ſectis affingant, nec dubitare Chriſtianos de Mahometanis mitius judicaturos, ſi ex fntibus de veritate ſibi paterentur

H

rentur persuaderi. Ne nos hæc calumnia tangat, Arabica lingua debet esse familiaris, cum etiam N. T. libri ista lingua prostent. Medici quidem *Avicennæ*, *Averrhoës*, *Abenzoar*, *Mesue*, *Serapionis*, lectione vera frui nequeunt, nisi ad hanc linguam se convertant, quod etiam strenue *Veslingius*, *Plempius* aliique pauci sunt conati. Magnum Arabum in Medicina excolenda studium eluxit, quorum beneficio multa Græcorum Medicorum Opera servata. Nam quæ de administrationibus Anatomicis in *Galeno* desiderabantur vel injuria temporum bellorumque perierant, postremi scilicet, conservati sunt apud Arabes, in versionibus diligentes, quorum Manuscriptum exemplar benevolentia laudati Golii possideo, publico destinatum. In Poësi, historia & Philosophia præclari Codices se commendant, quos *Abulfarai*, *Lochmannus*, *Ales*, aliique reliquerunt, quorum versiones *Erpenio*, *Kirstenio*, *Pocockio*, *Elichmanno*, *&c.* referimus acceptas. *Livius* ex Arabica lingua translatus habetur. Tantæ linguarum diversitati, qua & Libri & Epistolæ laborant, ut ab omnibus intelligantur, licet remedium aliquod ingeniosa recentiorum curiositas invenire tentaverit, vel lingua universali, vel cha-

characteribus generalibus, Chinensium imitatione, necdum tamen de successu inventi sperare certi quid possumus. Dubito quoque de felicitate, cum in pœnam mortalium inducta polyglottorum varietas, quamdiu mortales erunt, hoc est, pœna digni, perennatura videatur. Tot capitum varietatem, quis sub unius linguæ obsequium reduxerit? Quis dona Dei imminuet, quibus hæc annumerantur? Sed nihil periculi. Augentur potius in dies singulos linguæ, vel linguarum licentiæ, in calumniis consarcinandis, in libris conscribendis, quos singulæ gentes vernacula loquendi consuetudine amant, vel commodi proprii occasione, vel nationis suæ prærogativa, & natalis soli sermonisque privilegio. Crevere hinc in immensum Bibliothecæ, pro nationum multitudine. Unde Libri Sinenses, Russici, Samaritani, Persici, Æthiopici, Turcici, Coptici, Syriaci, Illyrici, Italici, Hispanici, Gallici, Anglici, Germanici, Gothici, Danici, Suecici, Norwegici, Islandici, Finlandici, & alii, quibus curam futuri nominis vel linguæ quisquis egit. Inter quos variarum linguarum Codices dum versamur, mirum non est, si desuetudine hac vix subeant nobis verba Latina argumento paria,

vel certe minus, quam olim, pura. Neque ea propter propriæ linguæ innatam curam in ullo damnanda, qui animo Mufis dedito, etiam plebeculæ infervire paratus, vel facrum DEI verbum facrafque cantilenas proponit, vel Leges Municipales divulgat, vel falutaria inquilinis remedia fuggerit, vel res geftas majorum canit, vel jucundis fermonibus demulcet, vel denique vulgaria verba dat, ut a vulgo applaufum mereatur. Imprimis gratum eft ftudium, quod linguæ patriæ excolendæ impenditur ab illis, qui profufa erga patriam pietate, bene de publico mereri in laudis parte ponunt. Hinc vel Milefia pocula propinant, vel in veterum libris transferendis occupati, fermonis nitore ftudent cum antiquitate certare. Imo ad Majeftatem fpectare Idioma proprium Politici contendunt veterum autoritate fulti, in judiciis, Refponfis, Inftrumentis publicis. At qui res ferias, novaque ingenii inventa privatæ linguæ elegantia circumdant, nihil aliud ea invidia agunt, quanquam maxima agant, nifi ut laborem verfionis relinquant aliis, qui ingenia nationum rem publicam faciunt, ficque laudem cum pluribus dividant, quam foli merentur. Milefiorum fcriptores, quorum ingens nunc in

Ita-

Italia, Gallia, Germania numerus, verba Lectoribus magnifica vendunt ut verbis prosint, linguamque suam papavere & sesamo sparsam aliis commendent, qui in hoc mustaceo laureolam in aulis Principum & Rerumpublicarum Curiis quærunt. Scilicet ut in Myropoliis, sic in Bibliothecis & salutaria medicamenta prostant, & nihil & fumus venditur pro cujusvis arbitrio. Poësis vulgaris pari laude eminet, qua velut bellariis, opiparas cœnas nuptiarumque festivitates claudimus, & nauseantem jam meliorum rerum satietate stomachum placamus. Sed parum abest, quin de his dicamus, quod ille de luscinia: Vox est, præterea nihil. At versionibus, quas Eruditi lingua vulgari procurant, veteresque Historicos vulgo loquentes faciunt, majori emolumento tempora nostra partimur. Pauci enim sunt, qui laudent *Petr. Pauli Vergerii* institutum, quod de industria inculto sermone Arrianum verterit. Cæteri quippe non verbis tantum propriis ad Græci vel Latini Auctoris mentem accedentibus rem ipsam insinuant, sed Commentarii vice esse possunt, lucem obscurioribus locis fœnerantes. Quo encomio dignus est *Ludovicus Aurelianensis* Gallus & *Scipio Ammiratus* Italus, quorum hic Itali-

cum ille Gallicum Tacitum nobis dedit, ex quo & linguam, qua loquitur Interpres, & ſenſum Auctoris obſcuri, ſine alio Commentatore haurimus. Idem ſentiendum de Danica Senecæ Verſione non ita pridem à Nobiliſſima *Brigitta Tottia* elaborata, & de Heſiodo, quem Danicis Rythmis ad vulgi captum nuper dedit *Henricus Thomas Gerner*, ſed doctioribus quoque inſervituram. Taceo Suetonium magnifica Generoſi *Comitis Holckii* penna tranſlatum. Neque enim, amplitudine argumenti circumſeptus, ad plures me extendo, quoniam id tantum hac pagina ſuſcepi explicandum, ut Auctorum, de quibus ſermo erat, lingua à Lectoribus expenderetur, antequam ad alia mecum deſcenderent.

Hiſce quippe obiter cognitis ad Auctorum Opera propius accedimus, quorum numerus variat ſicut valor. Non ex numero paginarum, nec Codicum Auctores æſtimandos cenſemus, ſed ex operum dignitate, ſive exilium, ſive grandiorum. Pluris enim apud æqui arbitros reputatur folium Sybillæ, quam Annales Voluſi. Magnum librum magnum eſſe malum *Callimachus* Grammaticus apud Athenæum pronunciavit. *Plinius* contra ut alias bonas res, ita bonum librum me-

meliorem judicavit, quo majorem. Sed & in parvo magni errores, & in magno pauca vitia esse queunt. Genius victurus utriusque pondere & discrimine examinatur. Responso acuto paucitatem suorum versuum contra Alcestidem Tragicum Poëtam vindicavit olim *Euripides* : qui cum apud illum quereretur, quod eo triduo non ultra tres versus maximo impenso labore deducere potuisset, atque is se centum perfacile scripsisse gloriaretur : sed hoc, inquit, interest, quod tui in triduum tantummodo, mei vero in omne tempus sufficiunt. Sunt qui modum nesciant in scribendo, alios parcos videas. Hi otio abutuntur, negocio illi. Utrisque temperantia optanda ne in necessariis novisque docendis operæ chartæque parcant, vel in notis luxurient, ex charta in papyrum transcribentes. Vasta volumina vel materiæ ingeniique fecundi ubertas procudit, vel scriptorum avaritia & dicacitas, cum finem verba sæpe inania &, velut enecans crambe, centies cocta non inveniunt, nec satiari marsupium potest, quod numero aureorum quaterniones & plagulas metitur, quæ, ut excrescant, implendæ sunt corrasis undique subsidiis, aliorumque librorum testimoniis longis potius & prolixis quam ne-

cessariis. At si variæ eruditionis fertile feraxque ingenium intra angustias paginarum se contineri haud passum, per susceptum argumentum latius decurrat, nullo Lectoris periculo fiet, ut ex amphora urceus exeat. Nec legendo fatigabitur curiosus avidusque doctrinæ animus, nec scribendo calamus, qui currente stylo opus eruditum per omne ævi tempus plenis gloriæ velis deferet. Cum linea lineam ducat, semperque nova sub manibus materia nascatur, vel uno Volumine pertexuntur suscepta, vel partitis sectionibus plurimisque Tomis absolvuntur. Divisa opuscula in fasciculum conjunguntur, ne pereant, ut Autorum famæ vel posteri consulant, vel Lectorum commodo Librarii. Sic *Apollodorus* Atheniensis Epicharmi Comici fabulas in decem tomos coëgit, Andronicus Peripateticus *Aristotelis* & *Theophrasti* Opera in Tractatus distribuit. Si plurimorum Doctorum Collegiique totius communis Opera ad conficiendum Volumen concurrat, mirari non debemus augeri Bibliothecas numero Librorum & pondere. Collata enim variorum studia efficiunt, ut quæ unus non novit, fortasse notit Ofellus. Hac arte crescunt fertilius Libri, facilius respublica promovetur, felicius discenda inve-

veniuntur. Hinc natum *Collegium Conimbricense* Philoſophicis diſputationibus refertum. Diverſorum Auctorum congeries *Bibliothecam* Patrum condidit, *Conſilia* Eccleſiarum, ingentia Volumina Conſiliorum à *Surio* collecta dedere. Ita Byzantinæ Hiſtoriæ, Rerum Alemanicarum &c. Scriptores juncti prodierunt. Sic ex multis interpretibus, XXVIII. grandia *Volumina Juris* Veneti Librarii anno 84. ſeculi ſuperioris concinnarunt, in quibus pleraque JCti inveniunt, quæ ſparſim alibi fruſtra quæſiverint. Medicorum quoque fautores pluſcula Volumina Medicorum veterum, Auctorum *de Febribus*, *de Balneis*, *de lue Venerea*, *de Morbis Mulierum* condiderunt, nuperque de unguento Sympathetico *Noribergenſes*. Ex uno vero calamo à nemine intervulſo vel centum volumina profluxiſſe, id demum ab ignavia & imperitia Auctores eximit. Nam Didymi Grammatici exemplum qui quatuor millia Librorum ſcripſit, nemo poſterorum eſt aſſecutus. Scilicet in nullas ſe dat anguſtias virtus & eruditio, laxum ſpacium deſiderans, expellitque omnia frivola, ut totum pectus ſcriptioni vacet. Notandum tamen in hac Librorum fertilitate, ex uno plerumque alterove labore palmam meritam

 Aucto-

Auctori efflorefcere, ex reliquis diligentiæ laudem. Sic inter innumera B. *Auguftini* Opera Libri de Civitate DEI eminent. Coacæ prænotiones ex *Hippocrate* feliguntur, & ex *Ariftotele* Libri de Animalibus, Analytica & Politica. Ex operofo *Galeni* Catalogo paucos excerpimus reliquis præferendos, de ufu Partium, Locis Affectis, Methodo Medendi, fimplicium Facultatibus, &c. Ex *Theophrafto Paracelfo* Chirurgiam retinemus. Inter *Liceti* opera fpontaneum Viventium Ortum, alterumque de iis qui diu vivunt fine alimentis deprædicamus. Ex opufculis *M. Aur. Severini* Librum de Abfceffibus, qui famam feni peperit, utiliffimum judicamus. *Jofephi Scaligeri* de Emendatione temporum, *Petavii* Rationarium Temporum, *Salmafii* in Solinum exercitationes Plinianas, *Heinfii* Ariftarchum facrum, *Cafauboni* in Baronium exercitationes, *Tychonis Brahei* noftri Mechanica efferimus, quibus magna ifta feculi lumina inclaruerunt, fi nihil aliud pofteritati fuæ reliquiffent. Poffet per alios quam plures evagari oratio, nifi his indiciis judicium quivis fuum poffet ipfe perfequi. Quod ut porro expeditius fiat, fingulorum Auctorum Opera vel fparfa, per publicos indices, vel collecta,

per

per quirenda erunt. In Vitis Eruditorum plerumque Opera cuique Auctori ſubjiciuntur, vel in ipſis Voluminibus, quomodo *Plinius* primum naturalis hiſtoriæ Librum implevit. Operoſe ſecundum annorum ſeriem vel alii, vel ipſi Auctores ſua Opuſcula exhibuerunt. Omnium Galeni Operum Synopſin *Lucius Scaranus* confecit, Hippocratis *Lemoſius & Mercurialis. Galenus* ipſe Librum ſcripſit de Libris propriis, aliumque de ordine Librorum ſuorum. *Licetus* quoque integrum Volumen explicavit de ſcriptis ſuis, & qua occaſione ad ſingula ſcribenda devenerit. Ita & *Thomas Campanella.* Catalogum Lucebrationum ſuarum edidit *Thomaſinus*, *Hornius*, per filios *Meurſius* & *Ernſtius*, per Ernſtium *Caſelius*, per Volcamerum & me *Severinus.* Quanquam nos noſtra non delectent cum majorum comparatione, ut tamen operæ exſcribendæ amicis rogantibus parcerem, non ſemel paſſus ſum indicem publicis typis & ipſe & per diſcipulos, Opuſculorum meorum excudi, quæ vel juvenis vel provectior ſed properante calamo, adeoque impolito, poſteritati, ſi quæ futura, conſecravi, non laudis cupidine, quam meritus non ſum, ſed diligentiæ teſtimonio, & publi-

 cum

cum juvandi sollicitudine. Ab arbore enim nemo expectat fructus, sed exigit:

Nec ego Te meis
Chartis inornatam sileri,
Totve tuos patiar labores
Impune, Pallas, carpere lividas
Obliviones.

TH. BARTHOLINI
DISSERTATIO IV.
DE
LEGENDIS LIBRIS.

De materia Librorum vett. Lapidibus & ſaxis, foliis arborum & herbarum, ligno & corticibus, cera in pugillaribus, plumbo & ære. Lintei privatorum. Membranæ uſus ab Eumene inventus, charta ſuccedente, etiam ante Alexandri tempora. Hujus hodie varietas. Librariorum vett. in deſcribendis Libris opera. Inſtrumenta ſcriptoria. Styli figura. Quid nigra litera Martiali. Calamus arundineus Celſi. Literarum Romanarum diverſitas, a Longobardis corruptarum. De Manuſcriptorum antiquitate & valore judicium. Codices Danici, Gothi-

Gothici, Islandici. Typographiæ natales & incrementa. Editionum meliorum notæ, quæ primæ, vel notis auctiores, viventibus auctoribus. Typographi correctiores. Biblia in membranis. Forma Librorum magna ad pompam, parva ad commoditatem. Volumina antiquorum qualia. Tabellæ complicatæ. Libri pumice lævigati, ornati coronide. Luxus in involucris Recentiorum.

SIngulorum Librorum, quos docti Auctores ex penu eruditionis suæ deprompserunt, editiones ad examen vocandæ, ne in his labatur Lector si vel priorem vel malo sidere editam pro postrema & correcta eligat. In hoc enim magna cautione opus est, cum editiones, quas præsens Auctor procuravit, aliis præferri debeant, quæ vel inscio Auctore vel absente, alibi Bibliopolarum avaritia vel legentium desiderio prodeunt, & posteriores curæ ab ipsis Auctoribus susceptæ primas emendent deserantque. Ut distinctius in hoc paragrapho

ragrapho progrediar, diſtinguenda nobis erunt tempora librorum. Alii manu ſcripti priſca ſecula indicant, poſteriora typis expreſſi. Antiquiſſimi Libri à noſtris diverſam & materiam & formam habuerunt, ſive ut apertius loquar, alia fuit materia in qua ſcripti ſunt characteres literarum, aliud inſtrumentum cujus auxilio ſcribebantur, alius modus, alia ratio omnium. In uno tamen veterum modus, licet inter ſe diverſus, conveniebat, quod manus ſemper opera fuerit adhibita immediatè. Noſtri manu quidem utuntur, ſed intermediis typis, qui calami vice funguntur. Materiam primam Librorum lapides præbuere, quibus ipſe Jehovah legem ſuam inſcripſit. Sethi filii, quæ invenerunt, in columnis duabus inſcripſerunt, altera ex lateribus, ex lapidibus altera, ut ab imbribus eſſent ſecura. Babylonii iſtorum forſan exemplo, & Phœnices, coctilibus laterculis mores, leges & inſtituta conſcripta tradiderunt. In marmoribus Saxisque Romani notas publicas, & quæ ſcire poſteritatem voluerunt, inciderunt. Noſtri Dani antiquiſſimi cautibus geſta majorum, poſteriores ſaxis literas Runicas impreſſerunt, quarum hodieque paſſim veſtigia exſtant in Cœmiterio, quod Bibliothecam Academicam ambit

ambit conspicua, ex tumulis suis hinc inde collecta, cum monumentis *Olai Wormii*, nostri dum vixit Patris & Præceptoris, etiam post fata colendi, perennatura. Quo suasore ad hunc locum commodum transferri curavit Augustissimus Rex Divus *Fridericus tertius*, ut ab imbribus & edace tempore immunia de antiquitate sua testarentur, & diversum scripturæ genus conservarent, ab illo quo Bibliothecam videmus libros suos ostentare, sed nitidiores. An magis diuturnos, posteritatis testimonio constabit. Illa si ab impluvio removeantur, ad finem mundi insculptas literas servare apta videntur, & à teredinibus secura. Cæterum flammis omnia patent, tam ista quam hæc, quas DEUS stator hujus Basilicæ clementer averruncet. Quid à flammis saxa pati possint, meo periculo didici. Cum conflagraret aula mea *Hagestadana*, cujus acerba adhuc memoria, ingentia saxa quadrata fundamentis supposita, vi flammarum dissiluére ut per lamellas conciderent. Ipsæ quoque tabulæ æneæ XII. *Tabularum* passæ injuriam apud Romanos. Nam literæ liquefactæ memorantur Coss. M. Cæsone & C. Antonio. Successerunt lapidibus folia arborum, palmarum, malvarum, oleæ, quibus etiam nunc Indi utuntur. Flo-

rum

rum folia, quibus nomina inſcripta leguntur, amantium erant vel augurum ludus, elegantiorumque puellarum, quæ nitidiſſimis manibus flores ex floribus conficiunt. At libri arborum, ſeu cortices interiores, pro foliis placuerunt, unde librorum nomen hodieque ſervatum, ſicut & foliorum, licet uſus deſierit. Apud Indos, teſte *Q. Curtio*, libri arborum teneri, haud ſecus quam ceræ, literarum notas capiunt. In Tilia *Dictys Cretenſis* Hiſtoria Trojana Scripta memoratur Q. *Septimio*. Tiliam, Philyram, & papyrum *Ulpianus* JCtus nominat. Sed & fagi meminit *Virgilius*, ejuſque viridis :

—— *In viridi nuper quæ cortice fagi*
Carmini deſcripſi —— ——

Exipſo præterea ligno, magis ut creditum duraturo Codicilli dolati, ex quo Codex Evangelii *S. Mathæi* Ebraicè ſcripti inventus fertur in monumento Barnabæ, Dani noſtri ſua Calendaria ln ligneo aſſere conſueverunt olim deſignare, cujus in Muſæo noſtro exemplar ſervamus. Antiquior Othinus apud *Saxonem* cortice carminibus adnotato Hotheri Regis filiam, lymphanti ſimilem reddidit. Exinde addita cera nati pugillares cerei dicti, in quibus deleri poterant & corrigi ea quæ deinde in pergame-

nis rescribi debebant, item citrei, eburnei, membranei, & ex lapide scissili, quorum hodie mercatoribus & peregrinantibus usus probatur. Plumbeis voluminibus seu laminis monumenta publica confici Romæ cæpta sunt, quorum etiam mentio occurrit apud *Jobum*, Ære demum perenniore, cujus in Capitolio Romano hodieque vestigia supersunt, nostris Cælatoribus perfamiliari. Tabulæ XII. Legum æri incisæ fuere, quanquam alii eboreas velint. Tandem & linteis privata monumenta confecta *Plinius* auctor est, quorum Librorum linteorum in Historiis Romanis passim fit mentio. Sed membranæ pecudum membris deglubitæ & detractæ commodissimæ sunt visæ quibus res quævis inscriberentur. Pelles vocantur *Martiali*, quibus *Homerum* & *Livium* condi & arctari canit. Harum cum magnam copiam, inopiâ chartæ, Pergami Eumenes confici jussisset, ipse Eumenes Rex eas invenisse creditur *Varroni* & *Plinio*, cum, ut recte explicat *Hermannus Hugo*, longè ante inventæ fuerint membranæ, quippe membranaceos libros antiquissimos ab *Eleazaro* pontifice Judæorum ad *Ptolomæum Philadelphum* missos tradidit *Josephus*. A Pergamo tamen nomen accepêre membranæ, adhuc vulgo ser-

ſervatum: Deniqne charta Alexandri Magni victoria reperta, conditâ in Ægypto Alexandria, omnium votis ſatisfecit, quibus res Literaria cordi fuit, quanquam contra *Varronem Pliniumque Guilandinus*, literatiſſimus Patavii Medicus & herbarum peritia celebris, evincat longè ante Alexandri tempora chartam ex Papyro fuiſſe confectam, de qua controverſia judicent in hac palæſtra antiquaria magis exercitati. Superſunt etiam nunc pluſcula volumina antiquorum in membrana craſſa pariter & tenui ex agnellis vel eorum ſecundinis, uti & in charta varia ſcripta in Bibliothecis publicis Italiæ, Patavii, Venetiis, Florentiæ, Romæ, & in privatis Eruditorum, nec in noſtra deſiderantur. In membranis ſe ſtrenuè exercuerunt ſcribæ in Monaſteriis Eccleſiæ occidentalis ante Typographiam inventam, deſcribentes Auctores ſacros profanoſque pluribus exemplaribus tandem multiplicatos, ſed pro vario ſcribarum captu vel nitida manu vel intricata & vitioſa, unde tot natæ Criticorum diſſenſiones & Lectionum varietates, quæ crucem eruditis Philologis figunt. Aureo Romanorum ſeculo pluribus quoque exemplis Libri, quorum aliquod pretium, deſcribi ſolebant. Id de ſuis carminibus *Naſo* teſtatur:

Quæ quoniam non sunt penitus sublata, sed
exstant.
Pluribus exemplis scripta fuisse reor.

M. Claud. Tacitus Imperator jussit quotannis aliquot exemplaria *Taciti* describi, quo ab omnibus legi posset, sicut prodidit *Flor. Vopiscus.* Servorum literatorum ad id præcipuè opera utebantur, qui idcirco Librarii vocabantur, quales plurimos in familiis suis alebant. Nam Autorum propria manu exarati Codices ad nostram ætatem non pervenerunt, nisi quod de Manuscripto quodam *Paulino* fama sit, sed ea dubia. At Græcorum Volumina vario charactere & charta pene sola fuere scripta, qualia complura & possideo & in Bibliothecis Italiæ vidi, præsertim Venetiis, quæ secum ex Græcia attulerat *Cardinalis Grimanus.* Charta fere omnis illorum bombycina & glabra. Sinensibus ex Serico. Persis Arabibusque ex bysso quoque nitet, sicut ex Arabico codice & Japponico, qui in Bibliotheca publica servatur, videre est. Europæis nostris detritæ linteorum quisquiliæ chartas componunt, in molis subactæ & alumine firmatæ, pro quarum nobilitate, & crassitie linorum, modo charta Regia vel

posta-

poſtarum elegantiſſima conficitur, modo Emporetica viliſſima, ad thus & piper verius quam libros condemnanda. Operæ compendium fecit *Petrarcha*, qui in veſte pellicea ſcripſiſſe dicitur. Inſtrumenta quibus veteres uſos in ſcribendo conſtat, ſtylum, pennam & calamum præcipuè complectuntur. Stylis ferreis in ſaxis, lignis, ære, plumbo ſcribebatur, & in pugillaribus cera oblitis. Hinc ſtyli ferrei una parte acuti, altera lati, ut illa literæ formentur ac deleantur. Unde Latinis vertere ſtilum pro delere uſurpatur. Talem ſtylum ex armario *Pignorii* apud *Rhodium* noſtrum vidiſſe me memini, nec abſimili figura ex Muſæo *Hopperi* depingit *Hugo*, in literariis his Antiquitatibus doctus, ſed ſpicilegium aliis relinquens. Hos ſtylos in armario quodam, quod graphiarium vocabant, librarios pueros recondidiſſe ex *Martiale* conjicimus, quanquam alii graphiarium pro ipſo ſtylo ferreo interpretentur. In pugillaribus vero eburneis, nulla cera nigra triſtive incruſtatis, carbone uſos ſuſpicor, ut nigra litera pingeretur, de qua *Bilbilicus* alibi ita loquitur:

Languida ne triftes obfcurent lumina ceræ.
Nigra tibi niveum litera pingat ebur.

Sed chartis calamos dabant arundineos, quos ea propter *Celfus* & *Scribonius* fcriptorios vocant, & *Diofcorides* ad βιβλιογραφίαν accommodatos tradit, & tandem avium pennas illis minores, crena extremitatis incifa, ex qua liquor ftillat literas efformans, five atramentum nigræque loliginis fuccus, five minium aut muricis fuccus, illud vulgaribus hic Imperatoriis Libellis & Edictis, vel titulis, qui adhuc Rubricæ nomen retinent, vel univerfim fcribendis advocari folitus. Ita quifque fuo modo fuifque characteribus Libros olim confcripfit. Latini & Græci à finiftra ad dextram ductis lineis, Ebræi contra & Arabes cæterique Orientales à dextra ad finiftram progrediebantur, manumque fcribentis ducebant, nam aliarum gentium varios fcribendi modos furfum deorfumque non tangam, quorum Librorum apud nos rarior ufus eft. Characteribus quoque diverfis finguli fuum penfum librarium abfolvebant. Romani literas quadratas feu Unciales amabant, quibus Infcriptiones adhuc quam plurimæ leguntur & Librorum veterum principia, quas decurtarunt & depravarunt barbari,

bari, unde novo minutoque ſcribendi genere poſt barbarorum irruptiones ſuccedente, impediti illi variiſque abbreviaturis, & vel ignorantia linguæ purioris vel nimia feſtinatione corrupti libri poſt Conſtantini Magni ætatem, & deinde Carolo Magno imperante in Monaſteriis Chriſtianorum bibliothecas implerunt Longobardicis literis, pluteoſque onerarunt verius quam ornarunt. Elegantior ſcribendi per capitales literas modus *καλλιγραφία* dicta eſt. Huic oppoſita *ταχυγραφία*, vulgaris ſcriptio privatorum. Talia inſtrumenta literarum publicarum compoſita a tabellione ætate Juſtiniani vidit Cl. *Salmaſius*, uno quaſi ductu continentur exarata, quæ vix legi poſſunt, longis & complicatis characteribus, quos latinos eſſe nemo diceret. Vidit etiam tabulas privati alicujus ceratas antiquiſſimas, Romano ſermone & minutiſſimo charactere Romano ſcriptas, ſed tantum differenti a *κεκαλλιγραφημένῳ*, ut Armenius potius videatur, aut Georgianus quam Latinus. Tali ſcriptura minuta & intricata in membranis Macrum habui dono Cl. *Holſtenii*, quem mihi non ita pridem Vulcanus ſurripuit. Et B. *Hieronymi* Verſio Bibliorum Latina in tenuiſſimis membranis eo ſcribendi modo in Bibliotheca publica ſervatur.

vatur. Hincque de ætate & pretio Librorum Manuſcriptorum judicium ferri poteſt, cum pro vetuſtiſſimis & carioribus cenſendi ſint, qui literis majuſculis minuſque negotii oculis legentium faceſſentibus ſcripti ſunt, quorum nonnulli paſſim in Bibliothecis integri cuſtodiuntur. Quo in numero referimus *Livii* membranas elegantes in Muſæo *Rhodii*, & *Pandectas Juſtinianeas* in Techniotheca Florentina theſauri inſtar curioſis patentes. Correctiores autem cenſendi ſunt Codices quo antiquiores, quippe qui correctorum curioſorum vel indoctorum manus effugerunt. Hinc Arato quærenti, ubi locorum haberetur Iliadis piſticæ copia, Timon Timarchi filius dicitur reſpondiſſe, quærendam eſſe in exemplaribus antiquis, ſed nondum correctis. Non contenti corrigere, plura ſœpe addebant, quam omittebant, ſicut docte probat *Gronovius*. Codices Ebræorum antiqui, inprimis ſacroſancta *Biblia* majuſculis literis exarata extant. Sed Rabbini poſteriores feſtinantibus characteribus & quaſi mutilis ſua inſomnia vel commenta tradiderunt. Arabum autem Perſarumque nitidiſſima ſcriptura, inſigni manuum varietate, omnes lectores afficit, quam aſſidua ſcribendi conſuetudine hodieque perficiunt

ficiunt in Alcorano, in Poëtis ſuis, Philoſophis & Hiſtoriis, ſiquidem ſquallorem typographorum averſantur. In Græcorum Voluminibus parvam characterum differentiam invenias, niſi quod poſteriora abbreviaturis ſe prodant, & ſermonis corruptela. Ferè enim ſemper minuto ſcribendi genere uſos videas Græcos ſcribaces, ut celerius prompta manu dicacitatem ſuam chartæ illinerent, niſi quod *Dioſcoridem* litera majuſcula deſcriptum Conſtantinopoli viderit *Buſbequius*. Numero Voluminum Romanos vicerunt, quibus armis cedere coacti ſunt. Inprimis Imperio ad Conſtantinopolitanos devoluto, ferax fuit Græculorum calamus. Sed dum ſtrenue ingenio vacabant, & monumentis literarum ad poſteritatem tranſmittendis, libertati illorum inſidiati primo Romani, deinde Saraceni, contra eos pugnarunt ſtrenue. Hinc ingentia & numero & mole Volumina Græcorum ſepia Bibliothecis reliquit, quæ Europa curioſæ antiquitatis reverentiâ ſervat, cum pauciora Romanorum Arabumque monumenta, eaque ex Græcis plerumque deſumpta, ſuperſint, fortiter agere quam multa ſcribere laborantium. *Scaligeri* judicio Græcorum libri paulo ante vel poſt everſionem Imperii Conſtantinopolitani Literis Græcis conſcripti. Illos

characteres primi omnium Chriftianorum Hifpani, à Mauris, ab Hifpanis Latini Chriftiani, ab illis Græci acceperunt, vulgo nunquam apud Græcos notos. In feptentrione noftro ferius librorum fcribendorum ratio invaluit, Chriftianæ fidei introductæ felix fructus, cum olim Codicum ufum à cautibus mutuarentur. Danorum enim antiquiores, majorum acta patrii fermonis carminibus vulgatæ linguæ fuæ literis, faxis ac rupibus infculpferunt, & *Scaldris* fuis, feu *Runis*, Poëtis excellentiffimis floruerunt, quorum veftigiis *Andreas Sunonis* & *Saxo Grammaticus* inhærentes, Hiftoriam Danicam undecimi feculi pertexuerunt, quorum hic ex Archivis Manufcriptis *Burgeri* Archiepifcopi Lundenfis, opera *Chriftiani Petræi* typis Badii Afcenfii primum Parifiis prodiit A. C. 1514. ille ex Bibliotheca noftra Hafnienfi non ita pridem per *Aephanium* editus, cujus etiam *Sunonis* beneficio Leges Scaniæ in latinam linguam tranflatas habemus, Hafniæ poftea typis exfcriptas A. C. 1590. Literis autem ufi funt Dani Chriftiani veteres propriis Runicis, quadratis ad Romanorum morem, quorum fidem fufceperant, quæ in Saxis adhuc confpiciuntur, in Codicibus nonnullis, quos patriæ fuæ vindicavit *Olaus Worm*, patriæ lu-

lumen & ornamentum immortale, in nummis aureis & toreumatis. Deinde obliteratæ illæ, in monumentis ferè ſolis adhibitæ, Gothicis vel barbaris characteribus locum fecerunt. Nec Tylenſium ſeu Iſlandorum noſtrorum diligentia ſilentio obliteranda, qui & aliarum nationum res geſtas libris à ſe ſua lingua ſcriptis ad poſteros miſerunt, & propria Norwegorumque facta & Mythologias varias monumentis manu exaratis conſignarunt. Ex illis *Saxo* operis ſui hiſtorici partem contexuit, tales arbitros habere cupiens, quos tanta vetuſtatis peritia callere cognoverat. Hæc etiam nunc manibus curioſorum volvuntur, magnaque illorum ſupellex ad beatum *Wormium* venit, *Elichmanno* ceſſit, fumoſos iſtos Libros inter Bibliothecæ theſauros numeranti, & ad Auguſtiſſimum Regem *Fridericum Tertium* miſſa, & per Interpretes ſuos Iſlandos conquiſita. Inter cætera eminet *Edda* Iſlandorum, ſeu Mythologia, veteri lingua Iſlandica a *Snorrone Aurlæſonio*, Nomophylace Iſlandiæ circa annum Chriſti 1215. conſcripta, quam poſt tot Manuſcriptorum concertationes, tandem cum Latina verſione publicis typis exhibuit patriarum Antiquitatum amantiſſimus *Petrus Reſenius*, Academiæ noſtræ Profeſſor, & Regiæ urbis præſes. Nolo ad

Libros in Norwegia Olim scriptos me diffundere, nec vicinæ Sueciæ monumenta, quæ sensim à situ & pulvere extrahuntur, nec utriusque Regni scriptas Leges advocabo, quia typis jam publicis leguntur. Jus Aulæ Norwegiæ antiquissimum quod Hirskgraa vocant, *Dolmero* interprete & Glossatore prostat. *Canuti* secundi Jus aulæ Danicum, Vietherlags Roett dictum, A. C. 1035 conditum, ex Bibliotheca Magni *Olai Wormii* nuperrime cum Versionibus & Notis publico vindicavit laudatus *P. Resenius*. Danorum Leges vetustissimæ à Frothone Tertio promulgatæ, sine dubio etiam literis fuerunt traditæ, ut perennarent ad posteros, sicut *Waldemari Primi* Lex scaniæ A. C. 1158. ejusdemque leges Selandicæ, A. C. 1171. promulgatæ, & *Waldemari Secundi* Codex Juris Cimbrici A. C. 1240. conscriptus inter membranas chartasque varias multorumque describentium manus perennarunt, donec non semel typis Hafniensibus exscriberentur, hic quidem primo apud Gotfridum de Gehmen A. C. 1508. cum Notis & summariis *Thordonis Legiferi*, deinde cum Recessibus A. 1590. & 1643. *Erici Glippingi* Leges municipales, vulgo Birckerætt A. C. 1269. ad nos quoque illibatæ pervenerunt. De Gothi-

thicis Manuſcriptis ne verbum addam, nec Anglo ſaxonicis, nam illorum guſtum dedit *B. Vulcanius*, horum *Spelmannus.* Tacere interim non poſſum *Ulfilæ* Gothorum olim in Mœſia ſeu Wallachia Epiſcopi Verſionem Novi Teſtamenti Gothicam, quam bono publico ex Manuſcripto, quod tamdiu delituerat, protractam, auſpiciis Illuſtriſſimi Comitis *Magni Gabrielis de la Gardie*, Cancellarii Regni ſueciæ, & fautoris Literarum, in orbem ire juſſit nobilis Antiquitatis patriæ promotor *Stiernhielmius*, cujus verſionem latinam antea dederat in Belgio *Fr. Junius* Junior. Scilicet hoc artis Typographiæ eſt beneficium, ut ſine operoſo manuum labore pluribus commune fiat quicquid vel pietas vel eruditio meliorum ingeniorum parturit. Seculo quarto decimo hujus inventi nativitas celebratur, quo nihil utilius mortalibus DEUS, omnium bonorum auctor, indulſit, quanquam artem typographicam à quinque retro ſeculis, imo ante natum in carne Servatorem, à Sinenſibus uſu receptam aliqui propugnent. Attamen in Europa innotuit primum Harlemenſi civi *Laurentio Joannis* Æedituo ex H. *Junii*, *Scriverii* & *Boxhornii* narratione, A. C. 1411. Is quippe forte in ſuburbano nemore ſpatiatus, cœpit

faginos cortices principio in literarum typos conformare, quibus inversa ratione sigillatim chartæ impressis, versiculum unum atque alterum animi gratia ducebat, nepotibus exemplo futurum. Quod ubi feliciter successerat, cœpit animo altiora agitare, primumque omnium atramenti scriptorii genus glutinosius tenaciusque, quia vulgare lituras trahere experiretur, cum genero suo *Thoma Petro* excogitavit; inde etiam pinaces totas figuratas additis characteribus expressit, quo in genere excudit adversaria, operarum rudimentum, paginis solum adversis, haud opistographis. Is liber erat vernaculo sermone, ab auctore conscriptus Anonymo, de speculo nostræ salutis. Postea faginas formas plumbeis mutavit, has deinceps stanneas fecit, quo solidior esset & durabilior materia. Inter operarios domesticos *Joannes Faustus* artem hanc jungendorum characterum fusilium & typorum peritiam edoctus, clam insalutato hero Coloniam Agrippinam se subduxit, mox Moguntiam, ubi incisæ tabulæ, qua Harlemi *Donatus* fuerat excusus, exemplo artem hanc perfecit *Joannes Guttenberg*, Argentinâ oriundus, primumque iisdem Laurentianis typis 1442. in lucem edidit *Alexandri Galli* Doctrinale, cum *Petri Hi-*

spa-

ſpani Tractatibus, deinde ulterius artis ſubtilitate progreſſus A. C. 1450. *Biblia Latina* grandiori ſcriptura, quali Miſſalia ſolent imprimi, typis divulgavit, quale exemplum in Regia noſtra Bibliotheca cernitur Coloniæ impreſſum. A *Conrado* deinde quodam Germano 1458. aliis 1460. Romam tranſlata ars nova Libros *Auguſtini* de Civitate DEI & *Lactantii* Inſtitutiones excudit A. C. 1465. à *Sixto Ruſſinger* Argentinate Neapolin advecta Venetiis ab *Aldo* ſeniore illuſtrior reddita, & tandem à *Nicolao* Jenſon, gallo, in Galliam Venetiis fuit adſportata. Ita propagata fuit ars Divina, quæ ſcribendi compendium facit, operoſumque ſcribarum ſtudium ingenti onere ſublevavit, certatim jam conantibus Typographis, ut Auctorum diligentiam æquent, nec ſibi tantum ſed & publico proſpiciant. In infantia tamen rudes literæ, & ad Longobardorum Monachorumque exemplaria effictæ, Lectores remorantur, quas ſenſim expoliverunt curioſi Typothetæ, ut ad illarum nitorem nihil addi poſſe amplius videatur. Sublato igitur laborioſo ſcribarum faſtidio, variæ per typos procuratæ Librorum editiones, etiam illorum qui clauſtris cateniſque Cœnobiorum conſtricti in publicum nunquam eſſent eluctati,

niſi

nisi mortalium felicitati & curiosæ cupiditati nova arte Superi consuluissent. Cumque a primis artis hujus incunabulis, excreverit Librorum cumulus, & vel avaritia mercatorum vel auctorum celebritas varias editiones ejusdem Libri sœpe incude repetita fatigati orbi dederit, operæ pretium me existimavi facturum, si meliorum editionum notas investigarem. In omni hac materia libraria principe cura advertendum est ad Libri typis editi formam seu magnitudinem, typorum elegantiam, chartæ nitorem, typographum, locum & annum editionis, quibus notis universum de hoc negotio judicium absolvitur. De singulis, chartæ temporisque parci, erimus brevissimi, ad alia anhelantes. Sed à postremis ad prima progrediemur. Æra plerumque addita, vel in fine vel in fronte, de ætate Libri & Auctoris testatur, scitu necessaria. Editiones Auctorum quæ ad natales Typographiæ quam proxime accedunt, typorum ruditatem auctoritate compensant. Pares enim habentur apud criticos codicibus manuscriptis, ex quibus proxime sunt depromptæ. Ita *Plinius* Romæ 1470. vel Parmæ A. C. 1476. apud Stephanum Corallum, vel circa ea tempora Venetiis impressus, & *Celsus* Florentiæ 1478. editus cum

Co-

Codicibus Manuſcriptis certant, ad quos velut ad manu exarata exemplaria provocare licet, ſi de fide lectionis alicujus dubitetur. Poſteriores Editiones, ad normam primarum expreſſæ, pedetentim à bonitate deficiunt, niſi critica manu vel emendentur vel conſerventur. Quibus idcirco pretium accedit, quod cum pluribus Manuſcriptis collatæ, Auctoris ſenſum melius aſſequantur; plerumque aliqua laudabili acceſſione commendentur, qua emtores alliciuntur, commentariis nempe Virorum Doctorum, Notis, Indicibus & aliis additamentis pretioſiſque laciniis eleganti purpuræ aſſutis. Exemplo nobis ſint *Biblia* ſplendidiſſima, & viliſſimus *Petronius*, ne pluribus rem notam illuſtrem. *Biblia Polyglotta Waltoni*, quæ nuper Anglia excudit aucta variis verſionibus & Criticis Commentariis præferuntur Bibliis Regiis *Pariſienſibus*, quæ tamen Samaritana & Arabica verſione auctiora ſunt Bibliis Regiis *Antwerpienſibus Montani*, & hæc *Bombergenſibus*, vel *Complutenſibus*. *Petronius*, nequitiæ magiſter, notis variorum nuper in Belgio illuſtratus reliquas editiones poſt ſe relinquit, novo ſupplemento ſuperbiens non ita pridem Traguri invento. Corpus Juris Civilis *Dionyſii Gothofredi* Notis breviſſimis

fed nervofis illuftratum ampliffimis veterum Juris confultorum *Gloffis* præferimus, illudque quod JCti Batavi his annis eleganti typo & charta procurarunt. *Galeni* noftri opera Latina apud Juntas fœpius quidem funt recufa, fed nona editio perfectiffima. Nam prima Lugdunenfis apud Colinæum 1536. mutila eft, novis, hinc inde repertis, poftremæ Juntarum editioni ad complementum egregii Operis additis. Nifi *Charterius* Parifienfis & *Hofmannus* Altorfinus expectationem noftram fruftraffent, Græco-Latinam editionem omnibus numeris perfectam haberemus, nec reliqua eft fpes, nifi clariffimus *Volcamerus*, penes quem Galenus Hofmanni latet, eam impleat. *Vefalii* Anatome A. C. 1555. Bafileæ edita primam laudem meretur iconibus, charta aliifque optimæ editionis notis confpicua. Et fic de cæteris. Æra nos quoque ad Auctoris ætatem manuducit. His quippe fuperftitibus, emendatiores libri prodeunt, & opera auctorem præfentem clarius indicant. Et in univerfum poftremis vitæ annis editi libri pro perfectiffimis cenfentur, pofterioribus cogitationibus ad limam redacti. Præfentia Auctorum quantum momenti conferat ad libros emendate legendos, meo exemplo teftari

poffum.

poſſum. Sed mea parcius tango, ne hac ſcena digniores perſonæ excludantur. Opera diligentiſſimi *Sennerti* Wittebergæ 1628. & ſequentibus Auctore ipſo inter vivos ſuperſtite & præſente, legi debent ab Artis Tyronibus, niſi in doſibus medicamentorum aberrare velint, magno famæ & ſalutis damno. Nam quæ Lugduni, Venetiis & Pariſiis prælum ſubierunt, innumeris erroribus Typographicis referta ſpem medentium deſtituunt. Ne de noſtris ſileamus, conquerentes Manes Witfeldianos video, quod defuncto patriæ Hiſtorico *Arnoldo Witfeldio* opera ejus in majori forma ſed majoribus erroribus Sententia, & non uno loco mutila Typographi Hafnienſes A. C. 1652. deproperaverint, cum emendatiora ille ipſe ſuperſtes Hafnienſi prælo minori reliquerit. Conqueſtum & *Parentem noſtrum* beatum memini, quod Argentoratenſes non malo animo ſed incauti Phyſicam ejus nomine ediderint, ex ſcriptis propriis & aliorum compilatam. Denique, ne longior ſim, *Brochmanni*, optimè de publico & Bibliotheca noſtra meriti, Syſtema Theologicum Auctore præſente & operas corrigente Hafniæ 1633. ex prælo emergens pro legitimo reputatur, quicquid & Lipſienſes & Ulmenſes pro ſua editione

pugnent. Pauca ex multis libo. Quis modus foret, ſi omnia perſequerer, inprimis quæ de Editionibus Patrum Eccleſiæ veteris dici poſſent, an Baſilienſes, vel ſequentes alibi divulgatæ, quas pro caſtratis nonnulli traducunt, pro ſinceris æſtimandæ. Rem nec mei arbitrii nec cenſuræ illis relinquo decidendam, qui in hoc pulvere ætatem triverunt, de *Hippocrate* Medico unum addidiſſe contentus, nec primam Editionem Græcam Venetam 1526. approbari, quia manca, nec primam Latinam Romanam *Calvi* 1549. quia in ſenſu deficit, nec primam Græco-Latinam *Mercurialis* Venetam 1588. licet novo ordine digeſtam, quia in numerum Interpretum male ille ſe ingeſſit judicio *Caſtrenſis*, nec ultimam *Lindani* Leidenſem 1665. licet nitidiſſimam, quia ingenio ſuo abuſus in textu emendando audacius, ſicut in *Celſo*, verſatus eſt Vir ille multiſcius; ſed mediam in Latinis *Cornarii*, in utraque lingua *Foëſii* à Wechelio 1595. cum variis ad autorem lectionibus expreſſam, Medicis commendari. Verborum faciam compendium. Primæ veterum Auctorum editiones legitimæ ſunt, ſed non integræ ſemper, poſteriores ſemper auctiores, ſed ab interpretibus eruditioribuſque mutuantur lu-

men

men quod prioribus præferant. Adhæc locus editionis commendat Libros. Ubi scilicet correctissima præla doctis Correctoribus foventur, qualia priori seculo Veneti habuerunt, Basilienses, Lipsienses, Lugdunenses, Parisienses, Antwerpiani. Nostrum seculum ubique torcularia Typographorum alit. Sed sunt bona mixta malis. Mel alia sudant, alia venena. Quæ cum Gallis, Anglis, Belgis conferri hodie possint, nulla sunt. Genevensium editiones omnium pessimæ. Rari quidem libri in Hispania, Italia, Sicilia cuduntur, sed, quia sub censura prodeunt, plerumque rari & docti. Alibi scribunt indocti doctique poëmata, ubicunque libera sunt præla, nisi famæ suæ Typographi & religioni consulant. Hinc de Typographis sollicitos nos esse par est, quos peritissimos prius seculum tulit, nostrum subinde negligentiores. Illos, ut creaturam agnoscant suam, in Librorum frontispicio vel calce videmus lucem non fugere. Ab eorum peritia vel negligentia Librorum fata Auctorumque dependent. Hi laudem cum Auctoribus æqualem trahunt, & in famæ participationem admitti volunt. Ita de *Operino* doctissimo Typographo Basiliense lusit *Encomiastes*:

Tu famam libris, vitam scriptoribus addis.
Pars tibi mercedis sic ab utroque venit.

Sœpe tamen vitiis suis bonos auctores commaculant, indigni qui publice legantur, aut per orbem ferantur, fumis potius addicti, cauponis, ganeis, sordido lucro, famam typis suis conciliantes scriptoribus, sed propriam amittentes. Obscura hæc sordidaque nomina Correctores cum erroribus recte expungerent, & ex libris spongia acri extergerent. At Typographos doctos, sobrios, diligentes quis libris invideat, quibus inclarescant? Inter hos *Aldus* Venetiis, Basileæ *Frobenius* & *Operinus*, Lutetiæ *Henricus Stephanus*, Fed. *Morellus*, Antwerpiæ *Plantinus*, Leidæ *Raphelengius*, doctrinæ gloria & artis Typographicæ exercitio de Auctoribus à se editis, emendatis & castigatis, præclarè meriti numerantur. Quorum nomina, cum editionibus bonorum Librorum præfixa vides, de illarum pretio noli dubitare aliis præferendo. Fuere quippe eruditissimi omnes & Græcis Literis & Latinis, & scriptorum veterum literate periti. In typorum elegantia chartæque nitore paria cum illis faciunt *Juntæ* Veneti, Lugdunenses *Gryphii*, *Rovillii*, Parisienses *Cramosii*, Leidenses

El-

Elzevirii & Hackii, Noribergenſes *Enteri*, *Stellæ* Luneburgenſes, ut alios quam plures omittam, qui illuſtrem artem exornarunt, quorum ea propter præla immortalitate donantur. Typorum varietate incredibili & elegantia oculos legentium oblectant, & ad amorem Librorum alliciunt, chartæ Regiæ & ſubtilis & candidæ nitore veterum nonnullorum craſſa folia emendant, quibus *Decretalium Libri*, *Avicennæ* Commentatores & alii cum typorum barbarie & ruditate colluctantes arcent Lectores, manuſque fatigant. Membranæ enim uſus apud Typographos, tanquam minus commodus, obſolevit, in Manuſcriptis olim profuſæ, niſi quod in Bibliotheca hac publica, dono divi *Chriſtiani IV. Biblia* Germanica *Lutheri* in pergameno impreſſa monſtrentur. Magnifico Operi nunquam ſatis digna forma aptatur. *Homeri* Opera Draconis inteſtinis inauratis inſcripta veterum quidam memorant. Sed Sacroſancta *Biblia* omnem mortalium Majeſtatem ſuperant & ornatum, cordibus noſtris inſcribi digniſſima. Formam aliorum Librorum ſeu magnitudinem, materiæ ubertas, conditio Auctorum & Librariorum, & uſus particularis determinat. Vaſtam paginarum extenſionem Geographicæ Tabulæ in

At-

Atlantibus vulgo dictis exigunt. Qua formæ amplitudine nos *Anatomen Auguſtam* olim exorſi eramus. Majoribus Voluminibus, ſeu folio majori, Lecturæ *Nicolai Abbatis* ſuper Decretalium Libros, Decreta *Gratiani* cum apparatu *Bartholomæi Brixienſis*, *Ptolomæi* Geographia, aliaque quarto decimo ſeculo impreſſa in veteri noſtra Bibliotheca ſervantur. Hortus *Eichſtadienſis* ad magnitudinem Plantarum ſe accommodat. Nuperis annis melioris farinæ Auctores Latini & Novum Teſtamentum ampliſſima forma, characteribus Regiis & charta auguſta ex Typographia Regia Pariſiis prodierunt, aliique exinde Libri tanquam ex Equo Trojano emerſerunt, de Regis ſui magnitudine teſtantes, quibus nihil ad ſplendorem deeſt. Alii intra mediocritatem ſe continent. Plures minutis formis ſe legi volunt. Pompæ, oculis lippientibus, & Bibliothecarum ornatui inſerviunt magnificæ editiones. Senilibus oculis Matrona Nobiliſſima *Helena Marswiin* Pſalterium Danicum grandi charactere in folio excudi curavit. Et pro *Vidua* Sereniſſima *Holſatiæ Ducis* Biblia Germanica duobus Tomis majoribuſque literis *Olearius* nuper ex Officina Sleswicenſi procuravit. Minimæ editiones diſcentium captui aptantur, portatili

tatili forma expetitæ. Sic in ſylva proceræ & annoſæ quercus protenduntur, frutices germinant mediocri altitudine, & humiles plantæ terram lambunt. Singulorum neceſſitatem uſus varius expendit. Hic fructus ex proceris arboribus carpit, alius baccas ex repentibus humi ſurculis colligit. Magnatibus divitique penu inſtructis pompoſus ille vaſtorum Voluminum theſaurus convenit, tenuiori ſorti exigua reſervantur, quæ minus & ornatus habent & ſumptus. Quacunque forma & ſpecie incedant Muſæ noſtræ, frigori tamen externisque injuriis haudquaquam exponuntur, ſed habitu decenti ornatæ in publicum procedunt, pro cujuſque facultate. Ut apertius ſine ænigmate loquar, involucro teguntur Libri, magno ſplendidoque magni, parvo ſed ſufficienti neceſſarioque parvi, toga ita cujuſque corpori aptata, ut & pes & caput uni formæ reſpondeat. Alius veterum in Libris erat cultus, alium noſtri poſtulant, quia noſtra Librorum forma ab antiquorum voluminibus differt. Romanorum libri uno expanſo folio conſtabant in Cylindri formam circumvoluto, unde Volumen dictum, intra bacillos plerumque duos inſtar faſciarum, vel cornua, quæ etiam ornatus gratia in umbilicis ſeu mediis volu-

minum bacillis varie pictis addebantur. Cum volumen convolutum iterum Lectoribus explicabatur, patebat & explicitum erat, unde in antiquis Manuſcriptis ſervata veteri formula *explicit* reperitur, pro fine Libri. Voluminis membranei exemplum in Bibliotheca noſtra extat, imitanturque Belgæ in mappis, quas circa bacillos volvunt revolvuntque. Has extremitates, frontes vocatas, Romani pumice poliebant. Aliam præterea librorum formam invenio per tabellas complicatis vel conciſis membranis. Hanc maſſam multiplici tabella ſtructam vocat *Martialis*, ubi de *Naſonis* Metamorphoſi in membranis ſcripta loquitur, quarum tabellarum prima vultum Auctoris gerebat, quod de *Virgilio* in membranis idem *Bilbilicus* teſtatur. Membraneo tegumento eæ involvebantur, variis coloribus ornato pro Auctorum ſtatu & conditione, vel nigro, vel rubro & miniatio, vel purpura ſeu murice. Pumice etiam has membranas lævigabant, ut eſſent manibus tractantibus benigniores, & cedro ſeu oleo è cedri arbore expreſſo chartas notabant, ut a vermibus præſervarentur. Tandem in fine Librorum Coronidem appingebant, quam ideo in longo libro ſeram appellat *Epigrammatographus*, aliis pro lunula,

la, seu cornibus Voluminum habitam. Quicquid sit vel Tabellæ membranaceæ pugillarium speciem sectæ æmulabantur, vel foliis laminatim complicatis constabant, quali forma complicatas membranas Runicas in Musæo curiosis exhibere possum. Quos posteriora secula Bibliothecis Europæ Libros concredidere, sectis ex ligno tabellis, pelle involutis & bullis ferreis cupreisque munitis tectos videmus, minimo ornatu sapientiam multorum seculorum involvente & tegente. At crescentibus per typos arte typographica Libris, crevit & ornatus, crevit luxus, ut vestium ita librorum. Et ne desit hic pompa, auro involucra foliaque incrustantur, bullæ fibulæque aureæ & argenteæ affiguntur, & pellium vices sericum supplet. Neglectus fuit magnificus Librorum cultus, cum nudi asseres tegendis iis sufficerent, mox superinductæ pelles porcinæ, deinde vitulinæ & agninæ, tum coria Cordubensia, & demum variegatæ membranæ. Charta grossa Itali contenti adhuc sunt, quam ligaturam alla rustica vocant, usibus Lectorum sufficientem, licet, nisi subtili manu tractetur, ætatem longam haud ferat. Sub sordido palliolo sæpe sapientia latet, & splendida scientia sub vili Librorum tegmine. Indul-

gere possumus in his cultui, modo non excedat modum. Sœpe enim vestis ipso corpore pretiosior, & parcius libros volvimus, si à macula contrectantium manuum deformitas nitidissimis Libris metuatur. Non negamus interim pulchro habitu plerosque invitari ad amplexus Deæ formosæ. Me tacente, quivis ex vestitu specioso libri pretium pensabit & pulchritudinem, sed majori Voluminis aperti & interni cultus desiderio flagrare convenit. *Homerum* in nuce ille quondam inclusit, qui tantum virum nolebat inornatum. Non igitur omnem ornatum removemus, sed elegantem & mundum laudamus, qui ad interni corporis amorem nos pelliceat. Ego ad illa me revocabo, ne nimia in minutiis curiositate & rerum cortice, pulcherrimum fructum, intus delitescentem, sapientiæ cupidis videar longis ambagibus invidere. De modico non esse curandum Juris periti docent, levius enim esse damnum, si de mille fabæ modiis negligamus unam.

TH. BARTHOLINI
DISSERTATIO V.
DE
LEGENDIS LIBRIS.

De interna Materia Librorum, quæ vel sola est unius generis vel mixta. Titulos sæpe fallere. Invidia multorum. Historicorum differentia. Antiquariorum studium singulare. Philologorum, imprimis Salmasii, libertas in transgressionibus. Damnanda ἀλλώτρια multa. Variæ eruditionis Scriptores varii. De Libris amœnioribus tolerandis, sed obscœnis inutilibus fugiendis. De DEO *ubique scribendum. Forma Librorum interna explicatur. Methodus Philosophis adstricta, Philologis libera, pro cujusque genio & polyhistoria. Verbis propriis & æqualibus quomodo*

modo res ornandæ. Mediocritas laudatur. Barbaries in eruditis toleranda, sed ornatus decens præferendus.

AD interiorem Librorum usum Vos manuducturus, ne sine ordine procedat oratio, materiam contentam considerabo, formam & modum cum fructu legendi ea quæ Libris continentur. Materia vel una est, vel varia. Utraque vel sacra vel profana, hæc seria vel ludicra. Quibus capitibus complecti me posse videor, quicquid de contentis librorum dici meretur. In forma methodus expendenda, & verba quibus res ornantur. Modus legendi vel Generalis est ad omnes Libros spectans, quales nempe legendi & quo ordine, à quibus, quando, quomodo & judicio; vel specialis pro cujusvis instituto, studiorum genere, & Librorum seu Manuscriptorum seu Impressorum varietate. Amplus de his mihi dicendi campus panditur, per quem passibus exiguis decurram, ut largioribus vos eum, qui ad legendum animos contulistis, emetiamini. Brevis idcirco ero ego, ne vobis uberior legendi materia præripiatur, itinera-

itinera ipſa demonſtraturus, non ut ipſe ſim Dux in ſingulis, quod & infinitum eſt & non neceſſarium, ſed ut commonſtrem tantum viam, &, ut fieri ſolet, digitum ad fontes intendam. In his mihi pro laude erit negligentia diligens, dum vobis magnæ fertilitatis opus panditur.

Inſpecto libro quocunque, qui ad legendum forte offertur, vel ſtudioſe quæritur, de materia ſtatim ſolliciti ſimus, quam ſibi Auctor ſumſit pertractandam, videndumque eſt curſoriis oculis, an uni ita inhæreat ſuſceptæ materiæ calamus, ut id ſolum agat, quod promittit, & rerum dicendarum copia exquirit: vel ſi perfunctorie, alienis ab inſtituto admixtis, verſetur in propoſito argumento & libri fronte promiſſo. Sæpe enim tituli nos fallunt ex fulgore apparente in fumum reſoluti, adeo fucata ſpecie prodeunt volumina multorum, ut cum caſtam virginem quæras, meretricem invenias. Cumque dignum aliquid expectas quod

Tanto ferat hic promiſſor hiatu!
Parturiant montes naſcatur ridiculus mus.

Vitium hoc vel invidia parit, vel ignorantia. Illa tegit quæ promittit, & ſpe vana cre-

credulos lactat. Hæc humeris suis vana temeritate plus fidit, quam sint ferendo, & ut se in Doctorum classem intrudat, sibi minus convenientia aggreditur, medioque itinere virium impotentia deficiens Lectorem destituit ad solidam sufficientemque argumenti explicationem arrectis auribus plenoque discendi impetu accedentem. Sed vere *Naso*:

Quod parum novit nemo docere potest.

Vires suas quemque metiri decet, & si curta domi est supellex, rectius & famæ suæ Auctor & Lectorum expectationi consulet, si prius discat præclara, quam doceat mutila. Hi misericordiam merentur, illi bonorum indignationem, qui mala invidia supprimunt quæ propalare fas esset. Quo vitio laborant plerique Chemicorum Libri, in quibus multum fumi parum ignis. Quos ea propter cum tædio & imprecatione aggredimur, aurum sperantes, revera vix lutum lectis iis referentes. Rectius domi libros suos servarent, volatili Mercurio consecrandos, ne tempus legentibus verba suffurarentur. Culpæ huic affines alii amplo Commentario de secretis agunt, sed ubi ad rem ventum est propalandam, muti magis sunt quam pisces, vel sibi arcana reservantes, vel aliam occasionem

ſionem commodiorem, ad Calendas Græcas ſcilicet, captaturi. His illiſque pervolutandis opera & oleum perditur, utilioribus impendendum. Præſtat ſane nihil legere, quam umbras rerum venari. Satius eſt nihil agere integris ſenſibus, quam fruſtra agendo ſenſus debilitare. Sunt utiliora alia quibus ocium noſtrum partimur. Sunt quippe Doctores, qui materiam ſuis viribus æquam ſine invidia expromunt, & lectores cupidos vera voluptate doctrinæ ſatiant. Hi quando ingenii & eruditionis ſuæ cenſum uni argumento excolendo impendunt, non dubium eſt, quin clariſſima rebus lux accedat, Lectoreſque navatæ operæ pretium haud pœnitendum referant. Nolo per exempla ire, ubivis obvia. Hiſtoricorum natio ſola rem confeſſam illuſtrat, quorum alii univerſalem rerum à mundo condito vel Chriſto nato geſtarum narrationem ſuſceperunt, alii ſingularum vel gentium, vel perſonarum, vel bellorum hiſtoriam contexuerunt. Et his & illis ſua laurea debetur, ſed Lectori ad particularum nationis cujuſvis, vel Principis, vel belli cognitionem ſuſpiranti, hi magis ſatisfacient, qui dato ſtudio ſingula & fideliter & veris narrationibus Archivis Principum & Annalibus propriis deprompta tradiderunt. Sic Judæorum

historiam *Sacer Codex* & *Josephus*, Romanam, *Livius*, Græcam *Herodotus*, *Xenophon*, Danicam *Saxo*, *Huitfeldius*, *Pontanus*, Gallicam *Thuanus*, Hispanicam *Mariana* & *Curita*, Polonicam *Cromerus*, Anglicam *Cambdenus* optime descripserunt. Bello Peloponesiaco *Thucydides*, Trojano *Dictis*, Civili Romanorum *Julius Cæsar*, Gallico *Davila*, Jugurthino *Salustius*, Dithmarsico *Cilicius*, Belgico *Strada*, Pharsalico *Lucanus*, Obsidioni Grollæ *Grotius*, Sylvæducis *Heinsius*, Bredanæ *Hugo* & *Boxhornius*, unice incubuerunt. Alexandro Magno *Arrianus* & *Curtius*, Carolo Magno *Eginartus*, Ludovico XI. & Carolo VIII. Galliæ Regibus *Cominæus*, Christiano III. *Stephanius*, Comnenis *Cinnamus*, Pisauris *Crassus* Venetus, Alphonso *Facius*, Tychoni Brahæo *Gassendus*, Tamerlano *Anonymus* per *Erpenium* editus, integram pennam laude integra commodarunt. Nolo velut explorator ulterius in Martio Campo progredi, ne ab insidiis comprehendar, in quo tamen Antiquarii mihi amici cum olea occurrunt, aurem vellicantes, quia proximum ab Historicis in Parnasso locum, vel habent, vel plurimorum suffragio merentur. Sunt ex iis qui universas Romanorum Antiquitates uno systemate includant, per compendium de Magistratibus, Legibus, Militia,

Ri-

Ritibus differentes, quorum agmen *Rosinus* ejusque Glossator *Dempsterus* ducit, alii singulos titulos accuratius propriis voluminibus dicarunt. Ita de Magistratibus Romanorum *Sigonius* & *Fenestella*; de Amphitheatro *Lipsius*, de militia Rom. *idem* & *Salmasius*, de Arte Gymnastica *Mercurialis*, *Ciacconius* de Triclinio, de Vasculis *Baysius*, de luxu *Meursius*, *Pignorius* de servis, de Annulis & Funeribus *Kirchmannus*, *Rhodius* de Acia, *Ferrarius* de Re Vestiaria, de Pænula *B. Bartholinus* frater, de statuis *Figrelius*, de Re navali & vehiculari *Schefferus*, de Triremibus *M. Meibomius*, *Sagittarius* de Januis, *C. Bartholinus* filius meus de Inauribus, & sic alii ita uni argumento excolendo desudarunt, ut nihil intactum reliquerint, nec ulli post accuratam messem spicilegium. Possem per omnium scientiarum libros vagari & in argumenti perfecti probationem multa afferre vel Fabii eloquentiam lassatura, sed aliquid Lectorum studio relinquendum. Post hæc tamen in exemplorum enumeratione partiri conabor pensum inter scriptores, quos in scenam simul producere non vacat. Quanquam autem unius tantum materiæ laborem in se suscipiant eruditi Scriptores, in qua doctrinæ magni-

tudine versentur, non raro tamen extra semitam ingenii amplitudine exspatiantur, carceresque laxant. Est quippe illa *Platonis* vera vox a *Tullio* laudata, omnem doctrinam harum ingenuarum & humanarum artium uno quodam societatis vinculo contineri. Ubi enim perspecta vis est rationis ejus, qua causæ rerum & exitus cognoscuntur, mirus quidam omnium quasi consensus doctrinarum concentusque reperitur. Hinc capaces rerum plurimarum, ad illustrandam materiam, quam principe instituto examinant, alia præterea conferunt quæ proprie eo spectare non videntur. Magna sui fiducia jactat *Apulejus*, se universas Philosophiæ crateras bibisse, canere *Empedoclem* carmina, *Platonem* dialogos, *Socratem* hymnos, *Epicharmum* modos, *Xenophontem* historias, *Xenophanem* Satyras, se omnia hæc, novemque Musas pari studio coluisse. Majori veritate de *Cl. Salmasio* Polyhistore magnifice loquor, cujus sœpe memoriam, quia recens, libens recolo, de quo præceptore & amico semper mihi impense sum gratulatus. Cum omnium scientiarum & literarum Encyclopædiam animo vasto complexus esset, temperare pennam nunquam potuit, quin ad varias dilaberetur ambages, licet unius argumenti metam sibi pro-

proposuisset. Testes, præter alios, sunt Libri de Usuris, in quibus vel data vel arrepta occasione, plurimas Criticas & Sacras Controversias contra magnum Criticum & Sacrarum Exercitationum Auctorem *Danielem Heinsium* docto sed aculeato sermone persequitur. In ultimo Volumine de Fœnore Trapezitico, quanquam se contra Theologum *Cloppenburgium* defendat, Magistratumque & Trapezitam tueatur, affirmando hunc non peccare dum Usuras sibi a Magistratu decretas accipit in exercenda mensa quam è publico conduxit, & sub 115. conditionibus de quibus in lege contractus Trapezita conductor & Magistratus locator inter se convenerunt: multa tamen quæ videntur ab instituto aliena, sed quæ Lectores scire expedit, nexu sermonis suscepti ita ferente inserit grata pariter & utili varietate. Cur nempe uxor Apostolo dicatur vas proprium. Quo ritu caput operiebant, qui vapulabant. De Episcopatus in veteri Ecclesia dignitate Quo sensu & qua veritate in synodo prima Hierosolymitana sanguis & suffocatum sint prohibita. De meretricia apud veteres professione. Quales milites Evangelium suos stipendio contentos vult, an præsidiarios, ordinarios, an emeritos. Quod panis ἐπιούσιος,

quem in oratione Dominica nobis precamur, sit *Christus*, ideoque textum latine ita vertendum: Panem illum nostrum, qui venturus est, da nobis hodie. Et alia infinita ex penu immenso variæ eruditionis deprompta. Male quidem hac calami profluentis fœcunditate, apud non nullos audit parsimoniæ studiosos, contra quorum censuras se tutatur illorum exemplo qui Varias Observationes & Lectiones ediderunt nemine improbante. Nec ab hac μεταβάσει ἐις ἀλλογένος, ut Græci loquuntur, immunes sunt Veterum plurimi, etiam in Historiarum serie occupati. Certe ægerrime Viator manum temperat, quin ab itinere subinde deflectens elegantissimos flosculos extra semitam carpat, forte obuios. *Livius* l. IX. transgreditur ad Historiam Alexandri Magni, sed, quia ab instituto aliena, veniam præfatus. Nigro autem Obelisco digni sunt, qui indocta inutiliaque ἀλλώτρια scriptis suis immiscent, ridicula, obscœna, trivialia, quibus rhapsodiis volumina mole increscant, sed pretio apud eruditos severosque temporis exactores imminuantur. Consultius illi cum Albutio Rhetore, de omni causa scriberent non quæ debebant, sed quæ poterant. Saluberrimum est monitum *Flacci Lyrici*, ne humano capiti cervix equina jungatur, ne cum placidis coëant immitia, neque ut.

Ser-

Serpentes avibus geminentur, Tygribus agni.

Variam illi materiam certe consilio eligunt, qui suas tantum observationes & sparsas in Collectaneis animadversiones in fasciculum compingunt, nulli vel Auctori certo illustrando vel argumento pleno astricti. Non male illi Lectorum desiderio consulunt & typorum labori, cum una alterave observatione nova, integros libros corrasis undique auxiliis non impleant. Inter sacros veteres non pauci hoc nomine celebrantur *Photius*, *Theodoretus*, *Isidorus Pelusiota*, *Anastasius*, *Sidonius Apollinaris*, *Cassiodorus*, *Bonifacius*, & alii, quorum vel miscellanea vel Epistolas varii argumenti habemus. Inter recentiores eminent *Æneas Sylvius*, *de la Cerda*, *Novarinus*, *Strigelius*, *Camerarius*, *Rittershusius*, *Festelius*, *Fullerus*, *Capellus*, *Drusius*, *Voëtius*, *Jos. Arndius*, *aliique numero plures*; quibus Electa sacra, Hypomnemata, Schediasmata, Adversaria, Critica, Miscellanea, Sacræ Lectiones, Exercitationes & Disputationes mixtæ debentur. Juris Consulti in hac varietate materiarum, sed ad Jus suum spectantium sibi placuerunt & publico. Magna illa nomina *Alciati*, *Cujacii*, *Pithæi*,

Au-

Auguſtini, *Connani*, *Fabri*, quis pro dignitate laudaverit, quorum Miſcellanea Juris, Emendationes, Obſervationes omne tulerunt punctum. Ut immenſa Conſiliorum & Deciſionum Volumina JCtorum ſicco pede tranſeam. Medici noſtri in hac palæſtra ſe ſtrenuos quoque diligenteſque præbuerunt. Neque tantum Variis Auctoribus Medicis illuſtrandis operam ſuam condixerunt in Variis ſuis Lectionibus, ut *Mercurialis*, *Cagnatus*, *Hofmannus*, *Reineſius*, ſed infinitis Libris Obſervationum Medicinalium, Hiſtoriarum, Conſultationum, Epiſtolarum, Caſuumque ſingularium rem Medicam auxerunt, quorum nomina, immortalitati ſacra, recenſere ſuperſedeo. At Philologorum tanta eſt multitudo, ut anguſtiis unius Parnaſſi includi nequeant, qui in Auctoribus paſſim emendandis illuſtrandiſque plurimum olei conſumpſerunt, veterum exemplis excitati, *Æliani*, *Gellii* aliorumque. Hinc natæ ſuperiori ſeculo *Cœlii Rhodigini*, *Calcagnini*, *Turnebi*, *Eraſmi*, *Alexandri ab Alexandro*, *Mureti*, *Canteri*, *Nanni*, *Junii* lucubrationes multiſciæ in Adverſariis, Variis Lectionibus & Epiſtolis, æterna nominis fama & Auctorum veterum luce impenſæ. Quibus noſtro ſeculo *Barthius*, *Gruterus*, *Scioppius*, *Ca-*

Casaubonus , *Rutgersius* , *Rubeus* , *Modius*, *Swartius* , *Gronovius* , *Cuperus* & alii bono publico nati feliciter successerunt , quorum de varia materia eruditionem inque veterum Auctorum salute occupatam testantes Libri omnium manibus teruntur. In sacris & profanis hi illique sed seriis occupati publicum eruditi orbis applausum obtinuerunt. Impar est illorum studium, qui ad res ludicras scribendas se contulerunt. Scilicet varia hominum ingenia vel ad severitatem vel amœnitatem composita, vario quoque liquore seu atro seu rubro calamos scriptorios implent, hoc ut se aliosque grata varietate delectent, illo ut cunctis sine joco prosint Catonis vultu. Captui Lectorum se accommodant , quorum aliqui severa doctrina proficiunt , aliqui crustulis blandis elementa discunt. Sunt vero in varia differentia ludicrorum libri. Vel amœni , vel obscœni, vel inutiles. Amœni , vel ingenio exercendo idonei , vel linguæ excolendæ , vel reficiendis sensibus. Ingenio abutuntur scholastici scriptores , Scotique asseclæ in Entibus Transscendentalibus miras tricas nectentes, araneis haud absimiles , ut *Naudæus* jocabatur , quæ telas quasdam nectunt te-

tenuitate quidem fili operisque subtilitate admirabiles, verum quæ sunt prorsus inanes, & sapientum cachinnis & ludibrio expositæ. Eruditionem ostentant qui de Nihilo docte commentantur. Milesiorum Scriptores veteres & recentiores linguarum studiosos exercent. Quo referenda dissertatio Italica severi alioquin Viri, *M. Aurelii Severini*, de particula Et, cujus querelam inducit quod unica litera mutiletur apud Italos. Sensibus inter his recreandis plures dicati, præsertim Epigrammatographi, Facetiarumque Autores. Auribus Musici, oculis Pictores, manibus pugiles, pedibus Saltatores blandiuntur. Sed maximam amœniorum Librorum partem conficiunt mores hominum & seculorum per Satyras, Comœdias, Tragœdias castigandi & corrigendi. Hinc sub ignobili titulo Asini, Umbræ, Pediculi, Stultitiæ, mortalium desidiam, vanitatem sorditiem & arrogantiam taxarunt elegantissimi Auctores. Sunt ex hoc ordine qui per Emblemata jucunda Amantium vitia notent, Politicum statum emendent, Pietatem instillent, Naturam doceant. Inutili materiæ describendæ illi se applicant, qui artem discendi, amandi, volandi, potandi tradunt

dunt ocio ſuo abundantes. In quibuſdam Doctore nullo indigemus, in aliis deludimur. Male etiam chartas commaculant, quæ de Hanreitate, Peditu ejuſque variis ſpeciebus & differentiis eructantur, typis indigna. Majori ſcandalo ſcribuntur obſcœna quorundam argumenta, quam leguntur. Quod *Aretini* fuit ſtudium ineptum in Libro figuris obſcœnis defædato, aliorumque quibus tantum ſepiæ ſuperfuit, ut de Arte Meretricia paginas conſpurcarent, Lectores inventuri non laudatores. Quanquam nullus liber tam ſit malus, quin ex eo aliquid boni poſſit elici, ſicut ex ſtercore Ennii aurum *Virgilius* dicitur eruiſſe. Ita poſtremi forſan eo nomine ſe excuſant, quod artes doceant fugiendas, non ſequendas. Priores in ſterilibus tardiſque & impotentibus labenti vel torpenti naturæ ſuccurrere exiſtimantur. Quocunque autem fuco ſe adornent, cum Archilochi Libris e civitate exportandi eſſent, more Lacedæmoniorum, quia illorum parum verecunda ac pudica lectio juniorum moribus plus nocet, quam ingeniis prodeſt. Sic ſcripſit quoque *Petronius* res Nerone ſuo dignas, at ingenio, ut *Buſſieres* eleganter loquitur, Scipione digno, ut morum

rum interfuerit, si nunquam scripsisset, elegantiæ linguæ, si aliud. Obscœna enim quacunque dulcedine sermonis dicantur, mella tamen sunt venenum tegentia, sicut *Lactantius* illa vocat. Magnus ille *Thomas Aquinas* tanti fecisse dicitur *Chrysostomum* super Mathæum, ut mallet illum quam civitatem Parisiensem. Ego Thomas, sed illo minor, si pro Regia Clementia mihi Rex Galliæ Christianissimus ex florentissima urbe Parisiensi, vel potius Orbe, vilissimum ejus lutum Lutetianum concederet, non permutarem istiusmodi lutulentis Libris & obscœnis. Sed omnium odia & exsecrationes merentur Atheorum scripta, quæ vel DEUM negant, vel in DEUM sunt injuria. Recte illa fumo flammisque traduntur, ut mundi interitum prævertant. Piæ Deoque dicatæque mentes pro materia Librorum principem DEUM eligunt, qui utramque paginam impleat. Et quanquam necessaria alia humanæque societati proficua argumenta a JCtis, Medicis, Philosophis & Philologis in manus sumantur expedienda, ubique tamen, quacunque occasione DEUM rebus suis immiscent, ne sine eo quicquam dicatur, vel gry inseratur. Hic omnium materiarum, quas Libris com-

pre-

prehendimus, principium erit & finis, ut Libris autoritas, Lectoribus utilitas, ſcriptoribus denique pio calamo inſtructis, conſcientia ſarta maneat & illibata. Arabum ſcriptorum pia exordia laudamus, quorum librorum initium perpetuam inſcriptionem hanc habet. In nomine DEI miſeratoris miſericordis. *Juſtinianus* Imperator ita quoque pie exorſus eſt Titulum 27. Codic. de Offic. Præf. Prætor. Africæ: In nomine Domin. noſtri Jeſu Chriſti. Et *Leo* Imperator Conſtit. 72. ſancivit, ut omne pactum in quo ex divinis adjumentis aliquid idoneum inſit, firmum ſolidumque robur habeat. Certe ſi toto opere ſiletur DEUS, ſine cujus numine nihil præclare ſcribimus, minimum ab eo auſpicemur ſcribendorum ſeriem, & in Sancto ejus nomine finiamus. Omnia poſt religionem ponenda ſemper Romana civitas duxit, etiam in quibus ſummæ Majeſtatis conſpici decus voluit. Quapropter neque dubitemus nos ſacris DEI noſtri volumina ſcribenda ſervire, ita illarum rerum futuros ſucceſſus exiſtimantes, ſi Divinæ potentiæ & majeſtati bene atque conſtanter fuerint famulatæ. Hinc illud apud *Aratum*: ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα. Hunc pie imitatus Maro:

Ab Jove Principium Musæ, Jovis omnia plena:
Ille colit terras, illi mea carmina curæ.

Proxima his cura ad internam Librorum formam vocat. Nam Mechanicos imitantur Auctores, ut subjectæ materiæ idoneam concinnamque formam inducant. Frustra sunt Sartores si ex panno selecto vestes informes consuant. Ludit operam Cocus & gulam convivarum defraudabit, nisi ex arte præparet Apiciana fercula. Artis suæ imperitiam prodit pictor, si elegantem vultum indignis coloribus deformet. Architectus calce, lapidibus, lignis damno possessoris abutitur, nisi ad leges mechanicas domum numeris suis absolutam construat. Par est de Libris ratio, quibus ad eruditorum palatum Lectorumque compendium faciendum conscribendis tum demum officio suo rite functus videbitur Auctor, cum convenienti artificio corpus exstruxerit, dignumque habitum induxerit. Ne arena sit sine calce, ne chaos opus confundat, summa imis, cocta incoctis, bona malis misceantur providendum. Itaque ad materiam, quam sibi describendam sumpsit Auctor, ubi satis animum legendi di-

discendique amore inflammatum adverteris, prima exinde cura sit de methodo circumspicere, seu ordine in discursu servato, modo tractandi & quibus verbis per susceptum argumentum calamus decurrat. Methodus Analytica vel Synthetica quibus servanda, Philosophorum filii docent. Neque isti ordini tam arcte se emancipant scriptores, quin pro arbitrio hanc vel illam methodum deserant, & liberius subinde per materiæ campum exspatientur, serie illa servata quam fors obtulerit, vel memoria suggesserit. Habent Oratores suas leges, habent Historici, habent Polemici, quibus vel propriam sententiam stabiliant, vel adversariorum destruant, habent & suas Commentatores & Interpretes, singula scientiarum genera suas; sed unicuique scriptori, pro vario genio, propria est & singularis ratio docendi loquendique, quam in singulis examinare in præsenti non licet suo loco temporique reservandam. Expendendus cujusvis scriptoris eruditi & famam adepti scribendi modus. Cum seculorum revolutionibus etiam hic varietatem invenias. Ratio scribendi jam exactior cultiorque, olim negligentior. Mutantur calami sicut pilei. Quod homines, tot vultus indiscreti, tot manuum sensuumque

ſuumque differentiæ. Suo quiſque genio litat, ſuoque modo & docet & ſcribit. Hic longis ambagibus utitur, alius rei tractationem ſine mora & circuitione aggreditur, iſte longam Argumentorum ſeriem amat, ille per compendia incedit, laxat alius, alter conſtringit doctrinam, ſententias meras loquitur tertius, dat ſequens verba pro rebus, ſumma: quiſque ſuæ Junoni blanditur. In Artibus docendis & ſcientiis tradendis Philoſophorum accurata methodus obſervanda. At Polyhiſtores aliam ſibi licentiam ſumunt. Sine legibus Philoſophorum vivunt, ſcribuntque, quorum imperia detrectant. Quia ſine cura curioſa calami currentis ductum ſequuntur, libere & ſæpe ſine ordine manifeſto ſcribendi impetum effundunt. Quibus bis ſcribere inconſuetum, ſubita pennæ facilitate expromentes cogitata, methodi ſtrictioris rigorem negligunt, ſtylumque velociſſimum nunquam interrupta manu pergentem, vertere neſciunt. Cæterum qui tardo calamo vel decem annos cum *Iſocrate* in Panegyrico elaborando conſumunt, vel nonum in annum cum *Cinnæ* Smyrna premunt fœtus ſuos ſæpiuſque lambendo perficiunt, pumice edolatos, ordine commodo & decenti methodo expolitos in lucem

lucem mittunt. Videtur quidem libertas illa Eruditorum & curſoria penna Polyhiſtorum imitabilis vulgo exiſtimanti à numero eos eſſe vomentium, ſicut Marco Imperatori reſpondit *Ariſtides*; ſed nihil eſt experienti minus. Vaſtam enim ſcientiam prodit & promptam ad obſequium dictantis manum, quæ nec laſſatur nec emendatur, ſed diu meditata & cocta æternitati tradit, quanquam celeritati aſſueta, & uberrimo divitis ingenii penu ſublevata, diu cum Zeuxe non pingat. Non quærunt enim Polyhiſtores operoſe rerum momenta quæ longo tempore robur acquirant, ſed oblata referunt cum delectu, genio dictante ſine modo & modio, nec in ordine ſcrupuloſi locum quemcunque idoneum reputant, qui Lectores excitatos doceat. Rerum methodo cuicunque paria verba ſociantur, quæ in Lectione Auctorum obſervanda ſunt. Rebus vero illa ſe accommodant, ut humilia trivialibus exprimantur, ſublimia ad rerum ſublimium altitudinem aſſurgant. Ibi humi ſerpunt verba, hic cothurnis incedunt. Oratorum imprimis & Poëtarum certantia in his ſtudia cernimus, ut rerum dicenda-

rum majestati paria verba aptentur. Nam magnæ Numina Romæ, non ita cantari debent, ut ovile Menalcæ. Et propria requiruntur, ut, *Flacco* dictante.

Sit Medea ferox, invictaque, flebilis Ino,
Perfidus Ixion. Jo vaga. Tristis Orestes.

Æqualia quoque, ut sibi constent ubique, serventurque ad extremum Operis, qualia ab incepto processerant. Operi prolixo copiosa verba destinantur, paucioribus parva rerum supellex ornatur. Cavendum tamen ne brevitate sensus Auctorum abscondatur. Quo vitio non pauci laborant. De Alcibiade, Critia, Therameno conqueritur *Tullius*, quod grandes verbis, crebri sententiis, compressione rerum breves, interdum ob eam ipsam causam subobscuri fuerint. Hinc, ne vel brevitas rerum ubertati explicandæ officiat, vel prolixus sermo legentium animos obtundat tædioque deterreat, mediocritatem laudamus cum perspicuitate, mixtamque hanc gloriam in scriptoribus commendamus. Loquendum quippe scribendumque ut intelligamur, ne illius indignatione, abjecto libro obscuro, dicatur: Si non vis intelligi, neque

que debes legi. *Socrates* olim modeſtius ſed acute reſpondit, cum obſcurum *Heracleti* librum legiſſet: Quæ intellexi, inquit, proba ſunt, credo & quæ non intellexi. *Fabii Quintiliani* de *Lucretio* judicium contemnendum hoc loco non eſt, quem cum *Macro* comparans, legendum quidem utrumque concedit, ſed non ut phraſin id eſt corpus eloquentiæ faciant, elegantes quoſque in ſua materia, ſed alterum humilem, alterum eſſe difficilem. Certe eloquentiam & dicendi ornatum, ſermoniſque puritatem à Grammaticis exigimus, ſed reliquarum artium doctoribus indulgendum, quod argumentorum pondera non tam verbis elegantibus expendant, quam rerum claritate, contenti docere non declamare. Ornatus puruſque ſermo Auctorem commendat, & floſculis ſuis Lectorem invitat, ſed doctus ſatiat animum ad graviora rerum momenta erectum. Sic ſine magno famæ detrimento verbis barbaris *Lyra* utiles in ſacroſanctos libros notas congeſſit, *Accurſius* in jus Juſtinianæum, & alii JCti commentarios ediderunt à *Zaſio* ad Cenſuram vocati, qui ſermonis proprietatem negligentes rem ipſam ſpectarunt. *Hugo Senenſis*, *Gentilis de Fulgineo* & alii Medici,

opere non verbis æstimandi. *Avicennæ* interpretationem & artis Medicæ dogmata rudi & impolito stilo pro temporum illorum ratione prodiderunt. Nec tersior in Philosophia *Scotus.* Scilicet vere *Cardanus*, illum quoque sapere æstimat, qui rudis linguarum ac barbarus, rectæ tamen multa nobis tradidit non solum in Philosophia, sed & in arte Medica. Et puerilem angustique pectoris reprehensionem putat *Arnobius*, barbarismis, solœcismisque obsitas esse res nostras. Rara vero seculi ingeniique felicitate utrumque quidam pari laude præstiterunt, ut res serias decenti verborum pompa persequerentur. Quo encomio digni inter veteres Theologos græcos *Chrysosthomus*, inter Latinos *Augustinus*, *Tertullianus*, *Lactantius*, *Arnobius*, *Minutius*, inter recentiores *Flaminius*, *Castalio*, *Petavius*, *Brochmannus* noster : Ex JCtis *Cujacius*, *Hottomannus*, *Gifanius*, *Faber*; ex Medicis Græcis *Galenus*, ex Latinis *Celsus*, *Plinius*, *Aurelianus*, inter novitios *Fernelius*, *Biso*, *Hofmannus*, *Tulpius*, *Veslingius*, aliique quorum arduæ res æquis, & cum *Tullio* vel *Nepote* pari elegantia fluentibus verbis expromuntur. Ornatissima hæc sapientiæ utriusque mixtura non potest non

Le-

Lectoribus grata esse & utilis, cum altius animo inhæreant quæ tanta suavitate addiscuntur, sicut palato gratiores cibi sunt, quos & perita coci manus & dulcissima condimenta ex arte commendant.

TH. BARTHOLINI

DISSERTATIO VI.

DE

LEGENDIS LIBRIS.

De modo legendi, senioribus junioribusque servando. Fœminæ an & quid legere debeant. Principum & Mechanicarum Artium Libri evolvendi. Quinam omnes Libros legunt. Pagani caute lectitandi. Nullum tempus lectioni eximitur, sed cavenda nox, cœna & nimia assiduitas. Interrupta studia probantur. Intemperantiæ damna. Magna volumina quomodo explicanda. An multos Libros habere conveniat. Memoriæ subsidia varia, imprimis Repetitio. De arte Mnemonica quid statuendum. Tabularum usus. Excerpendi modus. Loci communes ex com-

compendiis. Judicum utilitas, Rerum, Verborum, Capitum, Auctorum. Registrum quid. Vett. Libri sine distinctione Capitum, & Versuum. Κεφάλαια *N. T. olim diversa.* Κεφαλις *explicatur. Auctorum Chronotaxis. De Lexicis Facultatum singularum. Indicum generalium varius ordo.*

DUcit nos cœptæ orationis filum ad pulcherrimum modum legendi Auctorum Opera, quæ hactenus à materiæ splendore & methodi præstantia ornatuque deprædicavimus. Ad hanc metam collinearunt pleraque quibus dicendis nos defatigavimus, quam prope prospicientes, tanto alacrius in stadio decurremus, quanto nobilior corona emenso cursu, rerum nempe utilissimarum fructus nos expectat. Auspicato cœpimus arenam ingredi, de felici progressu nihil dubitantes. Adscribimus veteri formula, Bonum factum, plenis literis, non notis, ut ab omnibus, qui nobiscum ad metam propositam properant, intelligamur. In universum, si ad eos mentem dirigamus, quos cum fructu ad Librorum lectionem invi-

vitamus, nullo discrimine omnis ætatis, sexus & conditionis Lectores operæ suæ facturos pretium existimandum, si huc temporis oleique particulam contulerint. Juniores ut discant, senes ut memoriam recolant. Illi honesta à turpibus discernent, imperabunt voluptatibus, sapientiæ studebunt, eruditionem sectabuntur, de prospero rerum successu certi. Hi cum Solone senescent multa indies addiscentes: Utrique lectis Philosophorum veterum Libris, tranquillitatem mentis, animi moderationem, in utraque fortuna constantiam referent. Senectuti sane nihil jucundius lectione, nihil ex hac vita migraturæ utilius. His studiis in præterita tempora revertitur, Senatum, Aulam, Scholas, instituta moresque & labores examinat, seque ad placidam mortem, & immortalitatis, quæ sequitur, possessionem instruet. Senectutis commoda ex *Tullio* discet, privilegia ex *Joh. de Monte Leone*, medicinam languentibus senio membris ex *Davide de Pomis*, *Anselmo* & *Ranchino* hauriet, mortis contemptum ex *Heinsio*, artem bene moriendi ex *Bibliis*, *Bellarmino* Theologo, *Beustio* JCto & *Sennerto* Medico ruminabit. Nunquam enim ullum sapientem coëgit in suis studiis, etiam extremis, obmutescere se-

ſenectus. Philoſophi iſtius curioſus fertur ad extremum ſpiritum provectus diſcendi multa ardor, cum vicinus fato libri lectione delectaretur, ut ante abitum, etiam iſta ſciret, ſimilis Leontino Georgiæ, qui centum & ſeptem annos complens, nunquam in ſuo ſtudio atque opera ceſſavit. *Anſelmum* Cantuarienſem Archiepiſcopum, cum 76. ætatis anno morti eſſet vicinus, dixiſſe referunt, optare ſe adhuc modicum temporis, ut quæſtionem obſcuriſſimam de Origine animæ, quam cœperat, abſolveret. Valde dubito, ſi vel totidem annos, quot vixerat, illi addidiſſet DEUS vitæ arbiter, an ad finem quæſtionis dubiæ unquam potuerit pervenire. Junioribus præcepta non dabo, quos meliorum Librorum amor ad ſapientiæ maturæ adita perducet, famæ inſeret, virtuti conciliabit, ad Senectutis auctoritatem promovebit, rerum omnium, ſed animo poſſidendarum, poſſeſſione ditabit. Nec ſequior ſexus a boni hujus participatione excluditur. Diſciplinæ feminas eſſe capaces Libro ſingulari & proprio exemplo probavit Nobiliſſima *Schurmanna.* Non deſunt nobis domeſtica exempla *Belowiæ* & *Tottiæ*, quæ libris erudite volitandis ætate conſumpta ſe ſupra ſexus ſui conditionem extulerunt, ut aliarum gen-

tium Heroinas doctissimas propriis Annalibus relinquam. Nulla sane meliori arte sexus imbecillitatem emendant, quam animum mollem sapientum præceptis roborando, nulla ratione commodiori voluptatibus, ad quas infelicitas sexus plerasque damnavit, fræna injiciunt, quam negotiis serioribus & recto, ex libris petito, mentis usu, ut quemadmodum *Sophocles* in confecta ætate, sic illæ, quod gloriosius, in florente, literarum cultu à libidinibus libenter profectæ, sicut à Domino agresti ac furioso, profugiant. Sic amore Palladis, non Cupidinis aut Paridis inflammatæ, elegantissimam corporis formam, pulcherrimo animi masculi & sapientis cultu illustriorem & Deabus comparandam efficiunt. Non arrogabo mihi licentiam libros legendos feminis commendandi, quos cujusque genius aperiet. Ex sacra tamen *Judithi* & *Estheri* Historia ad fortitudinem & animi submissionem incitabuntur, cum pusillanimitate & fastu, contrario inter se vitio, optimas plerumque animas & innocentes corrumpant. Ex Cantico *Salomonis* pulchritudinis suæ notas expressas ipsæ admirabuntur, duce *Ernesto Vænio.* Tertulliani liber elegans de Virginibus velandis, frustra ab illis inspicitur, quæ

quæ alieno capillo comiſque appoſititiis frontem, animi indicem, ſplendide vel tegunt, vel ornant, velut corona Martyrum, ſeu potius galericulis ſutilibus, formam, ut ille loquitur, annoſve impunè mentientibus. Nec *Andr. Schröderum* de Platonis Saltationibus operoſe legendum cenſeo, quia ex ſe pedes agiles docileſque ad novas choreas excitantur. *Weckerianæ* mulieris artem Coquinariam negligere poſſunt, quod eo labore à peregrinis cocis ſubleventur. *Georgium* tamen *Vivienum* de officio probæ matrisfamilias commendarem, ſi tantillum temporis a negotiis domeſticis ſuffurari vellent. Impudens vero *Anonymi* iſtius ſcriptum, qui mulieres non eſſe homines probare ſuſtinuit, ſumma in nitidiſſimam creaturam injuria, legere ſerio velim, ut contemnant & ſupra humanam conditionem, ſi homines non ſunt, virtute ſurgant. Et ut propriæ valetudinis cura tangantur, ne pereat vel labem contrahat tot injuriis naturæ expoſitus ſexus ſuaviſſimus, Morborum Muliebrium ſcriptores adeant, qui vel internam medicinam præſcribunt, *Hippocrates*, *Mercurialis*, *Caſtrenſis*, *Warandæus*, *Primeroſius*, vel externi vultus pulchritudini conſulunt & pilorum ornatui, ut *Coſmetici* per fucum, purpuram,

pulveres odoratos Cyprios fexui blandientes. Scilicet

Nec tamen indignum, fi vobis cura placendi:
Cum comptos habeant fecula noftra viros.

In quam rem *Ovidius* pervolvendus Libro de medicamine faciei. *Erotin* pene omififfem, vulgo *Trotulam*, qui licet mulier non fuerit, nec, ut alii cenfent, Eros Auguftæ Medicus, fed Salernitanus Doctor, de Mulierum tamen morbis à mulieribus fanitatis ftudiofis legi meretur. Obftetrices ad lectionem *Scipionis Mercurii* & *Burgefiæ* vocare fruftranei laboris eft, cum Sectionibus Anatomicis publice in Theatro noftro adminiftratis adeffe, vel negotiis impediri fe caufarentur, vel ruftica arrogantia. Neutiquam interim tam rigidi fexus delicati Cenfores fumus, ut invideamus pudicis oculis & caftis manibus amœniora librorum diverticula vel ex Hiftoriis, quæ omnium fere gentium linguis leguntur, vel ex *Amadifii*, *Aftrææ* aliorumque Milefiis fcriptoribus petenda. His quippe legendis occupatæ & animum curis domefticis laffum recreant, & de publicis maritorum negotiis minus erunt fol-

ſollicitæ. Poëtarum imprimis, Emblematumque jucunda varietate captæ, pro lubitu, quæ linguæ Belgicæ peritiam habent, *Jac. Catzii* operibus invigilent, carmine facillimo & dulce fluenti palmam in hoc genere meriti, ubi Virginum, Matronarum & Viduarum ſtatus graphice depingitur. Si ſcribendi ſolertia gaudeant, ſequantur *Teclam* nobilem apud Ægyptios feminam, quæ Biblia eleganter ſua manu deſcripſit, adhuc in Angliæ Bibliothecis ſervata. Principes quique in præſidiis Reipublicæ collocantur, lectis veterum monumentis, quibus regendi præcepta continentur, diſcent

Parcere ſubjectis & debellare ſuperbos.

Incunabula Principum informabit *Xenophontis* Pædia Cyri, perficient *Palæologi* præcepta educationis Regiæ, & *Beliſarii Aquavivi* Libri de Principum Liberis educandis. *Platonis* Reſpublica & *Mori* Utopia ad perfectum Reipublicæ ſtatum in idea ducet. Princeps ex *Tacito* informatus reliquiſque Romanæ Hiſtoriæ aliarumque gentium ſcriptoribus, diſcet clementiam & juſtitiam, regni fulcra, publicamque rem prudenti conſilio adminiſtrandam, & imperii decus

privatis voluptatibus & affectibus præferre. Si minorum gentium Auctores infra Majestatem despiciunt, eligantur dignitate vel superiores, ut DEI monumenta, exemplo Alphonsi sapientis, qui quater decies Biblia cum Commentariis legit, vel æquales, Proverbia Regis *Salomonis* & sapientiam, *Justiniani* Imperatoris Codicem, *Julii Cæsaris* Commentaria, Historicos Byzantinos, & hujus census alia à summis Terrarum Dominis scripta & in Bibliothecis recondita non dedignabuntur admittere. Subjecti superiorum Potestatum, quocunque nomine veniant, invenient in Libris quæ & doctos eos reddant & fortunatos. Nolo singulos Libros Eruditis legendos per partes recensere, quia diverso studiorum genere calamus impeditur. Idque alterius est loci. Ab ingenuis artibus qui separantur, Librorum usu carere non possunt. Musici Musicos veteres habent à *M. Meibomio* editos, in quibus ingenium vocemque exerceant ad ravim usque. Taceo tot Musicorum lineis notisque signata volumina, quæ vel plaustra integra impleant, quorum rationem ex intima eruditione in Logistica Harmonica persequitur *Joh. Corvinus* noster, & in Musurgia *Kircherus*. Pictores artis suæ principia antiquitatemque

tatemque omnem ex *Junii* & *Schefferi* de pictura hauriunt, & Pictorum vitas a *Carolo van Mander*, nostri Avo Belgicè, a *Carolo Dati* nuper Italice descriptas inspiciunt. Colores ex *Portio* & *Thylesio*. Cælatoribus scriptus est liber A *Bosse* Gallicus de modo per aquam fortem æs incidendi. Gladiatores *Johannem Wilhelmum* nostrum sequuntur, aliosque qui arma in Libris tractarunt, inter quos *Franciscus Alfieri* Patavinus, Libro quem la Bandiera inscripsit. Quibus lucem ab antiquitate fœnerantur, *Lipsius*, *Mercurialis*, *Faber*. Architecti *Vitruvium* venerantur. Statuarii doctissimum *Bulengeri* opus de Pictura, plastice & statuaria consulant, *Florianum Dulphum* de Sepulturis, Capellis & statuis, *Figrelium* de statuis Romanorum, *Joannem Blum* de Columnarum Symmetria. Mercatoribus ex usu erit evolvisse JCtos de Cambiis, & *Rotæ Genuæ* de mercatura & rebus ad eam pertinentibus Decisiones, ut & *Joh. Marquardum* de jure mercatorum & commerciorum singulari. Nautæ adeant de Re navali Veterum *Baysium* & *Schefferum*, de navali Historia *Rivium*, Problemata nautica *Kekermanni*, *Petrum Nonium* de navigandi Arte ejusque regulis & Instrumentis, Navigationes varias typis

typis consignatas, & Mappas Hydrographicas. Quibus annumerari meretur Liber à Magno Etruriæ Duce Magnis sumptibus procuratus, *Arcano del mare*, tribus voluminibus prolixe utilis, quem pro singulari in Literas & Literatos amore Bibliothecæ publicæ nuperrime dedit Illustris Heros, Dn. *Oligerus Wind*, Ser. Reg. Majest. Archithesaurarius & Consiliarius, quo liberali dono nos plurimum illi publico nomine debere publice fatemur. Piscatores *Dubravium* de piscinis, Venatores *Arrianum*, quem dedit *Holstenius*, *Natalem Comitem* aliosque invenient. Lanii Rabbinorum tractatum sibi curent explicari ab eruditis hujus linguæ, de Arte mactandi. Coloni & Agricolæ *Varronem*, *Catonem*, *Columellam*, *Palladium*, *Geoponicorum* Volumen, *Heresbachium*, quando a vomere feriantur, expendant. Inprimis *Renatum Choppinum* de Privilegiis Rusticorum prece pretioque quocunque conquirant. Sed nusquam comparet. Raram enim ejus Libri editionem inter deperditos deplorare possunt, præsertim cum seculo superiori Coloniæ vel Parisiis impressus prodierit, nam si exemplaria quædam adhuc superessent a militari manu, quæ jam ex Gallia Rheni viciniam depopulatur, distra-

diſtraherentur. Opportune militum facta mentio, apud quos, ſi parcere velint, Librorum pretium vileſcere non debet. *Vegetius* de Re militari, cæterique Stratagematum & Tacticorum Auctores ex Veteribus celebrantur. Inter novitios *Lipſius*, *Salmaſius*, *Naudæus* in hoc campo Martio deſudarunt, ſed inermes. Auxit argumentum *Herm. Hugo* de Militia Equeſtri, ut alios hujus claſſis ſicco pede prætercam, qui novorum bellorum apparatum pertractarunt, & in charta acies inſtruxerunt, calamo non ferro, ſepia non purpureo cruore uſi. Omnibus, ut brevi præcidam, ad Libros legendos occaſio ex ſingulorum officio naſcitur. Sunt qui omnes Libros evolvere tenentur ſi poſſint, alii omnem quibusdam legendis neceſſario impendunt operam. Hi omnes, magni, medii, medioxumi, ad ſalutem *Biblia*, ad ſecuritatem Jus publicum vel privatum, ad Sanitatem *Medicos* Auctores domeſticos, ad ſapientiam *Senecam*, ad voluptatem Poëtas, Hiſtoricos, Fabulatores per vices & intervalla perlegant. Hinc ne Laici aut qui literis imbuti non ſunt, bonis iſtis priventur, propriis gentium ſingularum linguis & characteribus Libri laudati proſtant. At qui famam eruditi & Polyhiſtoris am-

biunt, omnium Librorum notitia instructi, omnes legant, si ætas permiserit, si vires ferant, si à publicis muneribus detur vacatio, vel ex omnibus maxime necessarios, vel ex necessariis optimos & materiæ ratione, & Auctoris & Editionis. Dum omnes suadeo, obscœnos Auctores dissuadeo, ex quibus plus damni quam voluptatis, Poëtas castratos admitto, libros Amatorios concedo, si puris oculis legantur à junioribus & cum grano salis. Nam *Nigronius* de Librorum Amatoriorum Lectione scrupulosus est. Denique Paganos scriptores ita legendos volo, ne Deorum fictitiorum cultus introducatur, aut Paganismi reliquiæ inter nos disseminentur. Hinc à *Jul. Cæs. Scaligero* vapulat *Sannazarius*, quod in divinis de partu Virginis versibus Phœbi Musarumque nomina interseruerit. De qua re inter *Heinsium* Auctorem Herodis Infanticidæ, & *Balzacum* Literariæ concertationes quoque ortæ, quibus se *Salmasius* interposuit. Nec Ethnicos scriptores laudari nimium vult *Possevinus*, nisi simul errores illorum detegantur. Ut scopum suum felicius assequatur lector ad eruditionis culmen aspirans, nullum temporis momentum sibi effluere sine lectione patietur, ut multitudini rerum legendarum

ætas

ætas brevis ſufficiat. Neque enim dormientibus nobis myſteria ſapientum panduntur, licet cum *Coo* noſtro in templo Æſculapii dormiamus. Vigilantibus jura veniunt. Omnibus ingenium manet, modo per maneat ſtudium & induſtria. Nocte dieque domi foriſque Legem ſuam volvi & revolvi juſſit *Jehovah.* Alexander Magnus ne à legendo vacaret unquam, etiam magnis expeditionibus occupatus, *Homerum* ſecum in theca aurea geſtavit. Carolus Quintus *Thucididem* ſemper circumgeſtaſſe in exercitu dicitur, ſed gallicè redditum. Camerarius Reginæ Æthiopum in curru legit Prophetam *Eſaiam. Plinius* inter venandum & in ipſo terræ motu a lectione ſibi non temperavit. Hieron in navi Bibliothecam habuit, teſte *Athenæo. Cato* tanta doctrinæ cupiditate flagravit, ut ne in Curia quidem, dum ſenatus cogebatur, abſtinuerit, quo minus Libros Græcos lectitaret: qua quidem induſtria oſtendit, ut ad rem *Val. Maximus*, aliis tempora deeſſe, alia temporibus ſupereſſe. *Gellius* cum non ſufficerent dies, noctes legendo addidit, Noctes Atticas ſcribens. Et *Tullius* paradoxa ſua contractioribus noctibus elucubravit. Hinc lucernam olere dicebantur lucubrationum opera. Xerxes ſeu

Ahafverus noctem legendis Chronicis fatigavit. Nec in conviviis Romani parcebant lectioni. Certe apud *Pomponium Atticum*, lantiquitatis amatorem, nunquam fine aliqua lectione cœnatum eft, ut non minus animo, quam ventre convivæ delectarentur, ficut de optimo Viro *Corn. Nepos* memorat. Romani certe Rerum potiti Bibliothecas in balneis, thermis & villis fuis habuerunt, ne in maximo ocio à legendo vacarent. Diffitendum interim non eft, alia in homine optanda effe, alia laudanda. Optamus affiduos in legendo labores, fed laudare vel valetudinis caufa, vel aliorum negotiorum, quæ ex nobili aliquo officio incumbunt, non audemus, nec ferio fuadere. Ita quippe legendum, ut diu legas, nec alia negligas. Nec noctem lectionibus aptam judico, nec cœnam, præfertim fi ætas ad fenium vergat. Prius meo periculo didici, pofterius aliorum. Lucubrationibus enim in longam noctem protenfis incalefcit caput, fpiritus debilitantur, oculi lumine externo obtunduntur, unde capite accenfo attrahuntur velut in cucurbitula humiditates, hinc defluxus catarrhi ad oculos, fauces, nares, pectus, Stomachum. Oculi id incommodi tra-

hunt,

trahunt, quod nubeculæ ſœpe remaneant, & ad ſenectutis annos in officio nequeant perdurare. Taceo, tempus quieti & ciborum coctioni deſtinatum, naturæ furto ſubtrahi. Inter cœnandum vero & prandendum ſermones convivales jucundos laudamus, qui animum facilem reddant, ne ſerioribus acroamatis intenti ſpiritus, à ventriculo avocentur, velut ignis ex culina, magno coctionis damno. Nec continuis ſtudiis diurnis defatigandum cerebrum, laſſandus animus. Sint ſua cuique tempora & penſa. Exercitationibus corporis aliquæ ſubinde per vices dandæ horæ, ſed moderatis, ne ingraveſcant corpora, & habitationi mentis, Divini incolæ, reddantur minus idonea. Ad pilam, aut ad talos, aut ad teſſeras ſe conferunt, qui laborum graviorum inducias quærunt, aut etiam novum ſibi ipſi, ſed honeſtum aliquem excogitant in ocio ludum. Sic, ſi ludos averſamur, a lectione ſeverioris doctrinæ feriati, vel ad Poëtas, vel Geometras, vel Muſicos, conſilio *Tullii*, nos conferimus, vel picturas, vel, quod palmarium, ad eruditorum colloquia. Senes anagnoſtis veſpertinas horas terant, propriis oculis parcentes, vel ſi negotiorum neceſſariorum mole cogantur ad lucernam neglecti diei reſarcire, umbracula in-

terponant, vel colore viridi librorum folia tingant, ne lumini oculorum imbecilli, lumen candelæ officiat. Hinc prudenter olim, *Isidoro* si credimus, peritiores Architecti neque aurea lacunaria ponenda in Bibliothecis putarunt, neque pavimenta alia, quam e Carystio marmore, quod auri fulgor hebetet, & Carystii viriditas oculos reficiat. Medicinæ præcepta in omni vitæ genere servanda, quæ Librorum helluonibus, qui chartis semper impallescunt, in memoriam revocare officii mei partem existimo. Et si me audire velint, exemplo meo discant, quod serius didici, post cœnam lectioni & scripturæ parcere, noctem quieti concedere, nunquam de die mediam horam sedendo, scribendo aut legendo continue impendere, sed vel stando, vel ambulando legere, & scripturam quouis horæ quadrante interrumpere. Ita à me jam à multis annis studia tractantur, quia sine sanitatis detrimento, aliam vitæ rationem non licet inire. Fateor peccasse me junioribus annis intemperantia quadam studiorum. Sed spectandum quid fieri Romæ debeat, non quid factum sit. Consilia meliora melius edoctus & meo & aliorum exemplo dare possum. Vidi enim multorum hic naufragia, cum alii nunquam interrupta

Li-

Librorum lectione, amore honesto plurima discendi, vel fatalem horam antevertant, in flore studiorum sine fructu marcescentes, vel oculis flaccidis excæcentur, vel jugi catarrho infestentur, vel tabe pulmonum conficiantur, vel anthritide & calculo torqueantur, vel scorbuto & Cachexia torpeant; alii vel bene gerendarum occasiones negligant, vel fortunæ suæ minus prospiciant, quam in se nihil legendo, sed strenue cursitando, ignavi & literarum rudes derivant. In bonis omnia quæ summa sunt laudantur jure, sed sine jure algent. Video melioris indolis ingenia quædam, paucissima tamen, rebus aliis, quæ oculis splendore aliquo vel divitiarum vel honorum vel voluptatum blandiuntur, lectionem meliorum Codicum assiduam præferre, bonis animi immortalibus contenta. Laudo ista, sed commiseratione sinistri fati, quod nimiam diligentiam comitari solet, condoleo. *Galenus* Medicus conqueritur, quod nimio literarum studio, aliquando in Diariam inciderit. Alibi alios morbos ex eadem assiduitate recenset. Quid illis fiet, qui cum Galeno paria in literis faciunt, non in medendi arte. Maxime dolenda illorum sors iniqua, qui multa legendo & scribendo plurima, quibus & se & patriam ab oblivione

vin-

vindicent, dum intra Musæi Librorumque claustra delitescunt, in Republica ignorantur & in vicinia, quorum fama orbem pervolitat eruditum. *Theophrasto* Viro summo idem accidit, de quo prodiderunt veteres, cum percunctaretur ex anicula quadam, quanti aliquid venderet, & respondisset illa, atque addidisset, Hospes non pote minoris: tulisse eum moleste se non effugere hospitis speciem, cum ætatem ageret Athenis, optimeque loqueretur. Non terreant nos vestigia. Contra vulgi vel judicia vel negligentiam alacrius assidua lectione, sed pro ratione virium, assurgamus ad immortalem laudem, ut si destituamur præmio lectionum, ipsos nos non destituamus fructu scientiarum & invidenda animi beatudine. Si relinquamur à laudatoribus plurimis, sufficiet nobis vel unicus sapiens, cui placeamus, cui legamus & scribamus. Ita se gessit *Antimachus* clarus Poëta, qui, cum convocatis auditoribus, legeret illis magnum illud Volumen suum, & eum legentem omnes præter *Platonem* reliquissent, legam, inquit, nihilominus: Plato enim mihi unus instar est omnium. Nullam remoram injiciunt magna volumina, quibus legendis citius defatigantur oculi quam animi. Sunt quippe alia, quæ cursoriis oculis
&

&fugientibus pervolvenda, ut vaſta quædam Volumina integram Bibliothecam implentia, alia accuratiori ſtudio & ſæpius inſpicienda, ut in ſuccum & ſanguinem vertantur, qualia mediocria ſunt, cuique facultati neceſſaria. De illis Conſilium dedit *Martialis* acutus:

Si nimius videar, ſeraque coronide longus
Eſſe Liber, legito pauca, libellus ero.

De his ſalutaria monita in Epiſtolis *Seneca* tradidit, totius ab aliis exſcripta, ut crambem recoquere nolim. Verbo dicam. Multi quidem libri legendi ſed paucis immorandum, cum nuſquam ſit, qui ubique eſt. Ne lectio multorum omniſque generis voluminum habeat aliquod vagum & inſtabile, certis ingeniis immorari & innutriri oportet. Vere enim *Juris Conſultus* in Codice: Vagus ſcholaris non fiet Magiſter. Aliqui Libri nobis ſint inquilini & domeſtici, alii ut hoſpites, quos data occaſione accipiamus. Quemadmodum qui ſuſcipiunt peregrinationem longinquam, alicubi quidem divertunt noctemque commorantur, alicubi ſolum prandent, alibi vero diebus aliquot ſubſiſtunt, & alia curioſe, alia obiter ſpeculantur: re-

versi proprias inhabitant domos; similiter de literarum studiis judicandum docet *Nicolaus Damascenus*, idem de lectione librorum inculcamus, ut aliqui obiter & perfunctoria opera, aliqui accurate excutiantur. Neque enim memoria omnibus servandis, sed legendis melioribus pro cujusvis instituto, cura sufficit. Hinc multos Libros an habere conveniat, memoriæ causa, decisum fuit in consiliis ab *Adrado de Ponte*, & *Jo de Nevizanis*. In his *Epaminondæ* exemplo legimus, qui cum in circulum venisset, in quo aut de Republica disputaretur, aut de Philosophia sermo haberetur, nunquam inde prius discessit, quam ad finem sermo esset deductus.

Ut memoriæ fugienti consulatur, qua parte animi, quæ custos est cæterarum ingenii partium, nonnulli tam debiles sunt, ut ne in scripto quidem meminerint, quid paulo ante posuerint, & ex tempore dicturis solita mens efluat, duo adminicula commendantur, vel excerpendo, vel indices conficiendo. Nihil de frequenti lectarum rerum repetitione hic dicam, nec Artem Reminiscendi à multis cultam advocabo, quam frequens exercitium provocat suis locis auctoribusque relinquendam. Pythagoræorum morem hic laudare satis

tis eſt, quos imitatus *Tullius* Senex, exercendæ memoriæ gratia, quid quoque die dixiſſet, audiviſſet, egiſſet, commemorabat veſperi. Nam, quod ſuaſit *Quintilianus*, ut cibos manſos ac prope liquefactos, demittimus, quo facilius digerantur, ita lectio non cruda ſed multa iteratione mollita & velut confecta, memoriæ imitationique tradatur. Quo conſilio *Fortius Ringelbergius* voluit ut quicquid legatur, apud alios recitetur, & vel precibus vel pretio Auditores conducantur, ſi deſint qui recitationi interſint, quo artificio inter æquales me olim in juventute uſum recordor, non ſine emolumento linguæ, memoriæ, judicii. De arte Mnemonica id monendum, magnum ejus eſſe uſum in numeris, nominibus propriis & ſerie rerum, ſive per locos imaginarios ſive picturas. Picturis imaginariis Aſtronomi nos ad cœlum ejuſque ſidera vocant, per currus, coronas, Pegaſum, Cygnum & alia. Geographi quoque per Tabulas ſeu Mappas Terrarum ſitum adumbrant. Prolixus fuit in Mnemonica arte perficienda labor *D. Pauli Moth*, nuper pie defuncti, qui Chronologiam univerſam, Radices linguæ græcæ, Titulos omnes Juris, Aphoriſmos Hypocratis, ſimplicium medicamentorum catalogum, & alia per imagines

veras æri incisas certisque historiolis, quibus singulæ res lingua vernacula includuntur, comprehensas ante oculos posuit memoriæ juvenili senilique ex æquo inservituras. Quo compendio etiam Doctissimos Historicos usos scimus in rerum temporumque serie enumeranda. Unica tantum difficultate laborare videtur iste discendi legendique modus, quod duplici memoriam onere aggravet, rerum scilicet discendarum, & figurarum, quibus res adumbrantur. Sed cum tempore, his evanescentibus, illæ memoriæ infixæ remanent. A phrenesi securum tyronem esse jubeo, nisi erudito hoc principio abuti velit, & sine finis utilis respectu hic subsistat. Blanda memoriæ adjumenta juvenes, velut nescios, ad rerum seriarum penetralia ducunt. Frequentior tabularum usus apud plerosque, memoriæ in subsidium mittitur. His Hippocratem *Zuingerus*, Anatomen *Vassæus* & *Platerus*, Pharmaca Fuschius, Chronologiam Helvicus, Historiam & Institutiones Juris *Claud. Moron*, Jus Civile & Canonicum *Freygius*, scripturam sacram *Brandmullerus*, Institutiones Medicas Sennerti *Winckelmannus* exposuerunt, & unusquisque uno quasi conspectu repræsentare potest methodo perspicua

cua Librorum materiam. Melius labentis memoriæ subsidia quærunt, qui *Abensinæ*, seu *Avicennæ* & *Plinii* exemplo, nihil legunt, quod non excerpant, & in Locos Communes digerant. Modum nemo fidelius docuit quam *Drexelius*, & non ita pridem *J. P. Titius* & *Kergerus*. Ego, quamvis hujus methodi usum neglexerim, incipientibus studiorum annis inceptæ, crescentibus abjectæ, sed insigni meo damno, qui labenti memoriæ nimium fidebam, auctor tamen essem Tyronibus, compendium novorum titulorum facturis, ut in qualibet facultate sibi deligerent Epitomen quandam, ad quam omnia quæ in lectione Librorum occurrunt notatu digna, suo loco brevissime annotentur. Systema Theologicum *Brochmanni* nostri, vel ejus synopsis à *Bircherodio* edita, Theologis pro Locorum Communium compendio & Indice inserviet, quo referre possunt quicquid in aliis obviam erit sive literalem Textus sacri sensum spectet, sive Controversias, sive Casus Conscientiæ concernat. Qui ab his diffident, vel *Becani* Manuale, vel *Wendeli* Epitomen Theologiæ sibi habeant, qui istis sacris addicti sunt. In Jure *Schotani* Examen Juridicum, quo olim nos usi sumus, pro norma erit,

nisi Titulos Juris cum *Mommerio* malis, quos pro locis sufficere vult, ego abundare dixerim. In Re Medica *Sennertus* voto satisfaciet, amplo compendio rerum fere omnium in Medicina occurrentium Synopsin & velut indicem complexus. Ad alios non transgredior, ne sim longior. Philosophi & Philologi rerum suarum compendia quærant passim prostantia, si laborem novos titulos adornandi fastidiant. Illi *Alstedium Timplerum* habent, & compendia Philosophica *Parentis nostri* beati. Antiquarii profani *Lipsium*, *Rosinum*, *Phil. Carolum* augeant, sacri *Josuam Arndium*. Historici *Cluverum*, *Tursellinum*, *Jonstonum*, *Micrælium* sibi proponant, ad quos lecta referant. Et si plura in legendo occurrant, quæ ad laudatos titulos non pertinent, ea libro Adversariorum singulari demum annotentur, ad quem, ubi opus, confugiat Lector. Alterum memoriæ fulcrum, indices præstant, vel singulorum Librorum, vel singularum Facultatum, vel omnium cujuscunque facultatis Librorum. Non de indicibus loquor, seu librorum titulis, sicut accepit *Suetonius* in indice Libri Claudii Cæsaris, qui erat Μωρῶν ἀνάστασις: sed de argumentorum summariis suo ordine dis-

lispofitis. Hi indices fingulis Libris fub-ecti indice quafi digito monftrant ea quæ in Libro continentur, ad quos recurrit memoria, ut operæ faciat compendium. Abutuntur vero iftis negligentiores, neglecta Librorum lectione huc confugientes, & imperiti, qui, ut inclarefcant, ex indicibus opera fua exftruunt. Atfi major fit Libri moles, quam ut femel pervolutatus Lectoris feftinationem diutius remorari debeat, poftulante occafione, ex indice memoria colligit, quæ relegere placet. Triplex vero in accuratioribus Libris Index confpicitur, Rerum & Verborum, Capitum & Auctorum laudatorum vel emendatorum. Nam Regiftrum, ut vulgo appellatur, in vetuftis editionibus ad calcem Librorum legi folitum, bibliopegis in ligandis Libris infervit, ut fciant an per quaterniones vel duerniones complicentur folia, & ut illorum defectus præcaveatur. Rerum Index recentiorum induftriæ debetur, quem nec in Manufcriptis, nec primis editionibus invenias. Vel is libro annectitur, vel feorfum legitur. Seorfum indices in res Variorum Auctorum proftant. In Biblia *Toffanus*, *Pifcator*, *Ravanellus*, præclare rem confecere. Quo Concordantiæ Bibliorum referuntur.

runtur. Rerum forensium Indicem *Budæus* confecit, & in Jus Danicum *Ostersonus*, in Norwegicum illustris *Bielckius*. In Galenum *Brassavola*, *Pinus* in Hippocratem, *Aldus* in Plinium accuratos indices ediderunt. Et in omnes Medicos Antiquos præsertim Arabes *Jacobus de Dondis* Patavinus, titulo promptuarii Medicinæ, cui similes sunt Pandectæ Medicinæ *Matthæi Sylvatici*. Ipse *Plinius* Librum primum ex indice condidit. Verborum index alteri plerumque jungitur. Tam ille ab eruditis accuratus prodiit, ut Commentarii vice & Lexici sit, sicut Index *Gifanii* in Lucretium, *Elmenhorstii* in Apulejum, *Rhodii* nostri in Scribonium, *Loccenii* in Curtium, *Boecleri* in Nepotem, *Freinshemii* in Justinum. Sunt isti sœpe indices libro, cujus indices feruntur, præstantiores, ubi plus invenias succi quam in corpore ipso. Seorsum exstant Indices verborum literatissimi, & eruditione conspersi in N. T. *Pasoris*, *Vechneri*, *Lubini*, *Suizeri*, *Lucii*, in LXX. Interpretes *Rosenbachii*, in Hippocratem *Galeni*, *Erotiani*, *Stephani*, *Foësii*, *Gorræi*, *Ballonii*: In Vitruvium *Philandri* & *Ubaldi Baldi*, in Jus Justineaneum *Hotomanni*, *Lindenbrogii*, in Ciceronem *Nizolii*, in Homerum

rum *Couloni*, *Porti* in Herodotum, Theocritum, Pindarum, ut plures alios omittam. Capitum ſeu ſectionum Index, nec novus eſt, nec antiqus. In primis editionibus tantum comparet. Neque enim Antiquorum Libri per capita fuerunt diſtincti, ſed Voluminibus. Ita *Plinius*, *Herodotus*, *Thucydides*, *Livius*, *Saluſtius*, & alii Græci pariter & Latini Auctores totum opus ſine diſtinctione Capitum pari tenore perſcripſerunt, ut ſcilicet tranſultoriam quorundam per capitum titulos & Librorum indices eruditionem perſtringerent, judice *Salmaſio*. Hinc cum à poſterioribus ſcribis per Capita & Sectiones Libri Auctorum dividerentur, ſœpe ſine cura & conſilio, conjuncta fuerunt ſeparata, & vice verſa; quod non raro lectorem in lectione turbat. Per partes nolo hæc deducere, ne obruar rerum occurrentium & Librorum multitudine. Olim Sydræ vel Sectiones Vetus Teſtamentum diſtinguebant, ſine capitum diviſionibus à Chriſtianis demum ſive *Stephano Langton*, ſive *Hugone Cardinale* inventis & poſtea à Judæis receptis, quia utiliſſimum memoriæ ſubſidium vocat Elias Levita. Pſalmi Davidis in Libros quinque dividuntur a *Tremellio*. De N. T. dubitant, & a quo in capitula &

verſiculos ſit diſtinctum. De quo Antiquarii ſacri conſulantur. Certe per iſta capita, quæ in noſtris editionibus omnibus viſuntur, Novi Fœderis ſcriptores olim diſtinctos non fuiſſe, *Suidas* indicat. Titulum ille notat differre à Capite. Nam *Matthæum* habere titulos LXVIII. capita vero CCCLV. *Marcum* titulos IIL, & *Iohannem* titulos XVIII, capita CCXXXII. Differentiam quoque à noſtris iſta κεφάλαια teſtantur, quæ ex Bibliotheca Regia Pariſienſi non ita pridem ad calcem N. T. editionis Pariſienſis *Stephanianæ* & Leidenſis *Elzevirianæ* adjungi cœperunt. Nam hic in *Matthæo* κεφάλαια LXVIII, quæ tituli *Suidæ*, numerantur, in *Johanne* XVIII. In noſtris *Matthæus* tantum habet XXVIII. ſed *Johannes* XXI. Præterea primum in noſtro *Matthæo* caput genealogiam & conceptionem Salvatoris abſolvit, in illo de Magis agitur, quod capitis ſecundi in noſtro initium eſt. In *Johannis* capite ſecundo, ſicut vulgo. Diſtinguitur Evangeliſta, nuptiæ in Cana Galilææ celebratæ enarrantur, quæ in priori diviſione caput primum auſpicantur vel implent. Idem de cæteris eſt judicium ſi inter ſe vel obiter conferantur. Nihil nos turbet κεφαλὶς βιβλίȣ in Epiſtola ad *Ebræos*, quod

Beza

Beza caput libri vertit, & *Anglus* interpres, *the beginning of the booke*; principium Libri, & Resenius in nova versione, Forst i Bogeri. Rectius *Danus* vetus & *Germanus*, absolute Librum. In Psalmo enim XL, unde hic textus manavit, מְגִלַּת legitur, Volumen Libri, qui more antiquo apud Ebræos & Romanos convolvebatur, unde presse fontem hunc imitata versio nostra *Vulgaris* novissima à magnis Theologis *Resenio* & *Suaningio* procurata, in Psalmo legi jubet Bogens Rulle. Quod aliis quoque Interpretibus observatum. Ita in Italica versione Deodatus, nel rotolo del libro. Nec denique negotium facessit nobis κεφάλαιον cujus fit mentio Ebr. VIII. 1. quippe quod summam libri significat, unde frequenter in novo fœdere ἀνακεφαλάιωσις pro summa rerum dictarum adhibetur. Sic & Suidæ, κεφάλαιον ἐπί τοῖς λεγομένοις, summa est rerum quæ dicuntur. Nec versibus, sicut nos, sua scripta distinguebant Veteres. Versus quidem Hieronymus nominat, quibus Prophetas distinguit, de colis tamen versuum explicat *Cassiodorus*. Versus, quibus *Ciceronis*, *Aristotelis*, *Zoroastri*, *Lyci*, *Justiniani* opera dicuntur distincta, de lineis potius accipiendi, quam veris versibus.

Unde enim tot myriades versuum? Dubitat de his *Lipsius*, qui videndus, quanquam de versibus in *Justiniano* malit interpretari Vultejus. Auctorum denique indices, qui in libris vel citantur vel emendantur, recentiorum curiosa sedulitas invexit, licet facem prætulerit *Plinius*. Ad illos recurrimus quandocunque de Auctoris cujusdam vel nomine vel sensu occasio emergit. Nomina propria in sacris monumentis obvia nonnulli sibi sumpserunt explicanda. Ex aliis scriptoribus, præsertim antiquis, plures excerpserunt, quæ ad Auctorum, quorum vel fama sola ad nos vel scripta pervenerunt, notitiam spectant. Ætas autem cujusque scriptoris, seu Epocha, in hoc Catalogo maxime consideranda venit, quam plerique in recensendis Auctoribus alto silentio involvunt. Eam seculorum rationem habuit *Bellarminus* in Libro de scriptoribus Ecclesiasticis. *Helvicus* in Chronologia Universali, & *Suaningius* Samoënsis in Danica, passim ad sua tempora Viros claros revocant. *Freymonius* affirmat se in Symphonia Chronologica Jurisperitorum tam veterum quam recentiorum ætates, nomina, mores &c. collegisse. Medicorum ætates sparsim signantur in Vitis medicorum, quibus mul-

multum lucis attulit *Seb. Schefferus* in Introductione ex prælectionibus incomparabilis *Conringii* concinnata. Ante quem *Guolfgangus Justus* Chronologiam Medicorum distinctius tradidit & operosius. Philosophorum ætates consignavit *Io. Iacob Frisius* in Bibliotheca Philosophica. Mathematicos *I. B. Riciolus* in Almagesto tradidit. Ætatem Romanorum Auctorum auream, argenteam, ferreamque ex Pœdia Scioppii per compendium haurimus. In Historicis Romanis similia *Hankius* tentavit. Nos in gratiam Lectorum novo perspicuoque labore una Tabella omnium Facultatum scriptores claros secundum seculorum seriem distincto adumbravimus, publice in Bibliotheca publica suspendenda, ad quam recurrere Tyrones queant quotiescunque ex Capsula aliqua Librum sibi perlegendum deprompserint, ut de vera Auctoris ætate sint certiores. Singularum Facultatum Libri variis Indicibus Lectori cuicunque patent, quos familiares sibi habere tenentur, qui certo studiorum generi se addixere. *Bellarminus* scriptores Ecclesiasticos plerosque ad seculum decimum sextum perduxit, *Saussæus* ad decimum septimum. *Henr. De Gandavo* quoque per *Suffr. Petr. Leovarden-*

sem editus. *Paulus Bolduanus*, *Voetius*, aliique operose sed fere materiarum ordine servato Bibliothecam Theologicam, etiam ex recentioribus adornarunt. Nuperrime prodiit *Dorschei* laboriosum opus in quo notantur omnes, qui quemcunque locum sacræ scripturæ tractarunt. Index ille est specialis in V. & N. Testamentum auctus à *I. Gramsio*. De Juris Consultis *Lorichius*, *Fichardus*, *Gribaldus*, *Freymonius*, *Gentilis*, sunt solliciti. Medicorum scripta *Gesnerus*, *Spachius*, *Gallus*, *Lindanus*, persequuti sunt, Mathematicorum *Vossius*, Politicorum *Naudæus*, aliorum alii. Quis omnes recenseat? Materiam ipsam & verba technica in Libris singularum facultatum occurrentia singularibus indicibus comprehenderunt Doctores eruditi, summe necessariis legenti, si vel Tyro vocabulorum, quibus artes docentur, scientiam desideret, vel in studiis provectiores memoriæ variis occupatæ consulant. Ausim dicere nullius Eruditi Viri vel Tyronis erudiendi Musæum his carere posse, velut Nomenclatoribus. Bibliorum Index quintuplex generalis Leidæ 1623. editus, uti & *Tossani* Index Biblicus Theologo sufficit, cum alterius Lexici Theologici ex Patribus & Theologis seculorum omnium

omnium adhuc defectu laboremus. Juris-Consultis *Calvini* JCti, *Nebrissensis*, *Brissonii*, *Hotomanni*, Lexicon Juridicum pro penu sufficienti inservit. Medici & generalibus Indicibus a *Bartholomæo Castello*, *Rhegino*, *Hanemanno*, aliisque magna sollicitudine congestis utuntur, & particularibus. Inter quos numerari debet Catalogus Plantarum Latinè, Græcè, Germanicè & Gallicè à *Gesnero* conscriptus, *Brunsfeldii* Onomasticon seu Lexicon medicinæ simplicis, *Remacli Fuschii* Nomenclatura Plantarum omnium, quarum hodie apud Pharmacopolas usus est magis frequens juxta Græcorum, Latinorum, Gallorum, Italorum & Germanorum sententiam, cui tamen *Schröderus* Palmam præripuit, *Martini Rulandi*, *Guil. Ionsonii* Lexicon Chymicum, & *Ger. Dornii* Clavis Philosophiæ Chymisticæ, Directorium Practicum *Moroni* a *Seb. Scheffero* auctum, seu Index omnium Observationum Medicarum sparsim editarum. Philosophorum filii gaudent *Goclenii* & *Micrælii* Lexico Philosophico, Geographiæ studiosi Lexico Geographico *Ph. Ferrarii*, *Caroli Stephani*, *Abr. Ortelii*, Poëtæ dictionario *Basilii Zanchii*, *Car. Stephani*, *Natalis Comitis*, Critici Lexico Critico

Rob.

Robbigii Paræi. Philologi tot habent multarum linguarum Lexica, Onomaſtica, Theſauros, Dictionaria, Nomenclatores, ut multitudine laborare potius videantur, quam defectu, licet in Latinis non pauca ad perfectionem deſiderent magna ingenia, *Scioppius* in Conſultatione de Scholarum ratione, *Borrichius* noſter in Diſſertatione de Lexicorum Latinorum Jejunitate. Tandem ut ad generales omnium Facultatum Indices ſeu Catalogos deſcendam, vel publicarum Bibliothecarum Libri recenſentur, vel privatarum. Illi vel ſunt univerſi orbis Literati, vel ſocietatis alicujus, vel Nationum ſingularum. Hi vel in publicum uſum collati, vel ſingulorum bono inſervientes, vel Auctione diſtracti, & ementibus licitantibuſque in Librariis Officinis expoſiti. Utrique vel manu ſeu antiqua ſeu recenti ſcripti, vel typis variis impreſſi. Si ſingulis exponendis immorarer, diem dicendo protraherem, & Auditorum aures fatigarem. Aliunde peti poſſunt, quæ hic negliguntur, ne nimium, tædio Lectorum, excreſcat de Libris Commentarius. Secure quidem jam præterire plura poſſum, cum videam de Catalogis eorumque ſcriptoribus, *Geſnero* imprimis, & prohibitorum cenſura, juſto

or-

ordine, nec minori labore & Judicio *Valentinum Henricum Voglerum* nuperrime Libro ſingulari egiſſe, quem Lectoribus commendo & ipſe mihi propoſuiſſem ſi ante mihi viſus fuiſſet, quam hiſce meis Colophonem adderem. Obſervandum interim de his verbo antequam diſcedam, varium eſſe in Librorum Catalogis Univerſalibus numerandis ordinem ſervatum. Aliqui ſeculorum ſeriei inſiſtunt. Alii per Facultates & materias diſponunt. Nonnulli capſularum ſequuntur ductum & formarum. Plures Alphabeti ordine Auctorum nominibus vel prænominibus incedunt. Priores modi inſerviunt utilitati, poſteriores commoditati. Ibi doctius leguntur tituli, hic citius inveniuntur legendi. De Bibliothecæ noſtræ publicæ Catalogo, ut verbum addam, neſcios Vos eſſe nolo, præter particularem Indicem, qui cuique donario Librario proprius eſt & petentibus idoneus, adornare me communicato conſilio cum Conſultiſſimo Viro D. *Coſmo Bornemanno*, Profeſſore Regio, meo in Academia & Bibliotheca Collega honorando, Generalem omnium Librorum ordine Alphabetico ad morem Catalogi Bibliothecæ Oxonienſis a *Th. James* confecti ſine ullo materiarum diſcrimine, ut quæ-

rentibus Lectoribus statim Auctor quicunque ordine nominis inveniatur. Quo labore defunctus & in lucem publicam emisso, non gravabor, si ad plures annos & curas DEUS vitam viresque prorogaverit, alterum aggredi secundum seriem materiarum, singulis Facultatibus inserviturum. Sicut in priori plus laboris insumimus quam ingenii, ita in posteriori majus in digerendo judicium elucescet, quam studium in scribendo. Quicquid vel hic vel ibi conabimur, communi legentium commodo erit consecratum. Vobis canam, ut olim Tibicen Antigenidas, & Musis.

TH

TH. BARTHOLINI
DISSERTATIO VII.
DE
LEGENDIS LIBRIS.

Judicium de ſcriptoribus ferendum à peritis. Electio ex optimis & neceſſariis, pro cujuſvis uſu vel genio. Ordo lectionis per compendia ſingularum Facultatum. Methodi breviſſimæ Auctores. Virtus interpretum. Obſtacula legentium ex notis. Punctorum origo. An Codici Ebræo coæva. Accentuum myſteria. Veterum ſcribarum notæ, ex primis Literis, earumque ambiguitas. A Juſtiniano abrogatæ. Sigla quid. Notarum celeritas periit. Chinenſium hieroglyphica. Notæ Caballiſticæ. Abbreviaturæ JCtorum, præſertim in allegationibus. Signa Ponderum in Celſo & Chemicorum damnata. Nume-

rorum notæ ex Literis. Zifræ à Mauris introductæ, Basilio quoque usitatæ. In Algebra & Musica notæ. Magicæ periculosæ. Synalephæ vett. scribarumque inscitia vel celeritas errorum causæ. Pandectæ Florentini an authentici. Permutatio literarum in Manuscriptis.

AD portum properamus, vel, ut in Re Libraria maneamus, ad Libri expliciti cornua. De vero legendi Libros modo pauca adhuc restant, quæ delibare necesse nobis est, antequam finem Libro imponamus. Neque enim antea à nobis dicta sufficiunt, nisi legentis judicium accedat, quo à bonis mala dijudicentur, & nobis cum fructu adjudicemus quicquid præclari Volumina Eruditorum pandunt. Multum hic, consilio *Senecæ*, magnorum Virorum judicio tribuendum, aliquid & proprio suo quisque vindicat. Ut filum quasi Ariadnæum nobis quod sequamur in hoc discursu extendamus, judicium, quod legentibus commendamus, ferendum est de scriptoribus, de eorundem tractandi modo, & sensu Librorum assequendo. Bre-

vissimis his capitibus expediemus brevissime quæ de judicio legentium porro necessario dicenda supersunt, sed dicam brevius quam res tanta dici deberet. De scriptorum vita & ætate circumspiciendum judicio perspiculato, an ea doctrinæ sive per experientiam sive ingenii excellentiam magnitudine pollere potuerint ut legentium scopo satisfaciant; nec inter illos numerentur qui quo plus balbutiunt, plura loquantur. Deinde an ea fidelitate res suas chartis commiserint, quam in Doctoribus desideramus, qui invidiæ caussas procul habent. Denique an ea Judicii dexteritate versentur in suscepto argumento quod par sit rebus tractandis. Tandem an ea scribant eaque methodo, qua scribere debent, lectoresque scientia exsatiant & discendi cupiditate impleant. Aliter si scriptores in officio negligentiores deprehendantur, cauto judicio se inde Lectores subtrahant, & ad legendos alios se conferant, qui docte, perspicue & debita fide scribunt. Sed vere *Hippocrates* noster judicium difficile pronunciavit. Sæpe enim cœco judicio scriptores damnamus non intellectos, & inauditos in exilium relegamus. Fatum id fuit *Epicuri*, hominis temperatissimi, quem vulgus mortalium de grege porci traduxit, sive quod

non intellexerit eum de Voluptatibus animi non corporis disseruisse, sive quod ejus doctrinam ex mala discipulorum disciplina æstimaverit. Melius de tanto Philosopho sensit post *Laërtium Gassendus*, cujus præclarum opus de vita & Sententiis Epicuri habemus. Igitur moderatos in judicando nos esse convenit, perlecto integro, non parte, ne nostro indicio velut sorices prodamur. Nec temere ista judicandi libertate utimur, nisi de Auctoribus quorum nos studio addiximus. De Theologis Theologi, de Medicis Medici, de fabris fabri sententiam ferant. Latet post Tabellam Apelles, qui sutoris judicium ultra crepidam sapientis irrideat. Theologorum *Bellarmini*, *Riveti*, *Cocci*, *Brochmanni* nostri Censuras Patrum libenter legimus. *Gentilis*, *Freymonii* JCtorum Clarissimorum elenchum omnium Auctorum, qui in Jure claruerunt, seu Librorum Juris Canonici & Civilis, quis non magnifaciat? Quis de Libris Orientalium Linguarum sincerius judicet, quam istarum peritissimi *Buxtorfius* & *Hottingerus*? De Libris Græcorum sententiam *Leonis Allatii* Græci laudamus. Politices doctrinæ scriptores nemo melius *Naudæo* commendaverit, qui in aula Romana tot annos cum plausu

trivit.

trivit. *Gesnerus*, ille multiſcius & in Re Medica verſatiſſimus de ſcriptoribus Medicis judicium haud contemnendum tulit, nec inglorie in campo deſudavit ex *Conringio Schefferus* Medicus ex Medico. *Hippocratis* ſcripta ad cenſuram vocarunt Medici exercitati & Literati *Mercurialis* & *Lemoſius*. De Romanis ſcriptoribus antiquis tot Criticorum judicia accepimus, ut vel minimi nævi ſint animadverſi, & quomodo ſint corrigendi *Robortellus* fuſius deduxerit, ipſe non ex trivio Philologus, ſed, ſi *Thuani* judicio ſtamus, qui majorem ſcriptis de ſe opinionem excitavit, quam implevit. De Hiſtoricis Romanis antiquis judicia *Sigonii*, *Bonifacii*, *Voſſii*, *Conradi Piceni* junioribus commendamus, nec minus judicia de Rerum Romanarum ſcriptoribus, quæ ex doctioribus congeſſit peculiari Opere *Martinus Hankius*, à *Q. Fabio Pictore* auſpicatus, qui ante Chriſtum 223. annis vixit, & in *Freinshemio* deſinens, quem fata 1660. Heidelbergæ mortalibus eripuerunt. A cujus erudita manu etiam de aliarum gentium ſcriptoribus judicia expectamus. *Verderius* plerorumque Auctorum veterum cenſorem egit, ſed cum rigidior fuerit, aliorum cenſuras effugere non potuit. Ita quippe temperanda judi-

cia nostra, ne de aliis judicando, judicia acutiorum incurramus. Ex æquo judicio sequitur electio meliorum scriptorum. Hoc cujusque studium erit, ut eos cum judicio eligat, quos instituto commodos noverit. Sœpe dictum memini, nec repetere erit tædiosum, multos pervolvendos, paucis insistendum, iisque melioribus, qui ita docent, ut discant Lectores. Qui vero eligendi ex tanta Auctorum multitudine, quibus assuescas cupidum doctrinæ pectus, brevi pagina dici nequit. Opera hac egregie defuncti sunt non pauci, qui de ratione studiorum Libellos conscripserunt. Et duces in hoc itinere studiorum eos quisque deliget quos sibi maxime profuturos Doctiorum consilio & judicio perspexerit. Non quid rerum perversi judices, nec quid bajuli aut operarii, sed quid homines doctissimi & in hoc vel illo studiorum curriculo versati sentiant eligendum ad imitationem. Ex multis igitur optimi, ex optimis necessarii eligendi, quos vel proprium studium, vel meliorum judicia commendant, vel genius peculiaris amat, & optima quandoque legendorum dux natura. Sœpe enim inter scriptores & Lectores ea est studiorum voluntatisque tacita quædam conspiratio, ut ad hos magis ferantur ducanturque

que, quam illos. Hinc breves Commentarios quidam expetunt, quibus vel ocium anguſtius, vel genius capacior ad capeſcenda ea quæ breviſſime traduntur, alii per pluſculas periodos verborum ſententiarumque longo ambitu ad rerum cognitionem perducendi. Omnium artium Libri aliter ab iis tractantur, qui eas ad uſum transferunt, aliter ab aliis, qui ipſarum artium tractatu delectati, nihil in vita aliud ſunt acturi. Non peto ut mihi dicenti credatur. Credite *Craſſo* apud *Tullium* ingenio minus craſſo. Huic ingeniorum diverſitati aptandi Libri, commendandi Auctores, ſeligendi ſcriptores; Sicut ex vario nervorum ſono in fidibus varius animorum motus cernitur, ut hic gravi, ille acuto afficiatur, ſic pro captu Lectorum Volumina explicanda. Ad ſeligendas quoque Librorum legendorum editiones, quas vel typi vel editores commendant, animum advertere decet, ſeduloque cavendum ne primæ præferantur poſtremis, in quibus ſœpe ſententias Auctorum mutatas vel illuſtri aliquo augmento ditiores reperias. Ordinem legendorum illi definiverunt, qui Rationem Studiorum in ſingulis facultatibus per partes docuerunt, hic neutiquam repetendi. Suos quiſque Doctores adeat. Ad me ſi ventum fuerit,

Tyrones Medicinæ & Artis filios ad *Jac. Sylvium*, *Campegium Lindanum*, *Kyperum*, *Rhodium* noſtrum amandabo, ut de ordine legendi Medicos Auctores conſilia petant. In univerſum ſuadere omnibus, cuicunque ſtudio addictis, intermittere non debeo, ut à compendiis legendis exordiantur, ſenſim ad majora Volumina adſcendentes. Quo pacto memoriæ ſine ambagibus conſulitur, animuſque brevem totius artis ideam concipit, poſthæc plenis majorum voluminum foliis amplificandam. Leguntur Libri, ut picturæ, aliter ab artificibus, à tyronibus aliter. Hi ut diſcant artem per compendia, illi ut de arte judicent. Utrique primum intuitum diffundunt in generali picturæ ſpecie & ſimilitudine contemplanda, mox hi colores & umbras, & veſtes, & alia ornamenta contemplantur, illi ulterius judicio progreſſi proportionem partium, colorumque mixturas examinant. Sic ſacris ſtudiis initiandi *Catechesin* velut Fidei Chriſtianæ Epitomen menti imprimunt, antequam ad ipſa Biblia evolvenda, Patres, Commentatores, Caſuiſtas & Polemicos accedant. Juri Romano operam navaturi *Gothofredi* Epitomen inſtitutionum, Iſagogen ad Inſtituta Pacii, principiaque Juris percurrunt, antequam ad Inſti-

ſtitutiones Juſtinianeas, Pandectas, Codicem, Feudalium Libros, Conſilia & reſponſa Prudentum Juris Conſultorum ſe accingat, & *Lancellotti* Inſtitutiones præmittunt Juri Canonico. Medicorum παῖδες ab *Hippocratis* Aphoriſmis brevibus illis & nervoſis auſpicia capiunt, in quibus plerarumque medecinæ partium rudimenta traduntur, ſed quia tyronibus ſubobſcuri videntur, ſimul inſtitutiones *Fernelii*, vel *Liddelii*, vel *Heurnii*, vel *Sennerti* minores vel Wormii noſtri, jungunt, donec ad ipſum *Hippocratis* Corpus, *Galenum*, *Avicennam* perveniant, Morborum particularium ſcriptores alios, Conſultatores & Obſervationum immenſas Pandectas. Per reliqua ſcientiarum artiumque genera decurrentibus eadem legendi methodus pro norma erit, ne volare incipiant, quam repere didicerint, & in vaſto Oceano mergantur nondum in alveis natare docti. Eruditis ordinem legendi proprium cujuſque judicium & ſuſceptæ materiæ penſum præſcribit, quibus nec præcepta damus, nec leges ſancimus. Nec tamen illi quanquam majoribus pares, à Compendiis abhorrent, memoriæ famulantibus. Concilia quippe in Epitomen à *Caranza* contracta ſervant Theologi, *Lacunam* Galeni Epitomatorem Medici

laudant, *Vigelii* Methodum Juris non fastidiunt Jurisperiti, nec *Blendelium Rolfinciumve* Chymiam in Artis formam compendiose redigentem Chemici spernunt, nec *Veslingii* syntagma Anatomicum, nostrique *Parentis* Institutiones Anatomicas, non semel a nobis auctas & illustratas docti Prosectores negligunt. Historici *Florum*, *Justinum*, *Jonstonum*, Politici *Lipsium*, *Arnisæum* in pretio habent. Philosophi Peripatetici Præcepta *Parentis nostri* non aspernantur, nec Platonici *Acanthium*, nec Stoici *Lipsium* aut *Scioppium*, nec Epicurei *Gassendum*, nec Carthesiani novissimi *le Grand*, nomine magnum Libro parvum, nec denique Mathematici Compendia sua respuunt, inprimis Systema Mathematicum *Keckermanni* & nostri *Hilarii*. Ad pompam alios servant, ad usum quotidianum alios, sicut in Vestiario ad festos dies vestes pretiosæ suspenduntur, ad profestos dies viliores tunicæ, & in Armario arietes obsidionibus, fundi & pugiones levioribus velitationibus destinantur. Sic ordines suos servat eruditio & legendi ratio, pro cujusque genio, ætate, indigentia. In quibus cum fructu, non voluptate seligendis, maturo judicio per usum, studium & naturam acquisito est opus, si prudenter legere & lectis sapienter uti velis;

lis, ut judicioſus tandem Lector & aſſiduus, velut apud *Tullium* domus Juris Conſulti, totius oraculum ſit civitatis. Non cumulabo præcepta de modo electos Libros legendi, ne poſt ampliſſimam aliorum meſſem vili Specilegio moleſtus fundi Dominis videar. Conſulantur magna ſeculi lumina, *Grotius, Voſſius*. In ſtudio Theologico *Gerhardus Parenſque* noſter memoriæ beatæ præiverunt ſtudioſis, poſtque eos non pauci, inter quos præfero *Voëtium* & *Crocium*. In jure olim *Caccialupus*, recentior *Vultejus*, noviſſime *Mæſtertius* & *Thyſius*, amici noſtri, compendio negotium abſolverunt. In Arte Medendi *Parens noſter* Tyrones manuduxit. Ante illum Joh. *Heurnius*, &, qui Parenti ſucceſſerunt in hac palæſtra, *Lindanus*, *Horſtius, Kyperus*, partibus ſuis defuncti ſunt. De libris Hiſtoricorum legendis *Cambdenianus*, *Bodinus*, *Whear*, &, qui hos præceſſit *Magnus Baſilius*, omne punctum tulerunt, ſicut *Reineccius* & *Blondellus* ad hiſtoriam ſacram propius accedentes. Quis ſingulos enumeret, qui in legendis aliarum ſcientiarum Libris conſilia ſua non inviderunt poſteritati? Docuerunt hæc & alia multi fidelius, quam prompte diſcuntur à Tyronibus, qui vagas ſubinde lectiones certis

& feriis anteponunt, nefcientes quantas fecum vires bona methodus ducat, unde plurimi nomen tantum librorum ufurpantes in externis fubfiftunt, & ignorare coguntur quid interiori nucleo valeant. Me fi audiunt, verbo dicam: Cum delectu Libros eligant, & legant cum judicio, apes imitati, quæ vagantur quidem, fed flores ad mel conficiendum idoneos carpunt, non fœtidos, deinde quicquid attulere difponunt ac per favos digerunt. At fiquidem pauci funt, qui tanta rerum omnium intelligentia muniti, fibi tantum confidant, ut nullo egeant, aut proprio cortice in rapidiffimis fluminibus fciant natare, autor fum, ut in legendis Veterum monumentis Lexica propria, de quibus pronuper aliquid monuimus, femper ad manus fint, & Commentarii Virorum eruditorum, quorum uberrimus in omni fcientia eft proventus, Interpretefque confolantur. Sed ex his multis optimi advocandi, qui Auctorum textus explicant ex mente Auctoris, ficut in *Hippocrate* verfati funt *Hollerius*, *Duretus*, *Martianus*, non ex propria onerent torqueantve, laudemque multiloquentiæ affectant, quo nomine Galenus male audit, non veritatis, non auctoris, non doctrinæ, non denique Lectorum
cupi-

cupiditati velificantur. Singulos percurrere nec libet jam, nec licet. Dabitur alias occasio, quando loculi Bibliothecæ publicæ excutiendi nobis sunt, ut de multis quæ occurrerint, breviter pauca dicamus. Jam enim in generali Librorum lectione occupamur, de qua hactenus satis, sed velut in idea, videmur in publicum protulisse, si prius obstacula quædam removeamus, quæ in Lectionis progressu Lectorem remorantur. Passim in Manuscriptis veterum Codicibus & Libris impressis, præsertim in Typographiæ incunabulis, notæ quædam occurrunt, quarum explicatio paginam hanc nobis absolvet. Non sermo est de linguarum characteribus cuique genti propriis, sed de Notis, quæ vel periodos distinguunt, ut comma, colon, punctum, vel vocabulis adduntur ut accentus, vel voces contrahunt per solas literas & signa, vel rem quandam integram designant more Ægyptiorum, quales Medicis & Mathematicis adhuc in usu sunt. Accurata sermonis distinctio per commata & puncta, quæ in Libris nostris conspicitur, apud Veteres non fuit observata, qui vel solo puncto utebantur, vel nullo. Solo puncto vel singula verba separabant, sicut Inscriptiones Romanæ adhuc docent,

vel

vel periodos. Ubi plena ſententia finitur, punctum ad ſummam literam ponitur, ubi non multum ſupereſt de ſententia, punctum ad imam literam locatur ubi fere tantum de ſententia ſupereſt, quam præceſſit, & tamen, ut loquitur *Donatus* Grammaticus, reſpirandum eſt, punctum ad mediam literam poſitum. Quos punctorum ſitus varios ſecuta ſunt, neſcio quando, comma, colon, punctum ſolum. In Manuſcriptis deſiderantur, etiam in *Pandectis Florentinis* rara, in primis editionibus non ſemper comparent. Sine ulla Punctorum diſtinctione Inſcriptiones quoque Romanæ hodieque extant. *B. Hieronymus* primus in Bibliis vel verſus vel cola verſuum deſignavit, ſicut & ipſe fatetur & de eo teſtatur *Caſſiodorus*. Vocabulis ſingulis adduntur puncta ſeu accentus; Ebræis præſertim & Græcis. Romanis quoque fuere olim frequentiſſimi accentus, notæ vocum, voculationes & moderamenta dicta. Apud Græcos ante Pythagoram ignoti. Puncta Ebræorum ſeu accentus recentiores Lege Moyſis creduntur, a Maſorethis ſeu Thalmudiſtis quingentis poſt Chriſtum annis inventi. Sed textui eſſe coævos probat *Buxtorfius*, *Wasmuth*, & alii multi contra aliter ſentientes, inprimis

Ca-

Capellum, *Waltonum*, *Vossium* juniorem. Rabinorum recentiorum scripta iis plerumque carent, & nonnulli adhuc Codices Ebræi Bibliorum. Unde *Gilb. Genebrardi* Εἰσαγωγὴ ad legenda sine punctis Ebræorum & Orientalium scripta, Lectoribus inserviet, uti & *Joh. Buxtorfii* Instructio ad lectionem Rabbinicam absque punctis vocalibus. Hinc ex Accentibus Ebræorum mysteria multa eruere sategerunt *Erpenius*, *Sam. Bohl*, & nuper *Wasmuth*, Literaturæ Ebraicæ periti Doctores & Clarissimi. De ratione vero legendi voces Masoræ decurtatas & abbreviatas idem *Buxtorfius* in Tiberiade, seu Commentario Masoretico tradit more suo, hoc est accuratè. In Græcorum Latinorumque Accentibus explicandis parcam chartæ, sive illi syllabarum brevitatem & longitudinem exprimant, sive dimensiones in altitudine, latitudine & longitudine metiantur, sive modos distinguant, nam hæc etiam trivialibus nota sunt & elementariis. Majori legentium obstaculo notæ per solas literas, vel signa, vel abbreviaturas verba contrahunt. Non scripturæ elegantiæ, sed celeritati per notas, scribas olim studuisse *Galenus* noster fidem facit. Et cum notarum usus exolevisset, scribendi facultatem exercentes, ut celeriter dicta comprehenderent,

quædam verba atque nomina ex communi consensu primis literis notabant. Quod in nominibus, prænominibus, legibus publicis, Pontificum monumentis, Jurisque Civilis Libris diu mansit. Fuêre istæ notæ literariæ initio pauciores, deinde in immensum excrevêre, ut scripto eas comprehendere putarit necessarium *Valerius Probus* in Libello de interpretandis Romanorum Literis, ubi primis Capitibus XXI. ordine alphabetico, publicas has literas in monumentis Romanorum usitatas recenset & explicat, reliqua capita de variis Romanorum nominibus, notis ac literis singularibus in Legibus & Plebiscitis, in Actionibus in Edictis perpetuis, insumens. Quanquam vero scribendi compendium facerent, cum v. g. S. P. Q. R. Scriberent, pro Senatu Populo Que Romano; ambigua tamen lectione & Lectores intricabant, & non raro fallere observati, ut ignorabiles has literas, sicut apud *Apulejum* veniunt, singulari dictionario *Tullius* feratur exposuisse. Ambiguum certe Lectorem reddunt & suspensum, cum MTR de Matre & de Matertera accipi possit, Præt. significare queat & prætorem & præterire. Quæ literarum similitudine cum res diversissimæ notentur, non raro decipiendi Lectorem occa-

caſio nata, ſicut manifeſtum eſt ex Hiſtoria *Rutilii* Juriſconſulti : Scaurus quippe abſolutus crimine ambitus, in Rutilii accuſatoris ſui tabulis oſtendit has literas, A. F. P. R. eaſque ſic interpretabatur, Actum Fide Publii Rutilii. Rutilius contra ſic Ante Factum, Poſt Relatum. C. Cannius vero, qui Rutilio aderat, exclamavit neutrum ſignificari, ſed illud, Æmilius Fecit, Plectitur Rutilius. Hinc cum in Libris Jurisperitorum frequentius legerentur magna Rabularum fraude & clientum pernicie, *Juſtinianus* abrogare coactus eſt, eandem pœnam falſitatis conſtituens adverſus eos, qui in poſterum Leges ſuas per ſiglorum obſcuritates auſi eſſent conſcribere. Omnia enim, id eſt & nomina prudentium & titulos, & Librorum numeros, per conſequentiam literarum voluit, non per ſigla manifeſtari; ita ut qui talem Librum compararet, in quo ſigla poſita eſſent in quocunque loco libri vel voluminis, ſciret inutilem ſe eſſe codicis dominum; neque enim licentiam aperire ſe ex tali codice in judicium aliquid recitari, qui in quacunque ſui parte ſiglorum haberet malitiam. Sigla vel ſingla dicta à voce ſingula, ſicut explicat *Cujacius*, & ex textu Juſtiniani evidens videtur, quicquid de Sigilio ſcribat *Gregorius*

Tolosanus. Licet & siglum, illo interprete, si pro nota accipiatur qua intelligitur plus esse intelligendum quam expresse ad longum, ut dicunt, scriptum sit, pro singula litera capi possit. Certe apud *Valerium Probum* singlæ de Literis sumuntur & singulas literas expresse manuscripti & Libri editi habent ab *Ernstio* nostro in notis collati. Nec in Romano & Veneto Codice συνκοπὴ aliud notat, quam totius verbi in una litera coutractionem, qua Librarii in scribendo uti solebant. Nisi siglæ de literis quæ præter literæ vocisque significationem, suo signo rem totam notabant, accipiantur. Signa enim alia inter scribendum adhibebant veteres, præter literas, ne intelligerentur ab aliis, quæ signa iccirco a literis distinxit *Sidonius Apollinaris*, & pro nomine posuit *Naso*:

Scis bene cui dicam positis pro nomine signis?

Ciceroni σημεῖα vocantur, per quæ ad Articum suum de Legatis scripsit. His signis Notarii in scribendo tanta celeritate excipiebant dictata, ut volare per cereum æquor, h. e. in pugillaribus cereis, dicantur *Ausonio* & præpetis dextræ fuga loquentem prævenire. Horum beneficio & compendio citata oratio excipiebatur, ut loquitur *Seneca*, & angusta pagina Libri vasti arctabantur. De

Ilia-

Iliade *Homeri*, quæ verſus habet unum & triginta mille ſexcentos ſeptuaginta, prodidit memoriæ *Solinus* notis ſcriptam adeo fuiſſe brevem, ut nucis unius teſtulis geminis tota clauderetur, quod minutiſſimis characteribus curioſos vidi in aliis imitari velle, ſed impar fuit congreſſus Achillis. Periit enim hoc ſcribendi genus per notas, quanquam alibi in Bibliothecis extare adhuc libros harum notarum, fama acceperit *Lipſius*, quos edi optavit, cum dolendum ſit artem utiliſſimam periiſſe, reparabilem tamen, ſi libeat adniti. Ad has ſigna Ægyptiorum Hieroglyphica pertinent, quorum guſtum nobis dedere *Kircherus* & *Bangius*, & Characteres Chinenſium, quorum ſinguli rem totam denodant, vix à *P. Martinio*, qui ætatem in China conſumpſit, explicandi, cum numerum Sexaginta millium ſuperent ex calculo Mandeſloviano. Notas ſuas ſcriptores ſinguli habent, quilibet in ſuo ſtudiorum genere, quibus artium ſuarum ſecreta & abditos ſenſus occultant, vel literis ſolis, vel ſignis illiteratis. Caballiſtici Doctores Ebræorum in ſingulis ſyllabis & literis Codicis Sacri myſteria quærunt, *Danielem* Prophetam imitati, qui Mene, Thecel, Phares ſic eſt interpretatus, ut ſingula verba ſingulas ſententias in-

dicarent. Iidem initiales folas literas pro toto contextu ponunt. Et *Divo Cypriano* dicitur auctum esse *Ciceronis* Lexicon de Notis, ut eclesiasticis juxta prodesset & profanis ad arcana celanda. Juris Consultorum Libri Notis olim scatebant, quas à literis distinguit *Brissonius*. Eas vero propter pessimum abusum abrogatas, ex *Justiniano* Imperatore monuimus. Pauca adhuc vestigia supersunt, clientibus innoxia, imperitis tantum crucem figentia. Modum legendi Juris abbreviaturas singulari libro *Anonymus* detexit seculo superiori Parisiis apud Guil. des Boys editus, quem in Bibliotheca Academiæ inveniet quisquis in his erudiri cupit. Servantur duæ notæ literales ff & D, quæ Pandectas seu digesta significant. ff. ex Græcorum π ab indoctis scribis depravatum, quo signo cum accentu circumflexo Pandectæ olim scribebantur, vel quod literæ geminatæ perfectionem denotent, vel quia per duos Imperatores Federicos ruminatum & digestum sit jus. D. autem ex prima vocis Digestorum litera remansit, sicut ex Codice C. Paragraphus quo sententiæ distinguuntur, vel magnus est vel parvus indeque duplici signo distinguitur. Nam parvus paragraphus niger est de encausto hac forma §, qui debet legi cum

sua

determinatione ſequenti, à paucioribus θέμα etiam vocatur, ex cujus vocabuli litera initiali θ ſignum illud § profectum quidam affirmant. Hic autem communiter ponitur in gloſſis vel in ſummis recollectis. Magnus Paragraphus ſic ſcribitur ¶, colore alio, nempe rubeo, vel flavo. Hic legi non debet, licet in legendo quando invenitur, pauſare debeamus, per eum enim textus & ſummæ diſtinguuntur, ne fiat in legendo confuſio. Vrevius recentiores dicta comprehendunt, ut Tituli ſeu capita habeant paragraphos ſuos, quibus res ſubjiciuntur, & rubrica notabantur illi: Nigrum illud ſit quod titulo ſubjicitur & explicatur. In allegationibus quoque abbreviationes amant Juriſperiti, quas noviſſe ex re erit ſtudioſorum, ne vel in legendo aberrent, vel in ſcribendo derideantur. Totum artificium in eo conſiſtit, ut quando allegatur aliquis textus Juris primo ponatur nomen Libri ſive Digeſtorum per duplex f, ſive Codicis per C. ſive Feudorum, poſtea titulus vel rubrica: deinde apponatur Lex illius tituli cum ſua determinatione vel numero ſequenti. Et ſi Lex ſit longa, ponatur § primus, vel ſecundus &c. Exempli gratia: ff. de damno infecto, l. ſi finita, §. ſi quis autem. Cujus abreviationis

nis hæc est significatio : In Libro Digestorum, sub titulo de damno infecto, in lege quæ incipit, si finita, in paragrapho, si quis autem illius legis. Similibus exemplis ex Codice, Authenticis, Feudis, Juris Canonici Libris rem hanc illustrant alii. De his enim JCti sint solliciti. Nos Medicos curamus, quorum Libri signis technicis referti conspiciuntur, quorum origo & derivatio obscurior. In primis mensurarum & ponderum varios characteres excogitavit solertia Medicorum multis retro seculis numeranda, quos ex variis veterum monumentis & nummis in unum collegit *Rhodius* noster in disputatione posthuma de ponderibus vett. Medicorum, studio nostro non ita pridem luci donata. Parcior tamen in his notis *Hippocrates* prudentia inclytus, apertis nominibus pondera & mensuras in Operibus suis tradere maluit, quam notis dubiis. Liberator *Celsus*, communem errorem erraturus, Artis Medicæ arcana signis non vulgaribus prodidit, sed posteris semet incaute obscuravit. Notæ enim illæ, sicut optime disseruit *Rhodius* noster, vel diuturnitate ævi obtritæ ac deletæ, vel Librariorum negligentia aut temeritate mutatæ sive transpositæ, vel sæpe infelici Correctorum manu vitiatæ,

aut

aut Typographorum ignoratione penitus omiſſæ, innumera, in Celſum alioſque Medicos antiquos παραγράμματα invexere. In Libris recentiorum Medicorum vix alia ſigna retinentur, præter pondera, etiam Pharmacopolis lippis & tonſoribus nota, qui ℔ libræ eſſe notam, ℥ Unciæ, ʒ Drachmæ ℈ Scrupuli, gr. grani, haud ignorant. Nec latet illis, quid ana, p. æ, quid q. s. quid ſ. a. in Medicorum ſchedulis ſibi velint, ut ex ſingulis partes æquales, vel quantum ſufficit, ſecundum artis præcepta in componendis medicamentis ſumatur. Non parum tamen detrimenti & Scriptores Medici & Tyrones lecturi ex notis iſtis capiunt. Nam Typographorum Scribarumque incuria aut inſcitia facile notæ confunduntur & depravantur, unde Medico Auctori infamia, Tyroni male ſigna diſtinguenti & ægris exitium manet. Chemicorum ſcripta his quaſi floſculis nimium ſuperbiunt. Tot ſignis elementa, metalla, mineralia & artis pyrotechnicæ opera involvunt, ut integro Commentario indigeant, & Oedipo Sphingis ænigmata ſolvente. A. Jove ſummo in caput mortuum deſinunt. *Crollius*, *Schröderus* plerorumque ſignorum Chemicorum explicationem tradiderunt, magno præmio Lectoribus

commendandi. Sed legenda omnia & noscenda, ut Libri Chemicorum intelligantur, non imitanda. Quippe male expressa signa vel non satis cognita, multis vitæ periculum accelerarunt, exempla, quæ terreant, in recenti omnium memoria versantur, cum signum Mercurii vivi, appendice fatali addita in sublimatum degenerans innocentissimum puerum misere non ita pridem Rœskildiæ jugulaverit. Unde sapientissime in nuperis Constitutionibus Medicis sancivit *Augustus* Rex noster, ut integris Literis, non signis, medicamentorum formulæ scriberentur. In *Hippocratis* Epidem. notæ occurrunt, quas *Galenus* in Comment. negat ab ipso Hippocrate adjectas, non male tamen additas *Vallesius* censet. Formulis suis Medici præfigunt R, quod Recipe notat, seu, ut loquitur *Scribonius*, accipe. Veteres tamen ignorant hanc abbreviaturam. Nam hanc notam antiqui Librarii adponebant ad locum cui aliquid deesset ad sententiæ integritatem, quod requiri deberet, & investigari. Ita quippè notatur in veteribus Libris R. Eodem modo illud R. apud *Plinium* aliquando in textum irrepsisse judicat *Salmasius*. Mathematicorum signa vel in cœlo finguntur, vel ex sublunaribus efformantur. Signa Zodiaci & Pla-

Planetarum monſtrantur in Calendariis, & vulgo ſunt notiſſima. Numerorum notæ apud Ebræos, Græcos & Latinos ex Literis deſumptæ. De Numeris eorumque Notis apud Romanos res inter omnes confeſſa eſt, quod omnis quanquam numerus ex *Boëtio* per figuram unitatis repræſentari deberet, ut denarius per decem unitates, novenarius per novem, & ſic de aliis; tamen quia hoc pareret faſtidium, inſtitutum fuerit, ut omnis numerus uſque ad quinarium per figuram unitatis repræſentaretur, ut unitas per I, Unum. Binarius per II. duo. Quinarius per V. quinque. Denarius per X, decem. Et notari probe monet *Probus*, quod quantum addit compoſita litera I ad X, tantum demat ei præpoſita. Plura hujus notæ apud ipſum *Probum* legantur. De Græcorum notis Arithmeticis fuſius agunt *Herodianus*, *Hadrianus Amerotius*, aliique. Sex illi tantum literis alphabeti in deſignandis numeris utuntur, ΙΠΔΗΧΜ, quarum I. unitatem ſignificat Π πέντε, h. ê. quinque, Δ δέκα decem, Η ἕκατον Centum, Χ χιλία mille, Μ Μυρία decies mille. Quæ omnes præter Π, uſque ad quaternarium multiplicantur. Decadum vero, Centuriarum & Chiliadum ac Myriadum quinarios hæc elementa ΔΗΧΜ literæ Π

 in-

inclusa significant, ut Δ inclusum in Π, efficiat 50, H inclusum in Π 500, X inclusum in Π 5000, M inclusum in Π 50000 & ita porro. Sed Zifræ, seu Barbaricæ Arithmeticorum notæ, quibus vulgo utimur, ab Arabibus sunt inventæ seu à Mauris, unde ad Hispanos, qui Maurorum imperio fuerunt subjecti, & denique ad omnes Europæos pervenerunt, primo dissimiles hodiernis, posteà avorum memoria, hac forma interpolatæ, quæ nobis in usu. In Oriente tamen notas etiam arithmeticas in usu fuisse olim ex *Cedreno* apud *Basilium* liquet, qui notarum loco literis uti jussit, quas etiam rustici legere possent, in quem finem de suo sumtus in chartas, literas atque Scribas ipse suppeditavit. Sic amarunt alterna numeri vel literis vel notis expressi. Recentiores Arabes numeros ab Indis mutuatos scribit *Erpenius.* In Algebra speciosa cum Zifræ antehac essent adhibitæ, *Cartesius* literarum notas substituere maluit, quarum significationes ex ipso Auctore ejusque interpretibus *Scoteno*, *Beauneo*, & fratre nostro *Erasmio Bartholino* peti debent. Quibus *Renaldinus* addi potest. De notis Musicorum, à *Guidone Aretino*, vel antea à *Beda* inventis, nihil attinet hic loqui, quarum differentiæ Musicis nostris notio-

tiores sunt quam mihi. Nec notas Magicas hac pagina dignabo, à *Cornelio Agrippa* aliisque curiosæ artis fautoribus propagatas, quas consultius ignoramus, quam damno salutis discimus. Nam à Librorum istorum lectione prorsus abstinendum, quia occultis notis pactum cum malo spiritu initum produnt, scientiam doloso cineri occultantes. Noluimus tanto periculo artes absconditas mercari. Videntur quidem innoxiæ notæ sed secum tacito consensu Dæmones vehunt. Id quod suo damno studiosus quidam expertus est, quem ferunt, cum in absentia Agrippæ in Musæum uxoris indulgentia admissus, occultas notas in Libro isto obvias lectitasset, ab homuncione cujus formam Dæmon assumpserat, qui se vocatum dicebat, faucibus præclusis fuisse suffocatum, pessimè mali Libri curiosa lectione mulctatum. Notæ autem quibus Veteres in Librorum compendiis gaudebant, verba & syllabas contrahentes, non tam Auctorum arti quam scribarum festinationi sunt adscribendæ. Illi in metro synalæphas nonnunquam amarunt, qualis in *Catullo* multas *Scaliger*, & in *Plauto Scioppius* observarunt, v. g. hoceano S', id est oceano se, frustr'es, id est frustra es, supersed' istis, h. é. supersede istis, & quæ hujus census plura occurrunt. Horum vero celeritati plures errores imputandi, passim in Manuscriptis obvii, vel abbreviationes. Hinc etiam præcipuam causam variantium in Auctoribus utriusque linguæ lectionum *Conr. Rittershusius* accersit, quod Librarii, qui ex librorum descriptione victum sibi quærebant, inscitia, ruditate vel incogitantia, vel non intelligerent, quæ scriberent, & ita sæpe nobis monstra verborum, trajectis perturbatisque literis, syllabis, dictionibus procuderent: vel quod etiam in-

intelligentibus sœpe manus mentem in scribendo præcurreret; quodque semel scripta, vitandæ causa deformitatis, & ne quid pretio librorum decederet, delere nollet. Ex hac Librariorum imperitia vel verborum contractione, transpositione & varia Auctorum loca corrigenda judicavit *Fr. Robertellus*, & exemplis illustravit, qui de hoc argumento legendus est. Literati tamen Librarii in describendis Auctoribus celeritati studentes sine errore aut ignorantia abbreviaturis plusculis verba contrahendo Lectoris promptitudinem remorantur. In Manuscriptis Longobardicis istas offendimus abbreviaturas, alibi colligendas, quas servatas auctasque videmus in primis Editionibus Auctorum ad exemplaria Longobardica, quæ alioquin optima, excusis, & in vastis Theologorum Scholasticorum, Juris Glossatorum & Avicennæ Interpretum voluminibus, quæ hodieque in Bibliothecis asservata cum tædio leguntur. Non istis characteribus ipsi Auctores Romani sunt usi, sed quadratis & cubitalibus, quales Inscriptiones Romanæ habent. Nusquam tamen talia Volumina extant, neque ab ipsis Auctoribus scripta, quantum ego quidem viderim. Perierunt tot olim bellorum motibus, & urbium incendiis à Barbaris, Gothis, & Longobardis, ut vix paucorum manibus exarata effugerint publicas ruinas, ad quorum normam deinde usitato charactere Longobardico in claustris Monasteriorum scribæ, postquam *Carolus* Magnus halcyonia, pulsis Italia Longobardis, procurasset, certatim plurimorum copiam fecerunt. Quibus deinde successerunt ante Typographiæ natales alii in Italia scribæ, qui minutiori charactere cursoriaque manu Manuscriptos Codices, à prioribus ætate & elegantia diversos exararunt. Si autographa ve-

veterum ad noſtram ætatem perennaſſent, ingenti Criticos onere ſublevaſſent, inemendandis Longobardorum & Scribarum poſteriorum erroribus occupatiſſimos. Ex illis *Plinii* tempore ſuperfuerunt nonnulla. Et *ἀυτόγραφον Sophoclis*, *Euripidis* & *Æſchylis* ab Athenienſibus prece & minis pro Bibliotheca ſua *Ptolomæus* Ægypti Rex obtinuit. De Pandectis Florentinis *Marſilius Ficinus* judicat proprie fuiſſe ab ipſo Juſtiniano compoſitos, neque ſolum transſcriptos, ſicut teſtatur manu propria in calce Tomi primi Pandectarum. Fateor magnam antiquitatem præ ſe ferre iſtas membranas, majuſculis etiam characteribus ſcriptas, adeoque non ſine veneratione à nobis aliiſque inſpectas: ſed manu Imperatoria, vel ejus ſeculo ſcriptas conjectura tantum *Ficinus* aſſequutus videtur, licet ipſe interfuerit, cum A°. ſalutis 1486 reperirentur. Erroribus enim variis ſcatere deprehendit *Anton. Auguſtinus*, qui beneficio Magni Etruriæ Ducis penes ſe hunc Codicem diu habuit. Præter abbreviationes frequentes Longobardica Manuſcripta etiam literarum permutatione varia ſcatent, ex qua ſenſus non raro dubius, lectio varia, & contentionis occaſio inter Criticos naſcitur. Collegit ea ordine abecedario *Scioppius* de arte critica, ſicut in variis manuſcriptis invenit, ut emendandi Auctores facem Eruditis accenderet. Nam, ut à primo elemento ordiar, literam a paſſim obſervavit ſcriptam pro d, ut avorum pro duorum, pro e, ut potaſſe pro poteſſe, pro i, ut ante pro inte, pro o, ut calles pro colles, quom pro quam, pro u, ut amor, lacus, latilant, pro humor, lucus, lutilant, cum ægre in veteribus libris a ab u internoſcatur. Sic per ſingula literarum elementa progreditur magnus ille Criticus

cus, docetque porro in Manuscriptis hujus modi multa esse corrupta, omissa, supervacua, transposita vel dictantis vel scribentis culpa, hujusque negligentis, Characterum similitudine decepti, & compendiosa scriptura utentis. In compendio enim hoc nonnunquam literam aliquam majusculam poni, quæ innuat se à lectore prorsum vel retro repeti debere, quo nihil in *Pandectis Florentinis* sæpius occurrit. Sic apud Apulejum *Stewechius* scribit, in lemurES reformant, pro in lemures se reformant. Ipse *Scioppius* apud Petronium, TrimalcionIS copanta est, pro Trimalcionis Sycophanta est. Sic MS *Symmachi*, SaTEmporis pro sat temporis. Præco in Manuscripto *Camerarii* Bacchidis pro pr' co id est pro æquo. Ita in *Pandectis Florentinis* in l. LII. Librorum § ult. de leg. III. dactuliothecaM eam pro dactyliothecam meam. Id quod ex *Festo* & *Isidoro* illustrat *Radulph. Fornerius*: Integra quoque verba ita per compendium decurtata, ut Reip. Pro Reipublicæ, placidum pro pellucidum &c. in fine dissertationis eruditæ laudatus *Comes Scioppius* persequitur, quem adeant, quos hi in legendo scrupuli deterrent, & à melioribus Libris seu Manuscriptis seu editis avocant, ne quidquam amplius sit reliquum, quod nos remoretur quin per libros omnes inoffenso pede progrediamur, sed DEO duce, qui vestigia tuta esse jubeat quæ sequamur.

F I N I S.

